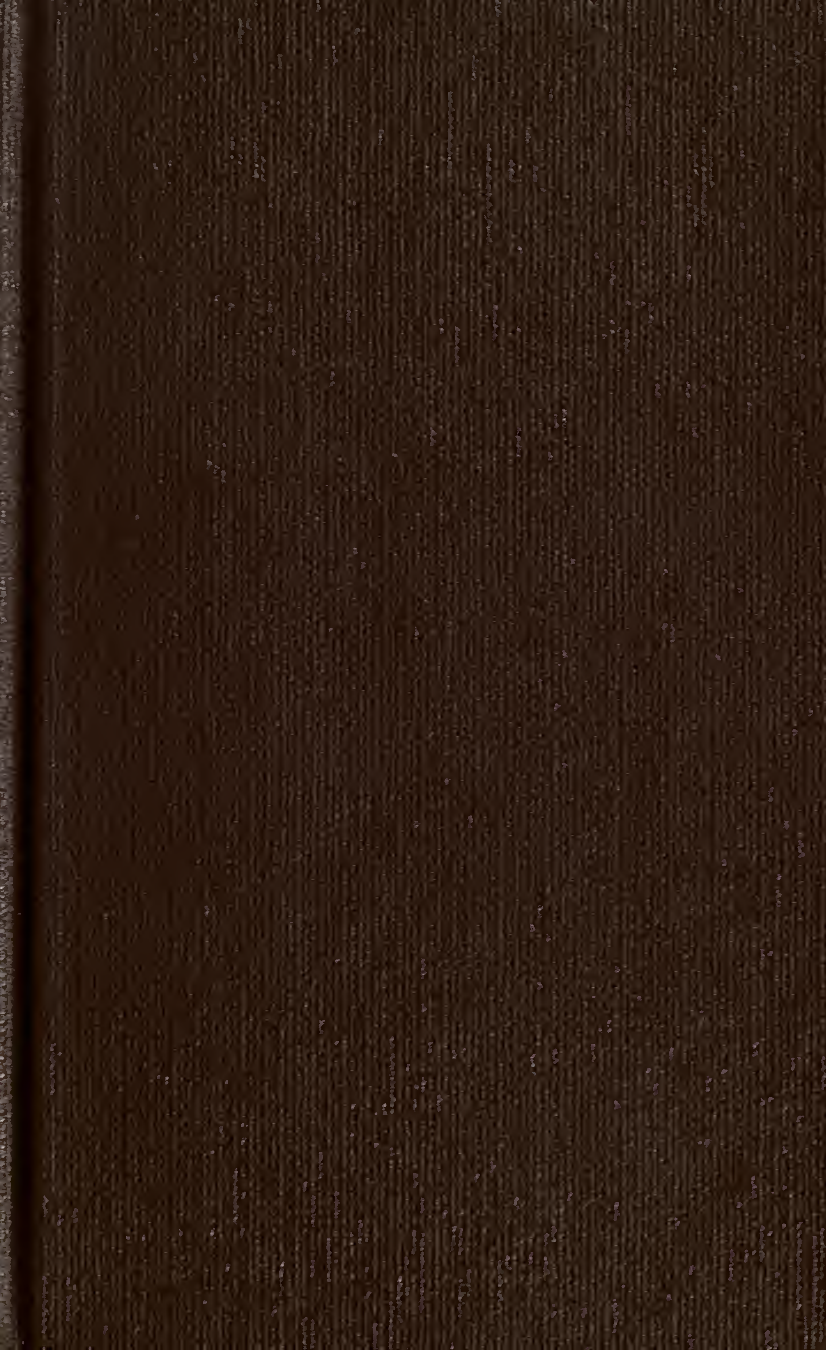

SELMA LAGERLÖF

3 4

GÖSTA BERLINGS SAGA

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1910

FJORTONDE KAPITLET.

Kusin Kristoffer.

DE HADE en gammal rovfågel uppe i kavaljersflygeln. Han satt alltid i spiselvrån och gav akt på att brasan inte fick slockna. Ruggig och grå var han. Det lilla huvudet med den stora näbben och de slocknande ögonen lutade sorgset på den långa, magra halsen, som stack upp ur en yvig pälskrage. Ty den rovfågeln gick i päls både vinter och sommar.

Fordom hade han hört till den svärm, som i den store kejsarens följe jagade fram över Europa, men vad namn och titel han bar skall numera ingen våga säga. I Värmland visste man blott, att han hade tagit del i de stora krigen, att han farit väldigt fram i de dånande striderna och att han efter 1815 hade måst ställa sina vingars flykt bort från ett otacksamt fädernesland. Han hade funnit skydd hos den svenske kronprinsen, och denne hade rått honom att försvinna i det fjärran Värmland. Sådan var tiden, att den, vars namn bragte

världar att darra, nu måste vara glad över att ingen kände hans en gång fruktade namn.

Han hade givit kronprinsen sitt hedersord på att inte lämna Värmland och att inte onödigtvis omnämna vem han var. Och så sändes han till Ekeby med en handskrivelse till majoren från kronprinsen, som rekommenderade honom till det bästa. Då öppnade kavaljersflygeln sina dörrar för honom.

Till en början undrade man mycket vem den ryktbare var, som gömde sig under hans antagna namn. Men så småningom blev han förvandlad till kavaljer och värmlänning. Var man kallade honom kusin Kristoffer utan att rätt veta hur han hade fått just den benämningen.

Men det är inte gott för en rovfågel att leva i bur. Man kan förstå, att han är van vid annat än att hoppa från pinne till pinne och taga mat ur sin vårdares hand. Slaktningens och dödsfarans eggelser ha fordom satt hans pulsar i brand. Honom äcklar den dåsiga freden.

Väl är det sant, att inte heller de andra kavaljererna voro idel tamfåglar, men hos ingen av dem brände blodet så hett som hos kusin Kristoffer. En björnjakt var det enda, som förmådde liva hans slappnade livslust, en björnjakt eller en kvinna, en enda kvinna.

Han hade levat upp, då han för tio år sedan för första gången såg grevinnan Märta, som redan då var änka. En kvinna, växlande som kriget, eggande som faran, en sprittande, överdådig varelse. Han älskade henne.

Och nu satt han där och blev gammal och grå, utan att han kunde begära henne till sin hustru. Nu hade han inte sett henne på fem år. Han vissnade och dog småningom, såsom fångna örnar bruka. För varje år blev han mera torr och frusen. Han måste krypa bättre in i pälsen och närmare brasan.

*

Så sitter han där då, förfrusen, ruggig och grå, morgonen av den dag, på vars afton påsksmällarna skola avskjutas och påskkäringen brännas. Kavaljererna äro alla ute, men han sitter inne i spiselvrån.

O, kusin Kristoffer, kusin Kristoffer, vet du det inte?

Leende har han kommit, den lockande våren.

Upp spritter naturen ur dåsig sömn, och i den blåa skyn tumla fjärilvingade andar i yster lek. Tätt som rosorna på den vilda busken glittra deras anleten uppe bland skyarna.

Jorden, den stora modern, börjar leva. Yr som ett barn stiger hon upp ur badet i vårfloden, ur duschen i vårregnet. Sten och mylla glittra av lust. »In i livets kretsgång!» jublar minsta grand. »Vi skola färdas som vingar i klar luft. Vi skola skimra i unga flickors rodnande kinder.»

Vårens lustiga andar simma med luft och vatten in i kropparna, spritta som ålar i blodet, sätta hjärtat i svängning. Det är samma ljud överallt. Vid hjärtan och blommor, vid allt, som kan svänga och dallra, haka de fjärilvingade sig

fast och ringa ut det som med tusen stormklockor: »Lust och glädje, lust och glädje! Kommen är han, den leende vår.»

Men kusin Kristoffer sitter stilla och förstår intet. Han lutar huvudet mot de stelnade fingrarna och drömmer om kulregn och om ära, vuxen på krigets fält. För sin inre syn framtrollar han lagrar och rosor, som inte behöva vårens veka fägring för att blomstra.

Det är dock synd om honom, den ensamma gamla inkräktaren, som sitter däruppe i kavaljersflygeln, utan folk, utan land, han, som aldrig hör ett ljud av hemlandets språk, han, som skall ha en namnlös grav på Bro kyrkogård. Rår han för, att han är en örn och född att förfölja och döda?

O, kusin Kristoffer, länge nog satt du drömmande i kavaljersflygeln. Upp och drick livets sprudlande vin i de höga slotten! Vet det, kusin Kristoffer, att ett brev är kommet till majoren denna dag, ett kungligt brev, försett med Svea rikes sigill! Det är ställt till majoren, men innehållet rör dig. Underbart är det att se dig, då du läser brevet, gamla rovfågel. Ögat får glans och huvudet lyftes. Du ser burens dörr öppen och fria rymden upplåten för dina längtande vingar.

*

Kusin Kristoffer gräver djupt ned på bottnen av sin klädkista. Så drar han fram den med ängslan förvarade guldsmidda uniformen och ikläder

sig den. Han trycker den plymprydda hatten på huvudet, och snart spränger han bort från Ekeby, ridande på sin ypperliga vita ridhäst.

Detta är dock något annat än att sitta frusen i spiselvrån. Nu ser också han, att våren är kommen.

Han höjer sig i sadeln och sätter av i galopp. Den pälsfodrade dolman fladdrar. Hattens plym vajar. Föryngrad är mannen som jorden själv. Vaknad är han ur en lång vinter. Det gamla gul-det kan ännu blänka. Det djärva krigaransiktet under den trekantiga hatten är en stolt syn.

Märklig är hans ritt. Ur marken spruta bäckar, och sippor spira upp, där han rider fram. Flyttfåglarna skrika och jubla omkring den frigjorda fången. All naturen tar del i hans glädje.

Härlig som en triumfator kommer han. Våren själv rider före på en svävande sky. Lätt och luftig är han, den ljusa anden. Han har krumhorn för munnen och spritter av lycka, där han far upp och ned i sadeln. Och runtomkring kusin Kristoffer tumlar en stab av gamla vapenbröder sina hästar: där är lyckan, som står på tå i sadeln, och äran på sin ståtliga springare och kärleken på sin eldiga arab. Märklig är ritten, märklig är ryttaren. Den språkkunniga taltrasten ropar honom an:

»Kusin Kristoffer, kusin Kristoffer! Vart skall du rida? Vart skall du rida?»

»Till Borg för att fria, till Borg för att fria,» svarar kusin Kristoffer.

»Far inte till Borg, far inte till Borg! Ogift man har ingen sorg,» skriker taltrasten efter honom.

Men han lyssnar inte till varningen. Uppför backe och utför backe rider han, tills han äntligen är framme. Han springer ur sadeln och föres in till grevinnorna.

Allt går väl. Grevinnan Märta är nådig mot honom. Kusin Kristoffer ser nog, att hon inte skall neka att bära hans lysande namn eller att regera på hans slott. Han sitter och uppskjuter det hänryckningens ögonblick, då han skall visa henne kungabrevet. Han njuter av denna väntan.

Hon pratar och underhåller honom med tusen historier. Han skrattar åt allt, beundrar allt. Men som de sitta i ett av de rum, där grevinnan Elisabet har hängt upp mamsell Maries gardiner, börjar grevinnan också berätta historien om dem. Och hon gör den så lustig hon kan.

»Se,» säger hon till sist, »se så stygg jag är! Här hänga nu dessa gardiner, för att jag dagligen och stundligen skall tänka på min synd. Det är en botgöring utan like. Å, denna fasansfulla fjällstickning!»

Den store krigaren kusin Kristoffer ser på henne med brännande blickar.

»Jag är också gammal och fattig,» säger han, »och jag har i tio år suttit i spiselvrån och längtat efter min käresta. Skrattar nådig grevinnan åt det också?»

»Det är en annan sak!» utbrister grevinnan.

»Gud har tagit från mig lycka och fädernesland och tvungit mig att äta andras bröd,» säger

kusin Kristoffer allvarsamt. »Jag har fått lära mig att ha respekt för fattigdomen, jag.»

»Ni också!» ropar grevinnan och håller upp händerna. »Vad människorna äro dygdiga! Ack, vad de ha blivit dygdiga!»

»Ja,» säger han, »märk det, grevinna, att om Gud en dag i framtiden skulle ge mig tillbaka rikedom och makt, så skall jag göra bättre bruk av dem än att dela dem med en sådan där världsdam, en sådan där sminkad, hjärtlös markatta, som gör narr av fattigdomen.»

»Det gör ni rätt i, kusin Kristoffer.»

Och så marscherar kusin Kristoffer ut ur rummet och rider hem till Ekeby igen. Men genierna följa honom inte, taltrasten ropar inte till honom, och han kan inte mera se den leende våren.

Till Ekeby kom han, då påsksmällarna skulle avlossas och påskkäringen brännas. Påskkäringen är en stor docka av halm, med ansikte av en trasa, på vilken ögon, näsa och mun äro tecknade med kol. Rotekäringens avlagda kläder har hon på sig. Den långskaftade ugnsrakan och sopan äro ställda bredvid henne, och smörjhornet har hon om halsen. Hon är alldeles färdig till blåkullafärd.

Major Fuchs laddar sin bössa och skjuter av den rätt upp i luften gång på gång. Ett bål av torrt ris antändes, trollkäringen kastas dit och brinner snart lusteligen. Nog göra kavaljererna allt vad de kunna för att på gammalt beprövat sätt förinta det ondas makt.

Kusin Kristoffer står och ser på med dyster

min. Plötsligt rycker han upp det stora kungabrevet ur ärmuppslaget och kastar det på elden. Gud allena vet vad han tänkte. Kanske han inbillade sig, att det var grevinnan Märta själv, som brann därborta på bålet. Kanske tyckte han, att eftersom den kvinnan, när allt kom omkring, endast bestod av trasor och halm, så fanns det intet värderikt mer på jorden.

Han går åter in i kavaljersflygeln, tänder brasan och gömmer uniformen. Åter slår han sig ned i spiselvrån, och för var dag blir han alltmer ruggig och grå. Han dör så småningom, som gamla örnar bruka göra i fångenskap.

Han är ingen fånge längre; men han bryr sig inte om att begagna sin frihet. Rymden står honom öppen. Slagfälten, äran, livet vänta honom. Men han har inte mer kraft att breda ut sina vingar till flykt.

FEMTONDE KAPITLET.

Lifvets stigar.

TUNGA ÄRO DE VÄGAR, som människor ha att vandra på jorden.

Ökenstigar, träskstigar, fjällstigar.

Varför får så mycken sorg gå ostörd, tills den förirrar sig i öknen eller sjunker i träsket eller stupar på fjället? Var äro de små blomsterplockerskorna, var äro de små sagoprinsessorna, ur vilkas spår rosor växa, var äro de, som skola strö blommor över de tunga vägarna?

Nu har Gösta Berling, poeten, beslutit att gifta sig. Han söker endast efter en brud, som är arm nog, ringa nog, förkastad nog för en galen präst.

Sköna och ädla kvinnor ha älskat honom, men de må inte uppstå att tävla om hans hand. Den förskjutne väljer bland de förskjutna.

Vem skall han välja, vem skall han uppsöka?

Till Ekeby kommer stundom en fattig flicka från en ödslig skogsby långt uppe bland bergen

och säljer kvastar. I denna by, där ständig fattigdom och stort elände råda, finnas många, som inte äga sitt fulla förstånd, och flickan med kvastarna är en av dem.

Men vacker är hon. Hennes stora, svarta hår bildar så tjocka flätor, att de knappt rymmas på hennes huvud, hennes kinder äro fint rundade, näsan är rak och lagom stor, ögonen äro blå. Hon tillhör en melankolisk, madonnalik skönhetstyp, sådan man ännu finner den hos vackra flickor vid stränderna av Lövens långa sjö.

Nå, där har ju Gösta fästmön funnen! En halvtokig kvastflicka blir en bra hustru åt en galen präst. Ingenting kan passa bättre.

Han behöver bara resa till Karlstad efter ringar, och sedan må de åter ha en glad dag vid Lövens strand. Må de ännu en gång skratta åt Gösta Berling, då han förlovar sig med kvastflickan, då han firar bröllop med henne! Må de skratta! Har han någonsin haft ett lustigare upptåg för sig?

Måste inte den förskjutne gå den förskjutnes väg, vredens väg, sorgens väg, olyckans väg? Vad gör det, om han störtar, om han fördärvas? Är det någon, som bryr sig om att hejda honom? Är det någon, som räcker honom en stödjande hand eller en läskande dryck? Var äro de små blomsterplockerskorna, var äro de små sagoprinsessorna, var äro de, som skola strö rosor över tunga vägar?

Nej, nej, den unga, blida grevinnan på Borg skall inte störa Gösta Berling i hans planer. Hon

skall tänka på sitt rykte, hon skall tänka på sin mans vrede och sin svärmors hat, hon skall inte göra något för att hålla honom tillbaka.

Under den långa gudstjänsten i Svartsjö kyrka skall hon böja sitt huvud, knäppa sina händer och bedja för honom. Under sömnlösa nätter kan hon gråta och ängslas över honom, men hon har inga blommor att strö på den förskjutnes väg, ingen droppe vatten att ge den, som törstar. Hon sträcker inte ut sin hand för att föra honom tillbaka från avgrundens rand.

Gösta Berling bryr sig inte om att hölja sin utkorade i siden och smycken. Han låter henne gå från gård till gård med kvastar, såsom det är hennes vana, men då han har samlat alla ortens förnämliga män och kvinnor till ett stort gille på Ekeby, skall han kungöra sin trolovning. Då skall han kalla in henne från köket, sådan hon har kommit från sina långa vandringar, med vägens damm och smuts på kläderna, kanske trasig, kanske okammad, med förvirrade ögon, med en förvirrad ordström på läpparna. Och han skall fråga gästerna om han inte nu har valt en passande brud, om inte den galna prästen borde vara stolt över en så skön fästmö, över detta blida madonnaanlete, över dessa blå, svärmiska ögon.

Det var hans mening, att ingen skulle veta något förut, men han lyckades inte bevara hemligheten, och en av dem, som fick veta den, var den unga grevinnan Dohna.

Men vad kan hon göra för att hindra honom?

Förlovningsdagen är inne, dess sena skymningsstund är kommen. Grevinnan står vid fönstret i det blå kabinettet och ser norrut. Hon tror nästan, att hon kan se Ekeby, fastän tårar och töcken skymma. Hon ser så väl hur det stora trevåningshuset strålar med tre upplysta fönsterrader, hon tänker sig hur champagnen hälles i glasen, hur skålen ljuder, och hur Gösta Berling kungör sin förlovning med kvastflickan.

Om hon nu vore honom nära och helt sakta lade handen på hans arm eller bara gåve honom en vänlig blick, skulle han inte då vända om från de förskjutnas onda väg? Om ett ord från henne har drivit honom till en så förtvivlad gärning, skulle inte då ett ord från henne hejda honom?

Hon ryser för den synd, som han skall begå mot detta stackars vanlottade barn. Hon ryser för hans synd mot den arma varelsen, som nu skall lockas att älska honom, kanske blott för en dags skämt. Kanske ock — och då ryser hon än mer över den synd han begår mot sig själv — för att som en tryckande börda kedjas fast vid hans liv och för alltid förtaga hans ande kraften att nå höjden.

Och ytterst var skulden hennes. Hon hade med ett fördömelsens ord kastat ut honom på den onda vägen. Hon, som var kommen för att välsigna, för att mildra, varför hade hon vridit ännu en tagg in i syndarens törnekrona?

Jo, nu vet hon vad hon vill göra. Hon skall låta spänna de svarta hästarna för släden, ila hän över Löven, storma in på Ekeby gård, ställa sig

mittemot Gösta Berling och säga honom, att hon inte föraktar honom, att hon inte visste vad hon sade, då hon förjagade honom från sitt hem... Nej, hon kunde dock inte göra något dylikt, hon skulle blygas och inte våga säga ett ord. Hon, som var gift, måste akta sig. Det skulle uppkomma så mycket förtal, om hon gjorde något sådant. Men gjorde hon det inte, hur skulle det då gå med honom?

Hon måste resa.

Så tänker hon på att en sådan resa är omöjlig. Detta år kan ingen häst mer färdas över Lövens is. Isen smälter, den har allaredan lossnat från land. Den ligger lös, sprucken, hemsk att se. Vatten porlar upp och ned genom den, på somliga ställen har det samlats i svarta gölar, på andra ställen är isen bländande vit. För det mesta är den dock grå, smutsig av smältande snö, och vägarna gå som långa svarta ränder över dess yta.

Hur kan hon tänka på att resa? Den gamla grevinnan Märta, hennes svärmor, skulle aldrig tillåta henne något sådant. Hela kvällen måste hon sitta bredvid henne i salongen och lyssna till dessa gamla hovhistorier, som äro den gamlas lust.

Dock: natten kommer, och hennes man är borta, nu är hon fri.

Åka kan hon inte, tjänare törs hon inte kalla, men hennes ängslan driver henne ut ur hennes hem. Hon kan inte annat.

Tunga äro de vägar människor vandra på jorden: ökenstigar, träskstigar, fjällstigar.

Men denna nattliga väg över en smältande is,

vid vad skall jag likna den? Är det inte den väg, som de små blomsterplockerskorna själva ha att gå, en osäker, gungande, slipprig väg, deras väg, som vilja hela slagna sår, deras väg, som vilja upprätta, den lätta fotens, det snabba ögats och det modiga, kärleksfulla hjärtats väg?

Midnatten var över, då grevinnan nådde Ekeby strand. Hon hade fallit på isen, hon hade hoppat över vida rämnor, hon hade ilat över ställen, där fotsteget fylldes av upporlande vatten, hon hade halkat, hon hade krupit.

Det hade varit en tung vandring. Hon hade gråtit, där hon gått. Hon hade blivit våt och trött, och därute på isen hade mörkret, ödsligheten och tomheten gjort tankarna hemska.

Nu sist vid Ekeby hade hon måst vada i fotsdjupt vatten för att nå land. Och då hon hade kommit på stranden, hade hon inte haft mod till annat än att sätta sig ned på en sten och gråta av trötthet och hjälplöshet.

Tunga vägar vandra människors barn, och de små blomsterplockerskorna digna stundom bredvid sin korg, just då de ha hunnit dens väg, som de ville blomsterströ.

Denna unga, förnäma dam var dock en älsklig liten hjältinna. Inte hade hon gått sådana vägar i sitt ljusa hemland. Väl må hon sitta vid kanten av denna hemska, förfärliga sjö, våt, trött, olycklig, som hon är, och tänka på sitt sydliga fädernesiands blida, blomsterkantade stigar.

För henne är det inte mer fråga om söder

och nord. Hon står mitt inne i livet. Hon gråter inte av hemlängtan. Hon gråter, den lilla blomsterplockerskan, den lilla hjältinnan, därför att hon är så trött, att hon inte skall hinna dens väg, som hon vill blomsterströ. Hon gråter, därför att hon tror, att hon har kommit för sent.

Då komma människor springande längs stranden. De skynda förbi henne utan att se henne, men hon hör deras ord:

»Störtar dammen, då reser smedjan,» säger en. »Och kvarnen och verkstäderna och smedernas bostäder,» ifyller en annan.

Då får hon nytt mod, stiger upp och följer dem.

*

Ekeby kvarn och smedja lågo på ett smalt näs, omkring vilket Björksjöälven brusade fram. Den kom susande ned mot näset, piskad vit i det väldiga fallet därovan, och för att skydda den bebyggda grunden för vattnet låg där på den tiden en väldig vågbrytare framför näset. Men dammen hade blivit gammal, och kavaljererna regerade. På deras tid gick dansen över bruksbackarna, men ingen gav sig tid att se efter hur strömmen och kölden och tiden arbetade på den gamla stendammen.

Så kommer vårfloden, och dammen börjar svikta.

Fallet vid Ekeby är en väldig gråstenstrappa, utför vilken Björksjöälvens vågor komma rusande. Yra bli de av farten, tumla överända och törna

samman. De fara upp i vredesmod och spruta skum över varandra, ramla åter omkull över en sten, över en timmerstock och så upp igen för att åter falla, åter och åter under skummande, väsande, rytande.

Och nu gå dessa vilda, upphetsade vågor, rusiga av vårluft, yra av den nyvunna friheten till storms mot den gamla stenmuren. De komma, väsande och slitande, storma högt upp på den och draga sig åter tillbaka, som om de hade stött sina vitlockiga huvuden. Det är en stormning, så god som någon, de taga stora isstycken till skärmtak, de taga timmerstockar till murbräckor, de bända, bryta, brusa mot denna stackars mur, tills det med ens förefaller, som om någon hade tillropat dem ett giv akt. Då rusa de baklänges, och efter dem kommer en stor sten, som lossnar från dammen och dånande sjunker ned i strömmen.

Det ser ut, som om detta gjorde dem häpna, de stå stilla, de jubla, de rådslå... och så i färd på nytt! Där äro de åter med isstycken och timmerstockar, odygdiga, obarmhärtiga, vilda, galna av förstörelselust.

»Om blott dammen vore borta,» säga vågorna, »om blott dammen vore borta, då skulle det bli smedjans tur och kvarnens tur.

Nu är frihetens dag... bort med människor och människors verk! De ha sotat oss med kol, de ha dammat oss med mjöl, de ha lagt arbetsok på oss som på oxar, kört oss i ring, stängt oss inne, hämmat oss med dammluckor, tvungit oss att draga

de tunga hjulen, att bära de otympliga timmerstockarna. Men nu skola vi vinna friheten.

Frihetens dag är kommen! Hören det, vågor uppe i Björksjön, hören det, bröder och systrar i myr och träsk, i bergbäck och skogsälv! Kommen, kommen! Störten er ned i Björksjöälven, kommen med friska krafter, dånande, väsande, färdiga att bryta sekelgammalt förtryck, kommen! Tyranniets bålverk skall falla. Död åt Ekeby!»

Och de komma — våg efter våg störtar utför fallet för att köra sitt huvud mot dammuren, för att lämna sin hjälp till det stora verket. Rusiga av vårens nyvunna frihet, manstarka, eniga komma de och lossa sten på sten, tuva på tuva från den sviktande vågbrytaren.

Men varför låta då människorna de vilda vågorna rasa utan att göra motstånd? Är Ekeby utdött?

Nej, människor finnas där, en förvirrad, rådlös, hjälplös människoskara. Mörk är natten, de se inte varandra, se inte sin egen väg. Högt brusar fallet, förfärligt är dånet av bristande is och törnande stockar, de höra inte sin egen röst. Den vilda yrseln, som besjälar de rytande vågorna, fyller även människors hjärnor, de ha inte en tanke kvar, inte förstånd.

Bruksklockan klämtar. »Må den, som har öron, höra! Vi härnere vid Ekeby smedja hålla på att förgås. Älven är över oss. Dammen bävar, smedjan är i fara, kvarnen är i fara och våra egna fattiga bostäder, älskade i sin ringhet.»

Vågorna tro väl, att klockringningen kallar deras vänner, ty ingen människa visar sig. Men borta i skogar och träsk blir det brådska. »Sänden hjälpare, sänden hjälpare!» ringer klockan. »Efter sekellångt slaveri ha vi äntligen gjort oss fria. Kommen, kommen!» brusa vågorna. Den dånande vattenmassan och den klämtande bruksklockan sjunga dödssången över all Ekeby ära och glans.

Och under tiden går bud på bud upp till herrgården efter kavaljererna.

Äro de i lynne att tänka på smedja och kvarn? De hundra gästerna äro samlade i Ekeby vida salar. Kvastflickan väntar ute i köket. Överraskningens spännande ögonblick är kommet. Champagnen pärlar i glasen, Julius reser sig för att hålla festtalet. Alla de gamla äventyrarna på Ekeby glädja sig åt den förstenande förvåning, som skall sänka sig ned över församlingen.

Ute på Lövens is vandrar den unga grevinnan Dohna en hemsk, livsfarlig väg för att få viska ett varningens ord till Gösta Berling. Nere vid vattenfallet löpa vågorna till storms mot all Ekeby ära och makt, men i de vida salarna råda endast glädje och ivrig förväntan, vaxljusen stråla, och vinet strömmar. Därinne tänker ingen på det, som rör sig ute i den mörka, stormiga vårnatten.

Just nu är ögonblicket kommet. Gösta stiger upp och går ut för att hämta in fästmön. Han måste gå över förstugan, och dess stora dörrar stå vidöppna. Han stannar, han ser ut i den kolsvarta natten... Och han hör, han hör.

Han hör klockan klämta, forsen brusa. Han hör dånet av bristande is, larmet av törnande stockar, de upproriska vågornas brusande, hånande, segerjublande frihetssång.

Då störtar han ut i natten, glömmande allt. Därinne må de stå med lyfta glas och vänta ända till världens sista dag; nu bryr han sig inte mer om dem. Fästmön får vänta, patron Julius' tal får dö på hans läppar. Ringarna skola inte växlas denna natten, den förstenande förvåningen skall inte sänka sig ned över den lysande församlingen.

Nu ve er, upproriska vågor, nu gäller det i sanning att tillkämpa er friheten! Nu är Gösta Berling kommen ner till fallet, nu har folket fått en anförare, nu tändes mod i förfärade hjärtan, nu stiga försvarare upp på murarna, nu börjar en väldig strid.

Hör hur han ropar till folket! Han befaller, han sätter alla i verksamhet.

»Ljus måste vi ha, ljus framför allt, här förslår inte mjölnarens hornlykta. Se på de där rishögarna, bär upp dem på branten och tänd på dem! Det blir arbete för kvinnor och barn. Fort bara, lägg upp ett stort, flammande risbål och tänd det! Det skall upplysa vårt arbete, det skall synas vida och kalla hit hjälpare. Och låt det aldrig slockna! Bringa halm, bringa ris, låt klara flammor låga mot skyn!

Se, se, ni vuxna män, här är arbete för er! Här är timmer, här är plank, foga samman en nöddamm, som vi kunna sänka ner framför den

bristande muren. Fort, fort till arbetet, gör den fast och stadig! Gör i ordning stenar och sandsäckar att sänka den med! Fort, sväng era yxor, låt hammarslagen dåna, borren bita sig in i träet, sågen gnissla i de torra plankorna!

Och var äro pojkarna? Fram, fram, ni vilda odågor! Skaffa er störar, skaffa båtshakar och kom hit mitt ut i stridsvimlet! Ut på dammen med er, pojkar, mittibland vågor, som skumma, fräsa och spruta över oss med vitt skum! Avvärj, försvaga, tillbakavisa dessa anfall, för vilka murarna rämna! Stöt undan stockar och isstycken, kasta er ner, om annat inte hjälper, och håll fast de lossnande stenarna med era händer! Bit i dem, grip om dem med klor av järn! Kämpa, pojkar, odågor, vildhjärnor! Hit ut på muren med er! Vi ska strida om varje tumsbredd jord.»

Själv tar Gösta sin plats ytterst på dammen och står där översprutad av skum, marken skälver under honom, vågorna dåna och rasa, men hans vilda hjärta fröjdar sig åt faran, oron, striden. Han skrattar, han har muntra infall för pojkarna på dammen omkring honom; aldrig var han med om en lustigare natt.

Räddningsverket går snabbt framåt, eldarna låga, timmerkarlarnas yxor dåna, och dammen står.

Även de andra kavaljererna och de hundra gästerna äro komna ned till vattenfallet. Folk kommer springande från när och fjärran, alla arbeta: vid eldarna, vid nöddammen, vid sandsäckarna, ute på den sviktande, bävande stendammen.

Så, nu ha timmermännen fått nöddammen färdig, nu skall han sänkas ned framför den vacklande vågbrytaren. Håll stenar och sandsäckar redo och båtshakar och rep, så att han inte må ryckas bort, så att segern må bli människornas och de kuvade vågorna återgå till slavtjänsten!

Då händer det, strax innan det avgörande ögonblicket, att Gösta får ögonen på en kvinna, som sitter på en sten vid älvstranden. Lågorna från risbålet belysa henne, där hon sitter stirrande ut i vågorna. Han kunde ju inte se henne klart och tydligt genom töcken och skum, men hans ögon dragas oupphörligen till henne. Om och om igen måste han se på henne. Han känner det, som om den kvinnan hade ett bestämt ärende just till honom.

Bland alla dessa hundraden, som arbeta och syssla på älvkanten, är hon den enda, som sitter stilla, och till henne måste hans blickar oupphörligen vändas, han ser ingen annan än henne.

Hon sitter så långt ute, att vågorna slå mot hennes fötter, att skummet stänker över henne. Hon måste vara drypande våt. Hon är mörkklädd, med en svart schal över huvudet, hon sitter hopkrupen, stödjande hakan mot händerna, och stirrar oupphörligen över till honom ute på vågbrytaren. Han känner hur dessa stirrande ögon draga och locka, fastän han inte ens kan urskilja hennes ansikte, han tänker inte på annat än på kvinnan, som sitter vid randen av de vita vågorna.

»Det är sjörået från Löven, som har stigit hit upp i älven för att locka mig i fördärvet,» tänker

han. »Hon sitter där och lockar och lockar, jag får lov att jaga henne bort.»

Alla dessa vågor med de vita huvudena synas honom som den svarta kvinnans härar. Det var hon, som hetsade dem, hon, som förde dem fram mot honom till anfall.

»Jag får sannerligen lov att jaga henne bort,» säger han.

Han fattar en båtshake, springer i land och skyndar bort till kvinnan.

Han lämnar sin plats på vågbrytarens yttersta spets för att jaga sjörået bort. Det var honom i detta upphetsningens ögonblick, som om djupets onda makter kämpade mot honom. Han visste inte vad han tänkte, vad han trodde, men han måste jaga bort den svarta från stenen vid älvkanten.

Ack, Gösta, varför står din plats tom i det avgörande ögonblicket? De komma nu med nöddammen, en lång rad av karlar ställa upp sig på vågbrytaren. De ha rep och stenar och sandsäckar färdiga för att tynga honom och hålla honom kvar, de stå redo, de vänta, de lyssna. Var är den befallande? Hörs inte rösten, som skall bjuda och ordna?

Nej, Gösta Berling jagar efter sjörået, hans röst hörs inte, hans befallningar leda ingen.

Då måste nöddammen sänkas utan honom. Vågorna fara undan, den störtar ned i djupet och efter den stenar och sandsäckar. Men hur blev väl verket utfört utan ledaren? Ingen försiktighet, ingen ordning. Vågorna rusa ånyo fram, de bryta

med förnyat raseri mot detta nya hinder, de börja rulla undan sandsäckarna, slita repen, lossa stenarna. Och det lyckas, det lyckas! Hånande, jublande lyfta de hela vallen på starka skuldror, rycka och slita i den, och så ha de den i sitt våld. Bort med det usla försvarsverket, ned i Löven med det! Och så fram på nytt mot den vacklande, hjälplösa stendammen.

Men Gösta Berling jagar efter sjörået. Hon såg honom, då han kom mot henne, svängande båtshaken. Hon blev rädd. Det såg ut, som om hon tänkte störta sig i vattnet, men hon besinnar sig och springer åt land.

»Sjörå!» ropar Gösta och svänger båtshaken över henne. Hon skyndar in bland strandens albuskar, trasslar in sig bland det täta riset och blir stående.

Då kastar Gösta bort båtshaken, går fram och lägger sin hand på hennes axel.

»Ni är sent ute i natt, grevinna Elisabet,» säger han.

»Låt mig vara, herr Berling, låt mig gå hem!»

Han lyder genast och vänder sig bort ifrån henne.

Men eftersom hon inte bara är en förnäm dam, utan egentligen en liten snäll kvinna, som inte kan uthärda tanken, att hon har bragt någon till förtvivlan, eftersom hon är en liten blomsterplockerska, som alltid har rosor nog i sin korg för att kunna pryda den ödsligaste väg, ångrar hon sig genast, går efter honom och fattar hans hand.

»Jag kom,» säger hon och stammar, »jag kom för att... O, herr Berling, ni har ju inte gjort det? Säg, att ni inte har gjort det!... Jag blev så rädd, då ni kom springande efter mig, men det var just er jag ville träffa. Jag ville be er, att ni inte skulle tänka på det där, som jag sade sist, och att ni ville komma hem som vanligt.»

»Hur har grevinnan kommit hit?»

Hon skrattar nervöst. »Jag visste nog, att jag skulle komma för sent, men jag ville inte tala om för någon, att jag gick. Och för resten, förstår ni, kan man inte åka över sjön mera.»

»Har grevinnan gått över sjön?»

»Ja, javisst, men, herr Berling, låt mig veta det nu! Är ni förlovad? Ni förstår: jag ville så gärna, att ni inte vore det. Det är så orätt, ser ni, och det kändes, som om jag vore skuld till det hela. Ni skulle inte ha fäst er så mycket vid ett ord av mig. Jag är en främling, som inte känner landets sed. Det är så tomt på Borg, sedan ni inte mer kommer dit, herr Berling.»

Det förekommer Gösta Berling, där han står bland de våta albuskarna på den sumpiga marken, som om någon kastar över honom hela fång med rosor. Han vadar i rosor ända upp till knäna, de lysa för hans ögon ur mörkret, han super girigt in deras doft.

»Har ni gjort det?» upprepar hon.

Han måste besluta sig för att svara henne och göra slut på hennes ängslan, fast han känner en så stor fröjd över den. Nej, så varmt det blir

inom honom och så ljust, då han tänker på vilken väg hon har vandrat, hur våt hon är, hur förfrusen, hur ängslig hon måtte vara, hur förgråten hennes stämma ljuder!

»Nej,» säger han, »jag är inte förlovad.»

Då griper hon än en gång hans hand och smeker den. »Jag är så glad, jag är så glad,» säger hon, och hennes bröst, som har sammanpressats av ångest, skakas av snyftningar.

Då är det blommor nog på poetens väg. Allt mörkt, ont och hatfullt smälter bort ur hans hjärta.

»Vad ni är god, vad ni är god!» säger han.

Strax ovanför dem gå vågorna till storms mot all Ekeby ära och glans. Nu har folket inte mer någon ledare, ingen ingjuter mod och hopp i deras hjärtan, nu störtar vågbrytaren, vågorna slå samman över den, och så rusa de segervissa fram mot näset, där kvarn och smedja stå. Ingen arbetar mer för att stå emot vågorna, ingen tänker nu mer på något annat än att rädda liv och bohag.

Det är så naturligt för de båda unga människorna, att Gösta skall följa grevinnan hem. Han kan ju inte lämna henne ensam i den mörka natten, inte låta henne ännu en gång ensam vandra över den smältande isen. De tänka inte ens på att han behöves uppe vid smedjan, de äro så lyckliga över att åter vara vänner.

Det är så lätt att tro, att dessa unga människor hysa en varm kärlek för varandra, men vem kan veta det säkert? I brutna och spridda skärvor ha deras livs lysande äventyr nått fram till mig. Jag

vet ju intet, så gott som intet, om det, som bodde innerst i deras själar. Vad kan jag säga om bevekelsegrunden till deras handlingar? Jag vet blott, att den natten vågade en ung, skön kvinna sitt liv, sin ära, sitt rykte, sin hälsa för att återföra en stackars usling på rätta vägar. Jag vet blott, att den natten lät Gösta Berling den älskade gårdens makt och glans falla för att följa henne, som för hans skull hade övervunnit dödens fruktan, blygselns fruktan, straffets fruktan.

Ofta har jag i mina tankar följt dem över isen denna förfärliga natt, som dock för dem hade ett så gott slut. Jag tror inte, att det i deras själar finns något dolt och förbjudet, som måste kuvas och undertryckas just då, medan de vandra över isen, muntra och pratande om allt, som har hänt under denna söndringens tid.

Han är återigen hennes slav, hennes page, som ligger för hennes fötter, och hon är hans dam.

De äro endast glada, endast lyckliga. Ingen av dem talar ett ord, som kan betyda kärlek.

Skrattande plaska de fram genom strandvattnet. Skratta göra de, då de finna vägen, då de förlora den, då de halka, då de falla, då de komma upp igen, alltjämt skratta de.

Det är åter en lustig lek, detta välsignade liv, och de äro barn, som ha varit stygga och grälat. Ack, vad det är gott att vara försonade och få börja leken på nytt!

Ryktet kom och ryktet gick. I sinom tid fördes

berättelsen om grevinnans vandring över till Anna Stjärnhök.

»Så ser jag,» sade hon, »att Gud har inte bara en sträng till sin båge. Jag skall lägga mitt hjärta till ro och stanna, där jag behövs. Han kan göra en man av Gösta Berling mig förutan.»

SEXTONDE KAPITLET.

Botgöring.

KÄRA VÄNNER, om det skulle hända er, att ni möter en ynklig stackare på er väg, en liten bedrövad varelse, som låter hatten hänga på ryggen och håller skorna i handen för att inte äga något skydd mot solens brand och vägens stenar, en försvarslös, som av egen vilja nedkallar all ofärd över sitt huvud, nåväl, gå då förbi honom i tyst bävan! Det är botgöraren, förstår ni, botgöraren, på väg till de heliga gravarna.

Botgöraren måste bära den grova kåpan och leva av oblandat vatten och torrt bröd, om han än vore en konung. Han måste gå och inte åka. Han måste tigga, inte äga. Han måste sova bland tistlar. Han måste nöta de hårda gravhällarna med knäfall. Han måste svänga det taggiga gisslet över sin rygg. Han kan inte känna sötma utom i lidandet, inte ljuvhet utom i sorgen.

Den unga grevinnan Elisabet var en gång den, som bar den grova kåpan och trådde de törniga

stigarna. Hennes hjärta anklagade henne för synd. Det trängtade efter smärtan som den trötte efter ett ljumt bad. Grym ofärd bragte hon över sig, medan hon jublande steg ned i lidandets natt.

Hennes man, den unga greven med gammalmanshuvudet, kom hem till Borg på morgonen efter den natt, då Ekeby kvarn och smedja förstördes av vårfloden. Han var knappt anländ, förrän grevinnan Märta lät kalla honom in till sig och berättade underliga ting för honom.

»Din hustru var ute i natt, Henrik. Hon var borta i många timmar. Hon kom hem i sällskap med en man. Jag hörde hur han sade godnatt till henne. Jag vet också vem han är. Jag hörde, både då hon gick och då hon kom, fast detta väl inte var meningen. Hon bedrager dig, Henrik. Hon bedrager dig, den skenheliga varelsen, som hänger upp gardiner i fjällstickning för alla fönster bara för att skaffa mig obehag. Hon har aldrig älskat dig, min stackars gosse. Hennes far ville bara ha henne väl gift. Hon tog dig för att bli försörjd.»

Så väl talade hon sin sak, att greve Henrik blev ursinnig. Han ville söka skilsmässa. Han ville sända sin hustru hem till hennes far.

»Nej, min vän,» sade grevinnan Märta, »på det sättet skulle hon bli alldeles överlämnad åt det onda. Hon är bortskämd och illa uppfostrad. Men låt mig ta hand om henne, låt mig återföra henne på pliktens väg!»

Och greven kallade in sin grevinna för att

säga henne, att hon nu skulle stå under hans mors lydnad.

Å, vilken scen som nu följde! En mer ömkansvärd har väl aldrig utspelats inom detta åt sorgen vigda hus.

Många onda ord lät den unge mannen den unga kvinnan höra. Han sträckte sina händer mot himlen och anklagade den, därför att den hade låtit hans namn släpas i smutsen av en skamlös kvinna. Han skakade sin knutna näve framför hennes ansikte och frågade henne vad straff hon trodde stort nog för ett sådant brott som hennes.

Hon var alls inte rädd för mannen. Hon trodde alltjämt, att hon hade handlat rätt. Hon sade honom, att hon redan hade fått en förfärlig snuva, och att detta kunde vara straff nog.

»Elisabet,» säger grevinnan Märta, »detta är inte saker att skämta med.»

»Vi två,» svarar den unga kvinnan, »ha aldrig kunnat bli ense om rätta stunden för skämt och allvar.»

»Men du bör ändå förstå, Elisabet, att ingen ärbar kvinna lämnar sitt hem för att mitt i natten ströva omkring med en känd äventyrare.»

Då såg Elisabet Dohna, att hennes svärmor hade beslutit hennes fördärv. Hon såg, att hon måste kämpa till det yttersta, för att det inte skulle lyckas denna att draga över henne en fruktansvärd olycka.

»Henrik,» ber hon, »låt inte din mor ställa sig emellan oss! Låt mig tala om för dig hur allt har gått till! Du är rättvis, du skall inte döma mig

ohörd. Låt mig berätta allt för dig, och du skall se, att jag endast har handlat så, som du har lärt mig.»

Greven nickade ett stumt bifall, och grevinnan Elisabet berättade nu huru hon hade kommit att driva Gösta Berling in på de onda vägarna. Hon talade om allt, som hade tilldragit sig i det lilla blå kabinettet, och huru hon hade känt sig driven av sitt samvete att gå och rädda den, som hon hade förorättat. »Jag hade ju ingen rätt att döma honom,» sade hon, »och min man har själv lärt mig, att intet offer är för stort, då man vill gottgöra en oförrätt. Inte sant, Henrik?»

Greven vände sig till sin mor.

»Vad säger min mor om detta?» frågade han. Hans lilla kropp var nu alldeles stel av värdighet, och hans höga, smala panna låg i majestätiska veck.

»Jag,» svarade grevinnan, »jag säger, att Anna Stjärnhök är en klok flicka, och att hon nog visste vad hon gjorde, då hon berättade denna historia för Elisabet.»

»Min mor behagar missförstå mig,» sade greven. »Jag frågar vad min mor tänker om denna berättelsen. Har grevinnan Märta Dohna försökt övertala sin dotter, min syster, att gifta sig med en avsatt präst?»

Grevinnan Märta teg ett ögonblick. Ack, den Henrik, så dum, så dum! Nu jagade han ju på orätt spår. Hennes jakthund förföljde ju jägaren själv och lät haren springa. Men om Märta Dohna var svarslös för ett ögonblick, så var det inte heller längre.

»Kära vän!» sade hon med en axelryckning. »Det finns ett skäl för att låta alla dessa gamla historier om den olyckliga mannen vila, samma skäl, som gör, att jag nu ber dig undertrycka all offentlig skandal. Det är nämligen högst troligt, att han har omkommit i natt.»

Hon talade i en blid, beklagande ton, men det fanns inte ett sanningens ord i det hon sade.

»Elisabet har sovit länge i dag och har därför inte hört, att folk redan har blivit utsänt runtom sjön för att fråga efter herr Berling. Han har inte återvänt till Ekeby, och man fruktar, att han har drunknat. Isen bröt upp i morse. Se, stormen har splittrat den i tusen stycken.»

Grevinnan Elisabet såg ut. Sjön gick nästan ren.

Då ömkade hon sig över sig själv. Hon hade velat undkomma Guds rättvisa. Hon hade ljugit och hycklat. Hon hade kastat oskuldens vita mantel över sig.

Den förtvivlade kastade sig ned på knä för sin man, och bekännelsen störtade fram över hennes läppar.

»Döm mig, förkasta mig! Jag har älskat honom. Tvivla inte på att jag har älskat honom! Jag sliter mitt hår, jag river mina kläder av sorg. Jag bryr mig inte om något nu, då han är död. Jag bryr mig inte om att skydda mig. Du skall få veta hela sanningen. Mitt hjärtas kärlek har jag tagit ifrån min man och skänkt en främling. O, jag förkastade, jag är en av dem, som otillåten kärlek har lockat!»

Du unga, förtvivlade, ligg där vid dina domares fötter, och säg dem allt! Välkommet, martyrskap! Välkommen, nesa, välkommen! O, hur skall du kunna tvinga himmelens blixtar att ljunga ned över ditt unga huvud!

Säg din make hur du förfärades, då lidelsen kom över dig, väldig och oemotståndlig, hur du ryste över ditt hjärtas uselhet! Hellre hade du mött kyrkogårdens spöken än dämonerna i din egen själ.

Säg dem hur du, förvisad från Guds ansikte, har känt dig ovärdig att trampa jordens yta! I bön och tårar har du kämpat. »O Gud, rädda mig! O Guds son, dämoners utdrivare, rädda mig!» har du bedit.

Säg dem hur du har ansett bäst att dölja allt! Ingen skulle få lära känna din uselhet. Du trodde, att det var Gud behagligt att handla så. Du trodde ock, att du gick Guds vägar, då du ville rädda den man, som du älskade. Han visste ingenting om din kärlek. Han skulle inte förtappas för din skull. Visste du vad som var rätt? Visste du vad som var orätt? Gud allena visste det, och han hade dömt dig. Han hade slagit ditt hjärtas avgud. Han hade lett dig in på den stora, helande botgöringens väg.

Säg dem, att du vet, att frälsning inte finns i fördöljandet! Dämonerna älska mörkret. Må dina domares händer knyta sig om gisslet! Straffet skall falla som lisande balsam på syndens sår. Ditt hjärta längtar efter lidandet.

Säg dem allt detta, medan du ligger på knä på golvet och vrider händerna i våldsam sorg, talande i förtvivlans vilda tonfall, med ett gällt skratt hälsande tanken på straff och vanära, ända tills din man fattar tag i dig och rycker dig upp från golvet!

»Uppför dig så, som det anstår en grevinna Dohna, eller jag måste be min mor tukta dig som ett barn!»

»Gör med mig vad du vill!»

Då föll grevens dom:

»Min mor har bett för dig. Därför får du bo kvar här i mitt hem. Men hädanefter är det hon, som befaller, och du, som lyder.»

Se botgöringens väg! Den unga grevinnan är vorden den ringaste av tjänarinnor. Hur länge, o, hur länge?

Hur länge skall ett stolt hjärta förmå böja sig? Hur länge skola otåliga läppar kunna tiga, hur länge en häftig hand hållas tillbaka?

Ljuv är förnedringens uselhet. Medan ryggen värker av tungt arbete, är hjärtat stilla. Till den, som sover några korta timmar på en hård bädd av halm, kommer sömnen okallad.

Må den äldre kvinnan förvandla sig till en ond ande för att kunna plåga den unga nog! Hon tackar sin välgörarinna. Ännu är inte det onda dött inom henne. Jaga upp den sömnhungriga klockan

fyra varje morgon! Lägg på den ovana arbeterskan ett orimligt dagsverke vid den tunga drällväven! Det är gott. Botgörerskan har måhända inte kraft nog att själv svänga gisslet med tillräcklig styrka.

Då den stora vårbyken kommer, låter grevinnan Märta henne stå vid baljan i tvättstugan. Hon kommer själv för att se på hennes arbete. »Vattnet är för kallt i din balja,» säger hon och tar sjudande vatten ur en gryta och slår över hennes bara armar.

Kall är dagen, då tvättkvinnorna måste stå vid sjön och skölja kläderna. Stormbyar brusa fram och överhölja dem med snöblandat regn. Drypande våta och tunga som bly bli tvättkvinnornas kjortlar. Hårt är arbetet med klappträet. Blod spricker fram under de fina naglarna.

Men grevinnan Elisabet klagar inte. Prisad vare Guds godhet! Var har botgöraren sin sötma utom i lidandet? Gisslets taggiga knutar falla mjukt, som om det vore blad av rosor, på den botgörandes rygg.

Den unga kvinnan får snart veta, att Gösta Berling lever. Den gamla har blott velat narra henne till bekännelse. Ja, vad mer? Se Guds väg! Se Guds styrelse! Så har han lockat den syndiga in på försoningens väg.

Blott en sak måste hon ängslas över. Hur skall det gå hennes svärmor, vars hjärta Gud för hennes skull har förhärdat? Ack, han skall döma henne i mildhet. Hon måste vara ond för att hjälpa den syndiga att återvinna Guds kärlek.

Inte visste hon hur ofta en själ, som har prövat

all annan vällust, slår över till att söka sitt nöje i grymheten. Då smicker och smekningar och dansens yra och spelets retelse fattas den otåliga, förmörkade själen, dyker den ned i sina mörka djup och hämtar upp grymheten. I djurs och människors pinande finns ännu ett glädjeämne för slappade känslor.

Den gamla vet inte med sig någon ondska. Hon tror sig bara näpsa en lättfärdig hustru. Så ligger hon stundom vaken om nätterna och grubblar över nya plågomedel.

En kväll går hon genom våningen och låter grevinnan lysa sig med ett ljus. Denna bär det i handen utan stake.

»Ljuset är slut,» säger den unga.

»Då ljuset är slut, skall staken brinna,» svarar grevinnan Märta.

Och de gå vidare, till dess den rykande veken slocknar på den svedda handen.

Men detta är barnslighet. Det finns marter för själen, som övergå alla kroppens lidanden. Grevinnan Märta bjuder gäster och låter husfrun själv gå vid sitt eget bord och passa upp dem.

Se, detta är botgörerskans stora dag. Främmande människor skola se henne i hennes förnedring. De skola se, att hon inte mer är värdig att sitta vid sin mans bord. O, med vilket hån skola inte deras kalla blickar vila på henne!

Värre, trefalt värre blir det. Inte en blick möter hennes. Alla vid bordet sitta tysta och nedslagna, män och kvinnor lika förstämda.

Men hon samlar upp allt detta som glödande kol att lägga på sitt huvud. Är då hennes synd så förskräcklig? Är det skam att vara i hennes närhet?

Så kommer frestelsen: se, Anna Stjärnhök, som har varit hennes vän, och lagmannen i Munkerud, dennas granne vid bordet, gripa om henne, då hon kommer, rycka stekfatet ifrån henne, skjuta fram en stol och vilja inte låta henne fly.

»Sitt där, barn, sitt där!» säger lagmannen. »Du har inget ont gjort.»

Och med en mun förklara alla middagsgästerna, att om hon inte sitter kvar vid bordet, måste de bort. De äro inte bödelsdrängar. De gå inte Märta Dohnas ärenden. De låta inte bedraga sig så lätt som fårskalliga grevar.

»O, ni goda herrar! O, ni älskade vänner! Var inte så barmhärtiga! Ni tvingar mig att själv ropa ut min synd. Det är någon, som jag har hållit för mycket kär.»

»Barn, du vet ju inte vad synd är. Du förstår inte hur oskyldig du är. Gösta Berling visste ju inte ens, att du tyckte om honom. Ta nu tillbaka din plats i ditt hem! Du har inget ont gjort.»

De hålla hennes mod uppe för en stund och äro själva med ens muntra som barn. Skratt och skämt ljuda kring bordet.

De hetsiga, lättrörda människorna, de äro så goda, men ändå äro de sända av frestaren. De vilja inbilla henne, att hon är en martyr, och håna öppet grevinnan Märta, som om hon vore en

häxa. Men de förstå inte saken. Inte veta de hur själen längtar efter renhet, inte hur botgöraren av sitt hjärta tvingas att utsätta sig för vägens stenar och solens brand.

Stundom tvingar grevinnan Märta henne att i långa dagar sitta stilla vid bågen, och då berättar hon för henne ändlösa historier om Gösta Berling, denna präst och äventyrare. Räcker inte hennes minne till, så diktar hon, lagar blott så, att hans namn hela dagarna skall ljuda i den unga kvinnans öra. Det är detta hon fruktar mest. Under sådana dagar ser hon, att hennes botgöring aldrig skall ha ett slut. Hennes kärlek vill inte dö. Hon tror, att hon själv skall dö förr än den. Hennes kroppskrafter börja svika henne. Hon är ofta mycket sjuk.

»Men var dröjer din hjälte?» frågar grevinnan hånfullt. »Dag efter dag har jag väntat honom i spetsen för kavaljererna. Varför stormar han inte Borg, uppsätter dig på tronen och kastar mig och din man bundna i tornet? Är du redan glömd?»

Hon skulle nästan vilja försvara honom och tala om, att hon själv har förbjudit honom att ge henne någon hjälp. Men nej, tiga är bäst, tiga och lida.

Dag för dag täres hon allt mer av överretningens eld. Hon går i ständig feber och är så matt, att hon knappt kan hålla sig uppe. Hon vill blott dö. Livets starka krafter äro kuvade. Kärleken och glädjen våga inte röra sig. Hon hyser inte mer någon fruktan för lidandet.

*

Det är, som om hennes man inte mer skulle veta, att hon finns till. Han sitter instängd på sitt rum nästan hela dagen och studerar svårlästa handskrifter och uppsatser i gammalt, suddigt tryck.

Han läser adelsbrev på pergament, vid vilka Svea rikes sigill hänger, stort och väldigt, format i rött vax och förvarat i en svarvad trädosa. Han beskådar gamla sköldmärken med liljor i vitt fält och gripar i blått. Sådant förstår han, och sådant tolkar han med lätthet. Och han läser om och om igen gamla griftetal och personalier över de ädla grevar Dohna, vari deras bedrifter jämföras med Israels hjältars och Hellas gudars.

Se, dessa gamla ting ha alltid gjort honom glädje. Men sin unga hustru bryr han sig inte om att tänka på vidare.

Grevinnan Märta har sagt ett ord, som har dödat all kärlek inom honom: »hon tog dig för pengarnas skull.» Sådant tål väl ingen man att höra. Det släcker all kärlek. Nu var det honom likgiltigt hur det gick den unga kvinnan. Om hans mor återförde henne på pliktens väg, var det gott. Greve Henrik hyste mycken beundran för sin mor.

Detta elände fortgick i en månads tid. Dock var ju inte tiden så stormig och upprörd, som det kan låta, då händelserna trängas samman på några skrivna sidor. Grevinnan Elisabet lär alltid ha varit lugn till det yttre. Hon hade bara den enda gången, då hon fick höra, att Gösta Berling skulle vara död, blivit överväldigad av sinnesrörelse. Men så stor var hennes ängslan över att hon inte hade

kunnat bevara sin kärlek till sin man, att hon troligen hade låtit grevinnan Märta pina sig till döds, om inte en kväll hennes gamla hushållerska hade talat med henne.

»Grevinnan skall tala med greven,» sade denna. »Herre Gud, grevinnan är ett sådant barn. Grevinnan vet kanske inte ens själv vad hon har att vänta, men jag ser nog hur det är fatt.»

Men det var ju just detta, som hon inte kunde säga sin man, medan han gick och närde en så svart misstanke mot henne.

Den natten klädde hon sig tyst och gick ut. Hon bar en vanlig bondpigas dräkt och hade ett knyte i handen. Hon ämnade rymma från sitt hem och aldrig vända tillbaka.

Hon gick inte för att undslippa plågor och lidanden. Men nu trodde hon, att Gud hade givit henne ett tecken, att hon hade lov att gå, att hon måste bevara sin kropps hälsa och krafter.

Hon drog inte västerut över sjön, ty där bodde den, som hon hade mycket kär. Inte heller gick hon norrut, ty där bodde många av hennes vänner, och inte mot söder, ty långt, långt söderut fanns hennes faders hem, och hon ville inte komma det ett steg närmare. Men österut gick hon, ty där visste hon sig inte ha hem, inte älskad vän, inte känd människa, inte hjälp eller tröst.

Hon gick inte med lätta steg, ty hon trodde sig inte försonad med Gud. Men dock var hon glad, att hon hädanefter skulle få bära bördan av sin synd bland främlingar. Deras liknöjda blickar skulle

vila på henne, lisande som stål, lagt på en svullnad lem.

Hon ämnade vandra, till dess hon fann ett fattigt torp i skogsbrynet, där ingen kunde känna henne. »Det har gått mig, som ni kan se, och mina föräldrar ha jagat bort mig,» skulle hon säga. »Låt mig få föda och tak över huvudet här, till dess jag själv kan förtjäna mitt bröd! Jag är inte utan penningar.»

Så gick hon framåt genom den ljusa juninatten, ty maj månad var gången under hennes svåra lidande. Ack, maj månad, den sköna tiden, då björkarna blanda in sin ljusa grönska i granskogarnas mörker, och då sunnanvinden kommer igen långt söderifrån, mättad av värme!

Otacksam må jag synas mer än andra, som ha njutit av dina gåvor, du vackra månad. Inte med ett ord har jag prisat din fägring.

Ack maj, du kära, ljusa månad, har du någon gång givit akt på ett barn, som sitter i sin moders knä och lyssnar till sagor? Så länge barnet hör talas om grymma jättar och om sköna prinsessors bittra lidanden, håller det huvudet upprätt och ögonen öppna, men om modern börjar tala om lyckan och solskenet, sluter den lille sina ögon och slumrar in så stilla med huvudet mot hennes bröst.

Se, du vackra månad, ett sådant barn är också jag. Må andra lyssna till tal om blommor och solsken, men för mig väljer jag de mörka nätterna, fulla av syner och äventyr, för mig de hårda ödena, för mig förvildade hjärtans sorguppfyllda lidelser.

SJUTTONDE KAPITLET.

Järnet från Ekeby.

DET VAR VÅR, och järnet från alla Värmlands bruk skulle sändas till Göteborg.

Men på Ekeby hade de intet järn att sända. På hösten hade det tidtals varit vattenbrist, på våren hade kavaljererna regerat.

På deras tid skummade starkt, beskt öl utför Björksjöfallets breda gråstenstrappa, och Lövens långa sjö var inte fylld med vatten, utan med brännvin. På deras tid lades intet tackjärn i ässjan, men smederna stodo i skjorta och trätofflor framför härdarna och vände ofantliga stekar på långa spett, medan smedpojkarna på långa tänger höllo späckade kapuner över glöden. I de dagarna gick dansen över bruksbackarna. Då sov man på hyvelbänken och spelade kort på smedjestädet. I de dagarna smiddes intet järn.

Men våren kom, och nere på grosshandelskontoren i Göteborg började man vänta på järnet från Ekeby. Man vände på kontrakt, avslutade med

majoren och majorskan, där det talades om leveranser på många hundra skeppund.

Men vad brydde kavaljererna sig om majorskans kontrakt? De höllo glädjen och fiolspelet och kalasandet vid makt. De sågo till, att dansen gick över bruksbackarna.

Järn kom från Stömne, järn från Sölje. Järnet från Kymsberg letade sig genom ödemarker ned till Vänern. Från Uddeholm kom det och från Munkfors och från alla de många bruken. Men var är järnet från Ekeby?

Är inte Ekeby längre det förnämsta av Värmlands bruk? Vakar ingen över den gamla gårdens ära? Som aska för vinden är den lämnad i händerna på vårdslösa kavaljerer. De låta dansen gå över bruksbackarna. Vad annat mäkta deras usla hjärnor ombestyra?

Men forsar och älvar, skutor och pråmar, hamnar och slussar undra och fråga: »Kommer inte järnet från Ekeby?»

Och det viskar och frågar från skog till sjö, från berg till dal: »Kommer inte järnet från Ekeby? Kommer det aldrig mer något järn från Ekeby?»

Och djupt inne i skogen börjar kolmilan skratta, och de stora hammarhuvudena i de mörka smedjorna tyckas hånle, gruvorna spärra upp sina vida gap och storskratta, pulpeterna på grosshandelskontoren, där majorskans kontrakt ligga förvarade, vrida sig i skratt. »Har ni hört så lustigt? De ha inget järn på Ekeby, på det yppersta av Värmlands bruk ha de inget järn.»

Upp, ni sorglösa, upp, ni hemlösa! Skall ni tåla, att slik nesa övergår Ekeby? O, så visst som ni älskar det fagraste ställe på Guds gröna jord, så visst som det är er längtans mål på fjärran vägar, så visst som ni inte kan nämna dess namn borta bland främlingar, utan att ert öga tåras, stå upp, kavaljerer, rädda Ekeby ära!

Nå, men om Ekeby hammare har vilat, ha de väl arbetat vid våra sex underlydande bruk? Där måste finnas nog och mer än nog av järn.

Så far Gösta Berling åstad för att tala vid förvaltarna på de sex bruken.

Nu är för det första att nämna, att till Högfors, som ligger vid Björksjöälven, en liten bit ovan Ekeby, fann han det inte vara skäl att fara. Det låg alltför nära Ekeby, det hade varit så gott som under kavaljerernas regemente.

Men han reste ett par mil norrut, tills han kom till Lötafors. Vackert ställe är det, därom är intet tvivel. Övre Löven breder ut sig framför det, och tätt bakom sig har det Gurlita klätt med brant uppstigande topp och ett stycke av vildhet och romantik, som väl passar ett gammalt berg. Men smedjan, den är ju inte sådan den skall vara: svänghjulet är sönder och har varit så hela året.

»Nå, varför har det inte blivit lagat?»

»Snickaren, min kära vän, snickaren, som var den enda i hela häradet, som kunde laga det, har varit upptagen på annat håll. Vi ha inte fått smida ett enda skeppund.»

»Nå, varför sände ni inte efter snickaren?»

»Sände efter! Som om vi inte skulle ha sänt efter honom var dag, men han har ju inte kunnat komma. Han har hållit på att bygga kägelbanor och lusthus på Ekeby.»

Då förstår Gösta med ens hur det skall gå honom på denna resan.

Han far vidare norrut upp till Björnidet. Vackert och präktigt ställe, det också, med ett läge, som skulle anstå ett slott. Den stora manbyggnaden behärskar en halvcirkelformig dal, på tre håll omgiven av väldiga höjder och på den fjärde av Löven, som där har sin ändpunkt. Och Gösta vet, att intet bättre ställe finns för månskenspromenader och svärmeri än strandvägarna utefter älven, förbi fallet och ned mot smedjan, som är inrymd i väldiga, ur själva bergväggen sprängda valv. Men järn, finns där något järn?

Nej, naturligtvis inte. De hade ju inte haft några kol, och från Ekeby hade de inte kunnat få pengar till att betala kolare och körare. All bruksdrift hade legat nere under vintern.

Så styr Gösta söderut igen. Han kommer till Hån, på Lövens östra strand, och till Lövstafors, långt inne i skogarna, men det går honom inte bättre där. Ingenstädes ha de järn, och allestädes tycks det vara kavaljerernas eget fel, att så förhåller sig.

Så vänder Gösta hem till Ekeby, och kavaljererna ta med dyster min i betraktande de femtio skeppund eller så, som finnas på upplaget, och deras

hjässor äro tyngda av sorg, ty de höra hur all naturen hånler åt Ekeby, och de tycka, att marken darrar av snyftningar, att träden hota dem med vredgade åtbörder, och att gräs och örter klaga över att Ekeby ära är gången.

*

Men vartill så många ord och så mycken undran? Där är ju järnet från Ekeby!

Där är det, lastat på pråmar vid Klarälvsstranden, färdigt att segla utför älven, färdigt att uppvägas på järnvågen i Karlstad, färdigt att föras på en Vänersskuta till Göteborg. Så är den då räddad, Ekeby ära.

Men hur är detta möjligt? På Ekeby fanns ju inte mer än femtio skeppund järn, på de sex andra bruken fanns intet järn. Hur är det möjligt, att fullastade pråmar nu skola föra en sådan oerhörd massa järn till vågen i Karlstad? Ja, därom må man fråga kavaljererna.

Kavaljererna äro själva ombord på de tunga, fula farkosterna, de ämna själva följa järnet från Ekeby till Göteborg. Inte en vanlig pråmkarl, inte någon vanlig dödlig får följa järnet. Kavaljererna ha kommit med flaskor och matsäckskorgar, med valthorn och fioler, med bössor och metrevar och killekort. De skola göra allt för sitt kära järn och inte överge det, förrän det är avlastat på kajen i Göteborg. De skola själva lossa och lasta, sköta segel och roder. De äro just de rätta för en så-

dan uppgift. Finns väl en sandbank i Klarälven eller ett rev i Vänern, som de inte känna? Ligga inte rorpinne och talja lika lätt i deras hand som stråke och töm!

Om de älska något i världen, så är det järnet på de pråmarna. De akta det som finaste glas, de breda presenningar över det. Inte en flik av det får ligga bart. Det är dessa tunga, grå stänger, som skola upprätta Ekeby ära. Ingen främling får kasta likgiltiga blickar på dem. O Ekeby, du vår längtans land, må din ära stråla!

Ingen av kavaljererna har stannat hemma. Farbror Eberhard har lämnat sin skrivpulpet, och kusin Kristoffer har kommit fram ur spiselvrån. Till och med den blide Lövenborg är där. Ingen kan hålla sig borta, då det gäller Ekeby ära.

Men för Lövenborg är det inte nyttigt att se Klarälven. Han har inte sett den på trettiosju år, han har inte bestigit en båt på lika lång tid. Han hatar sjöarnas blanka ytor och de grå älvarna. Han påminnes om alltför dystra ting, då han kommer ut på vattnet, och han brukar undvika det, men i dag har han inte kunnat hålla sig hemma. Även han måste följa med för att rädda Ekeby ära.

Det förhöll sig nämligen så, att för trettiosju år sedan hade Lövenborg sett sin fästmö drunkna i Klarälven, och sedan dess hade hans stackars huvud ofta varit förvirrat.

Då han står och ser på älven, börjar hans gamla hjärna att bli allt oredigare. Den grå älven, som flyter fram med många små glittrande

vågor, är en stor orm med silverfjäll, som ligger och lurar på rov. De gula, höga sandväggarna, genom vilka älven har skurit sin fåra, äro väggarna i en fallgrop, på vars botten ormen lurar, och den breda landsvägen, som gör ett hål i väggen och genom djup sand vadar ned till färjan, bredvid vilken pråmarna äro förtöjda, är själva öppningen till den fruktansvärda dödshålan.

Och den lilla gubben står och stirrar med sina små blå ögon. Hans långa, vita hår flyger för alla vindar, och hans kinder, som oftast blomstra i mild rosenfärg, äro alldeles bleka av ångest. Han vet så säkert, som om någon skulle ha sagt honom det, att en människa snart skall komma på den där vägen och störta sig i den lurande ormens gap.

Nu ämna kavaljererna kasta loss och fatta de långa stängerna för att driva pråmarna ut i strömfåran, men då ropar Lövenborg:

»Stanna, säger jag er, stanna för Guds skull!»

De förstå nog, att han börjar bli oredig, därför att han känner pråmen vagga under sig, men de hejda ovillkorligen de lyfta stängerna.

Och han, som ser, att älven lurar på rov, och att någon ovillkorligen måste komma för att störta sig i den, pekar med en varnande åtbörd uppåt vägen, alldeles som om han såge någon komma på den.

Det vet nog envar, att livet gärna anordnar sådana sammanträffanden som det, vilket nu följde. Den, som ännu kan förvånas, må väl förundra sig över att kavaljererna skulle ligga med sina pråmar

vid färjstället över Klarälven just morgonen, som följde efter den natt, då grevinnan Elisabet hade begivit sig österut på vandring. Men helt visst skulle det ha varit mer underligt, om inte den unga kvinnan hade funnit någon hjälp i sin nöd. Det hände nu så, att hon, som hade gått hela natten, kom fram på landsvägen, som gick ned till färjan, just som kavaljererna ämnade lägga ut, och de blevo stående och sågo på henne, medan hon talade med färjkarlen och han lossade båten. Hon var klädd som en bondpiga, och de anade inte vem hon var. Men de stodo ändå och stirrade på henne, därför att det var något bekant hos henne. Medan hon nu stod där och talade med färjkarlen, syntes ett dammoln på landsvägen, och ur dammolnet skymtade fram en stor, gul kalesch. Hon förstod, att den var från Borg, att man var ute och sökte henne, och att hon nu skulle bli upptäckt. Hon kunde inte längre tänka på att komma undan i färjkarlens båt, och det enda gömställe hon såg var kavaljerernas pråmar. Hon störtade bort mot dem utan att se vad det var för folk ombord. Och väl var, att hon inte såg det, ty annars hade hon väl hellre kastat sig under hästarnas fötter än tagit sin tillflykt dit.

När hon hade kommit ombord, skrek hon bara: »Göm mig, göm mig!» Och så snavade hon och föll omkull på järnlasten. Men kavaljererna bådo henne vara lugn. De stötte hastigt från land, så att pråmen kom ut i strömfåran och drev ned mot Karlstad, just då kaleschen kom fram till färjstället.

I vagnen sutto greve Henrik och grevinnan Märta. Nu sprang greven fram för att fråga färjkarlen om han hade sett hans grevinna. Men som greve Henrik var smått förlägen över att nödgas fråga efter en förrymd hustru, så sade han bara:

»Det är någonting borta!»

»Jaså,» sade färjkarlen.

»Det är någonting borta. Jag frågar om ni har sett någonting.»

»Vad är det han frågar om?»

»Ja, det är detsamma, men det är någonting borta. Jag frågar om han har färjat någonting över älven i dag.»

På det sättet fick han dock ingenting veta, och grevinnan Märta måste själv tala vid karlen. Hon visste om en minut, att den de saknade befann sig ombord på en av de trögt bortglidande pråmarna.

»Vad är det för folk på de där pråmarna?»

»Det är väl kavaljererna, som vi bruka säga.»

»Ah!» säger grevinnan. »Ja, då har du din hustru i gott förvar, Henrik. Då vända vi lika så gärna om hem genast.»

*

Ute på pråmen rådde just ingen så stor glädje, som grevinnan Märta hade trott. Så länge den gula kaleschen var synlig, satt den förskrämda unga kvinnan hopkrupen på lasten utan att röra sig eller säga ett ord. Hon bara stirrade på stranden.

Troligt är, att hon, först då hon hade sett den

gula kaleschen avlägsna sig, kände igen kavaljererna. Hon rusade upp. Det var, som om hon ville fly på nytt, men hon blev hejdad av den närmast stående, och så sjönk hon med ett sakta kvidande åter ned på lasten.

Och kavaljererna vågade inte tala till henne eller göra henne frågor. Hon såg ut, som om hon hade stått på vansinnets tröskel.

De sorglösas hjässor började sannerligen tyngas av ansvar. Detta järn var, redan det, en tung börda för ovana skuldror, och nu skulle de till på köpet vaka över en ung, ädelboren dam, som hade rymt från sin man.

Då de hade mött denna unga kvinna under vinterns fester, hade en och annan av dem kommit att tänka på en liten syster, som han fordom hade älskat. Då han hade lekt och brottats med denna syster, hade han måst ta varligt i henne, och då han hade pratat med henne, hade han fått lära sig att ge akt på sig och inte tala fula ord. Om en främmande pojke hade jagat henne för vilt i leken eller sjungit fula visor för henne, då hade han kastat sig över denne med gränslös förbittring och nära nog bultat livet ur honom, ty hans unga syster skulle aldrig höra något ont eller lida någon sorg eller någonsin mötas av ondska och hat.

Grevinnan Elisabet hade varit allas deras glada syster. Då hon hade lagt sina små händer i deras hårda nävar, hade det just varit, som om hon hade sagt: »Känn så bräcklig jag är! Men du är min stora bror, du skall beskydda mig både mot andra och

mot dig själv.» Och de hade varit höviska riddersmän, så länge de hade sett henne.

Nu sågo kavaljererna henne med förfäran och kände inte rätt igen henne. Hon var härjad och avmagrad, halsen var utan rundning, ansiktet genomskinligt. Hon hade väl slagit sig under nattens vandring, ty ur ett litet sår vid tinningen kom då och då en bloddroppe framsipprande, och det krusiga, ljusa håret, som hängde ned i pannan, hade blivit klibbigt av blodet. Hennes klänning var smutsig efter den långa vandringen på av dagg fuktiga vägar, och hennes skor voro illa tilltygade. Kavaljererna förnummo en hemsk känsla av att detta var en främmande. Den grevinna Elisabet de hade känt hade inte haft sådana vilda, glödande ögon. Deras stackars syster hade nära nog blivit jagad till vansinne. Det var, som om en från andra rymder nedstigen själ kämpade med den rätta själen om herraväldet i denna utpinade kropp.

Men de behöva inte oroa sig för vad de skola göra med henne. Hos henne vakna de gamla tankarna. Där är frestelsen åter över henne. Gud vill åter pröva henne. Se, hon står bland vänner! Ämnar hon lämna botgörarens väg?

Hon reste sig och ropade, att hon måste bort.

Kavaljererna försökte lugna henne. De sade henne, att hon kunde vara trygg. De skulle skydda henne mot all förföljelse.

Hon bad endast att få stiga ned i den lilla båten, som följde pråmen, och ro i land för att ensam fortsätta sin vandring.

Men de kunde ju inte låta henne gå. Vad skulle det bli av henne? Bättre var det, att hon stannade hos dem. De voro bara fattiga gamla män, men de skulle helt visst finna någon utväg att hjälpa henne.

Då vred hon händerna och bad dem låta henne gå. Men de förmådde inte villfara hennes bön. De sågo henne så nödställd och svag, att de tänkte, att hon måste dö på landsvägen.

Gösta Berling stod ett stycke därifrån och såg ned i vattnet. Kanske skulle den unga kvinnan inte gärna se honom. Han visste det inte, men hans tankar lekte och logo i alla fall. »Nu vet ingen var denna unga kvinna befinner sig,» tänkte han, »nu kunna vi föra henne med ens till Ekeby. Vi skola hålla henne dold där, vi kavaljerer, och vi skola vara goda mot henne. Vår drottning, vår härskarinna skall hon bli, men ingen annan skall veta om, att hon finns där. Vi skola vakta henne så väl, så väl. Hon skulle kanske bli lycklig bland oss, hon skulle bli omhuldad som en dotter av alla de gamla.»

Han hade aldrig vågat göra rätt klart för sig om han älskade henne. Han kunde inte äga henne utan synd, och han ville inte dra ned henne till något lågt eller uselt, det var vad han visste. Men att ha henne gömd på Ekeby och få vara god mot henne, sedan andra hade varit grymma, och låta henne njuta allt gott livet äger, ack, vilka drömmar, vilka saliga drömmar!

Men han vaknade ur dem, ty den unga gre-

vinnan var i full förtvivlan, och hennes ord hade förtvivlans skärande tonfall. Hon hade kastat sig på knä mittibland kavaljererna och bad dem att få gå.

»Gud har inte ännu förlåtit mig,» ropade hon. »Låt mig gå!»

Gösta såg, att ingen av de andra förmådde lyda henne, och förstod, att han måste göra det. Han, som älskade henne, måste göra det.

Han erfor en svårighet vid att gå, som om varje lem i hans kropp gjorde motstånd mot hans vilja, men han släpade sig fram till henne och sade, att han ville föra henne i land.

Hon steg genast upp. Han lyfte henne ned i båten och rodde henne till den östra stranden. Han lade till vid en smal gångstig och hjälpte henne ur båten.

»Vad skall det nu bli av er, grevinna?» sade han.

Hon lyfte allvarligt fingret och pekade mot himlen.

»Då ni kommer i nöd, grevinna...»

Han kunde inte tala, rösten svek honom, men hon förstod honom och svarade:

»Jag skall sända bud på er, då jag behöver er.»

»Jag skulle ha velat skydda er mot allt ont,» sade han.

Hon räckte honom sin hand till farväl, och han förmådde inte säga något mer. Hennes hand låg kall och slapp i hans.

Grevinnan var inte medveten om något annat än dessa inre röster, som nödgade henne att gå

bort bland främlingar. Hon visste väl knappast, att det var just den man hon älskade, som hon nu lämnade.

Så lät han henne gå och rodde åter ut till kavaljererna. Då han kom upp på pråmen, skalv han av trötthet och syntes utmattad och maktlös. Han hade gjort sitt livs tyngsta arbete, syntes det honom.

Ännu några dagar höll han modet uppe, till dess att Ekeby ära var räddad. Han förde järnet till vågen på Kanikenäset, sedan var det för lång tid förbi med hans krafter och hans levnadsmod.

Kavaljererna märkte ingen förändring hos honom, så länge de voro ombord. Han spände varje nerv för att hålla munterheten och sorglösheten vid makt, ty det var genom munterhet och sorglöshet Ekeby ära skulle räddas. Hur skulle vågspelet kunna lyckas för dem, om de försökte det med bekymrade ansikten och modfällda hjärtan?

Om det nu är sant, som ryktet förmäler, att kavaljererna den gången hade mer sand än järn på pråmarna, om det är sant, att de oupphörligen buro upp och ned samma stänger till vågen vid Kanikenäset, tills de många hundra skeppunden voro uppvägda, om det är sant, att allt detta kunde gå för sig, därför att vågmästaren och hans folk blevo så väl trakterade ur de från Ekeby medförda matsäckskorgarna och kantinerna, så kan man veta, att de måste vara muntra på järnpråmarna.

Vem kan veta detta nu? Men om så hade varit, så är det visst, att Gösta Berling inte kunde ha tid

att sörja. Av äventyrets och farans glädje visste han dock intet. Så fort han vågade, sjönk han samman i förtvivlan.

»O, Ekeby, du min längtans land,» ropade han då till sig själv, »må din ära stråla!»

Så snart kavaljererna hade fått vågmästarens kvitto, lastade de sitt järn på en Vänersskuta. Det var annars vanligt, att yrkesskeppare besörjde farten ned till Göteborg, och Värmlandsbruken hade i allmänhet intet mer bekymmer för sitt järn, då de hade fått vågmästarens kvitto på att leveransen var fullgjord. Men kavaljererna ville inte göra sin sak till hälften, de skulle följa järnet ända till Göteborg.

På vägen dit mötte dem olyckan. Storm bröt ut på natten, skutan blev redlös, drev mot ett rev och sjönk med hela sin dyrbara last. Valthorn och kortlekar och otömda vinbuteljer gingo då till bottnen. Men om man såg saken rätt, vad gjorde det, att järnet var förlorat? Ekeby ära var dock räddad. Järnet hade blivit uppvägt vid järnvågen på Kanikenäset. Och om än majoren måste sätta sig ned och i ett strävt brev underrätta grosshandlarna därnere i den stora staden om att han inte ville ha deras pengar, eftersom de inte hade fått hans järn, så gjorde det inte heller något. Ekeby var så rikt, och dess ära var räddad.

Men om hamnar och slussar, om gruvor och milor, om skutor och pråmar börja viska underliga ting? Om det går en dov susning genom skogarna, att hela färden var ett bedrägeri, om man påstår över hela Värmland, att det aldrig

fanns mer än fattiga femtio skeppund på pråmarna, och att skeppsbrottet var tillställt med flit? En djärv bragd har då blivit utförd, och ett äkta kavaljersstreck fulländat. Av sådant skadas inte den gamla gårdens ära.

Men det är så längesen nu. Det är ju möjligt, att kavaljererna hade köpt järn från annat håll, eller att de hade funnit det i några förut okända förrådshus. Sanningen skall aldrig bli uppdagad i en sådan sak. Vågmästaren ville åtminstone aldrig höra talas om att något bedrägeri hade varit möjligt, och han borde ju veta det.

När kavaljererna kommo hem, fingo de höra nyheter. Greve Dohnas giftermål skulle upphävas. Greven hade sänt sin hovmästare ned till Italien för att skaffa bevis, att äktenskapet inte hade varit lagligt. Denne kom också tillbaka frampå sommaren med tillfredsställande uppgifter. Vari dessa bestodo, ja, det vet jag inte säkert och visst. Man får fara fram varsamt med de gamla sägnerna, de äro som åldriga rosor: de tappa lätt bladen, då man kommer dem för nära inpå livet. Folket säger, att vigseln i Italien inte hade blivit gjord av rätt präst. Jag vet inte mer, jag heller, men sant är det ändock, att äktenskapet mellan greve Dohna och Elisabet von Thurn vid domstolen i Bro förklarades aldrig ha varit något äktenskap.

Härom visste väl den unga kvinnan intet. Hon levde bland bönder i avlägsna trakter, om hon levde.

ADERTONDE KAPITLET.

Lilliecronas hem.

DET FANNS bland kavaljererna en, vilken jag ofta har nämnt som en stor musiker. Han var en högväxt, grovlemmad man med stort huvud och yvigt, svart hår. Han var säkert inte stort mer än fyrtio år vid denna tiden, men han hade ett fult, grovhugget ansikte och ett sävligt sätt. Detta gjorde, att många räknade honom för gammal. Han var en god man, men tungsint.

En eftermiddag tog han fiolen under armen och gick bort från Ekeby. Han sade inte farväl till någon, dock var det inte hans mening att någonsin komma åter. Han vämjdes vid livet där, alltsedan han hade sett grevinnan Elisabet i hennes olycka. Han gick utan att vila hela aftonen och hela natten, ända till dess han i den tidiga soluppgången kom till en liten herrgård, kallad Lövdala, som tillhörde honom.

Det var så tidigt, att ingen människa ännu var vaken. Lilliecrona satte sig på det gröna gung-

brädet utanför manbyggnaden och såg på sin egendom. Herre Gud! Vackrare ställe fanns inte. Gräsplanen framför huset låg i en sakta sluttning och var täckt av fint, ljusgrönt gräs. Det fanns inte make till gräsplan. Fåren fingo beta på den och barnen rasa där med sina lekar, men den höll sig ändå alltid lika tät och grön. Lien gick aldrig över den, men minst en gång i veckan lät husmodern sopa bort alla stickor och strån och torra blad ur det friska gräset. Han såg på sandgången framför huset och drog plötsligen åt sig fötterna. Barnen hade sent på kvällen krattat den i riktiga mönster, och hans stora fötter hade gjort förfärlig skada på det fina arbetet. Tänk ändå, hur allt växte på detta ställe! De sex rönnarna, som bevakade gårdsplanen, voro höga som bokar och vida som ekar. Sådana träd hade man väl aldrig sett förr. Granna voro de med de tjocka stammarna klädda av gula lavar och med stora, vita blomklasar stickande fram ur den mörka grönskan. Han måste tänka på himmelen och dess stjärnor. Man kunde nog förundra sig över hur träden växte där på gården. Där stod en gammal pil, så tjock, att två karlar inte kunde famna om den. Den var nu murken och ihålig, och åskan hade tagit toppen av den, men dö ville den inte. Varje vår kom en knippa friskt grönt upp ur den avbrutna huvudstammen för att visa, att den levde. Den där häggen vid östra gaveln hade blivit ett träd så stort, att det överskyggade hela huset. Hela torvtaket var vitt av dess fällda blomblad, ty häggen hade redan blommat ut. Och

björkarna, som stodo i små klungor här och där på åkrarna, de hade helt visst sitt paradis på hans gård. Där utvecklade de så många olika växtsätt, som om de hade slagit sig på att härma alla andra träd. En var lik en lind, tät och lummig med ett vitt valv över sig, en annan stod jämn och pyramidlik som en poppel, och en tredje hängde grenarna som en tårpil. Inte en var lik den andra, och härliga voro de allesamman.

Så reste han sig och gick runtom byggningen. Där låg trädgården så förunderligt fager, att han måste stanna och dra efter andan. Äppleträden blommade. Ja, det visste han ju. Det hade han sett att de gjorde på alla andra herrgårdar också, men det var bara det, att de inte på något ställe blommade så, som de gjorde på den gården, där han hade sett dem blomma, alltsedan han var barn. Han gick med knäppta händer och varsamma steg upp och ned på sandgångarna. Marken var vit, och träden voro vita, ett och annat med en brytning i skärt. Något så vackert hade han aldrig sett. Han kände varje träd så, som man känner sina syskon och lekkamrater. Astrakanträden voro helt vita, likaså vinterfruktträden. Men sommargyllenas blommor voro skära, och paradisäpplenas voro rentav röda. Vackrast var den gamla oympade apeln, vars små beska äpplen ingen kunde äta. Den sparade inte på blommor, den såg ut som en stor snödriva i morgonglansen.

Ty betänk nu också detta, att det var en tidig morgon! Daggen gjorde alla blad glänsande, allt

damm var bortsköljt. Bakom de skogklädda bergen, tätt under vilka gården låg, kommo de första solstrålarna framilande. Det var, som om grantopparna hade blivit antända av dem. Över de unga klövervallarna, över råg- och kornfält och över den nyuppkomna havrebrodden låg den allra lättaste dimma, ett det tunnaste skönhetsflor, och skuggorna föllo skarpa som i månsken.

Så stod han stilla och såg på de stora »kryddsängarna» mellan trädgårdsgångarna. Han vet, att husfrun och hennes pigor här ha haft sitt arbete. De ha grävt, krattat och gödslat, ryckt upp kvickrot och ansat jorden, tills den har blivit fin och lätt. Sedan de ha fått sängen jämn och kanterna skarpa, ha de tagit tömmar och märkkäppar och streckat upp ränder och rutor. Därefter ha de trampat upp gångar med små, lustiga steg och sått och satt, tills alla ränder och rutor ha blivit fyllda. Och barnen ha varit med och varit idel lycka och iver över att få hjälpa till, fast det har varit dem ett tungt arbete att stå krokiga och sträcka ut armarna över de breda sängarna. Och otroligt med gagn ha de gjort, som envar kan förstå.

Nu började det sådda att komma upp.

Gud signe dem, så tappra de stodo där, både ärter och bönor med sina två tjocka hjärtblad! Och så jämnt och snällt både morötter och rovor hade kommit! Allra lustigast voro de små krusiga persiljebladen, som lyfte litet på jordlagret ovan sig och lekte tittut med livet än så länge.

Och här fanns en liten säng, där strecken inte

gingo så jämnt, och där de små rutorna tycktes vara en provkarta på allt, som kunde sättas och sås. Det var barnens land.

Och Lilliecrona fick i hast fiolen upp till hakan och började spela. Fåglarna började sjunga i det stora busksnåret, som skyddade trädgården för nordanvinden. Det stod inte till för någon med stämma begåvad varelse att tiga, så härlig var morgonen. Stråken rörde sig alldeles av sig själv.

Lilliecrona gick upp och ned på gångarna och spelade. »Nej,» tänkte han, »vackrare ställe finns inte.» Vad var Ekeby mot Lövdala! Hans hem var torvtäckt och blott en våning högt. Det låg i skogsbrynet med berget över sig och den långa dalen framför sig. Det var intet märkvärdigt med det: ingen sjö fanns där, intet vattenfall, inga strandängar och parker, men det var likafullt vackert. Det var vackert, därför att det var ett gott, fridfullt hem. Livet var lätt att leva där. Allt, som på andra ställen skulle ha alstrat bitterhet och hat, blev där utjämnat med mildhet. Så skall det vara i ett hem.

Inne i byggnaden ligger husfrun och sover i ett rum, som vetter åt trädgården. Hon vaknar plötsligt och lyssnar, men hon rör sig inte. Hon ligger småleende och lyssnar. Så kommer musiken allt närmare, och till sist är det, som om spelmannen hade stannat under hennes fönster. Det är väl inte första gången, som hon har hört fiolspel under sitt fönster. Han brukar komma så där,

hennes man, då de haft något ovanligt vilt dåd för sig därborta på Ekeby.

Han står där och biktar och ber om förlåtelse. Han beskriver för henne de mörka makter, som locka honom bort från vad han älskar högst: från henne och barnen. Men han älskar dem. Å, visst älskar han dem!

Medan han spelar, stiger hon upp och sätter kläderna på sig utan att rätt veta vad hon gör. Hon är så alldeles upptagen av hans spel.

»Det är inte lyx och vällevnad, som ha lockat mig bort,» spelar han, »inte kärlek till andra kvinnor, inte äran, men livets frestande mångfald: dess ljuvhet, dess bitterhet, dess rikedomar måste jag känna runtom mig. Men nu har jag nog därav, nu är jag trött och nöjd. Jag skall inte mer lämna mitt hem. Förlåt mig, ha miskund med mig!»

Då drar hon undan gardinen och slår upp fönstret, och han ser hennes vackra, goda ansikte.

Hon är god, och hon är vis. Hennes blickar falla välsignelsebringande som solens på allt, som de möta. Hon styr och hon vårdar. Där hon finns, måste allt växa och frodas. Hon bär lyckan inom sig.

Han svingar sig upp på fönsterbrädet till henne och är lycklig som en ung älskare.

Sedan lyfter han henne ut i trädgården och bär henne ned under äppleträden. Där förklarar han för henne hur vackert allt är och visar henne kryddsängarna och barnens plantering och de små lustiga persiljebladen.

Då barnen vakna, blir det jubel och hänryckning över att far är kommen. De lägga beslag på honom. Han skall se allt nytt och märkvärdigt: den lilla spikhammaren, som bultar borta i bäcken, fågelboet i pilen och de små rudungarna i dammen, vilka i tusental simma i vattenbrynet.

Så göra far, mor och barn en lång vandring utåt åkrarna. Han måste se hur tät rågen står, hur klövern växer, och hur potatisen börjar sticka upp de skrynkliga bladen.

Han måste se korna, då de komma in från betet, hälsa på nykomlingarna i kalvkättar och fårhus, söka efter ägg och ge alla hästarna socker.

Barnen hänga honom i hälarna hela dagen. Inga läxor, intet arbete, bara att ströva omkring med far!

På kvällen spelar han polskor för dem, och hela dagen har han varit dem en så god kamrat och lekbroder, att de somna med en from bön om att far alltid måtte stanna hos dem.

Han stannar också hela åtta dagar och är glad som en pojke hela tiden. Han är förälskad i allt därhemma, i hustru och barn och tänker aldrig på Ekeby.

Men så kommer en morgon, då han är borta. Han stod inte ut längre, det var för mycken lycka för honom. Ekeby var tusen gånger sämre, men Ekeby låg mitt i händelsernas virvel. Å, vad där fanns mycket att drömma om och spela om! Hur kunde han leva skild från kavaljerernas brag-

der och från Lövens långa sjö, runtom vilken äventyrens vilda jakt brusade fram?

På hans egendom gick allt sin lugna gång. Allt frodades och växte under den milda husmoderns hägn. Alla gingo i en stilla lycka där på gården. Allt, som annorstädes skulle ha alstrat split och bitterhet, gick där förbi utan klagan och smärta. Allt var, som det skulle vara. Om nu husets herre längtade att leva som kavaljer på Ekeby, vad mera? Tjänar det kanske något till att klaga på himlens sol för att hon varje kväll försvinner i väster och lämnar jorden i mörker?

Vem är okuvlig utom undergivenheten? Vem är segerviss utom tålamodet?

NITTONDE KAPITLET.

Dovres häxa.

NU GÅR DOVRES HÄXA på Lövens strand. Där har man sett henne, liten och rundryggad, i skinnkjortel och med silverbeslaget bälte. Hur kommer hon ur ulvahålor till människors värld? Vad söker den gamla från fjällen i dalarnas grönska?

Tiggande kommer hon. Hon är snål, lysten efter gåvor, så rik hon är. I bergens klyftor döljer den gamla tunga tackor av vitt silver, och på saftiga ängar djupt inne bland fjällen beta hennes stora hjordar av svarta, gullhornade kor. Ändå vandrar hon fram i näverskor och flottig skinndräkt, varpå brokig randsöm skymtar fram under århundradens smuts. Hon har mossa i pipan och tigger av den fattigaste. Skam give en sådan, som aldrig tackar, aldrig får nog!

Gammal är hon. När låg väl ungdomens skära glans över det breda ansiktet med den bruna hyn, som skiner av fett, över plattnäsan och de smala ögonen, som glimma fram ur smutsen liksom eld-

kol ur grå aska? När satt hon som ung tös på sätertunet och besvarade med lurlåt vallgossens kärleksvisor? Flera hundra år har hon levat. De äldsta minnas inte den tid, då hon inte vandrade genom landet. Deras fäder ha sett henne gammal, då de voro unga. Inte heller är hon ännu död. Jag, som skriver, har själv sett henne.

Mäktig är hon. Hon, trollkunniga finnars dotter, böjer sig inte för någon. Hennes breda fötter sätta inga försagda spår på landsvägarnas grus. Hagel kan hon mana fram, blixt kan hon styra. Hon kan föra hjordar vilse och sända varg på fåren. Föga gott kan hon verka, men mycket ont. Bäst att stå väl med henne. Tiggde hon än enda geten och en hel mark ull, så ge henne! Eljest stupar hästen, eljest brinner stugan, eljest fördärvas kon, eljest dör barnet, eljest går nidsk matmoder från vettet.

Välkommen gäst är hon aldrig. Bäst dock att möta henne med leende mun. Vem vet för vems räkning den ofärdbringande genomströvar dalen? Hon kommer inte bara i det ärendet att fylla tiggarpåsen. Ont varsel följer henne: härmask visar sig, räv och uv tjuta ohyggligt i skymningen, röd och svart elma, som sprutar etter, kryper fram ur skogen ända till dörrtröskeln.

Stolt är hon. I hennes huvud gömmes fädrens mäktiga visdom. Sådant ger sinnet lyftning. Dyrbara runor stå ristade i hennes stav. För allt dalens guld vill hon inte sälja den. Trollsång kan hon sjunga, sejd kan hon koka, örtkunnig är hon, troll-

skott kan hon lossa över en vattenspegel, och stormknutar kan hon knyta.

Kunde jag blott tyda mänghundraårig hjärnas underliga tankar! Kommen ur skogarnas dunkel och från de mäktiga fjällen, vad tänker hon om folket i dalarna? För henne, som tror på Tor, jättedödaren, och på mäktiga finska gudar, äro de kristna som tama gårdshundar för en grå ulv. Otamd som snöstormen, stark som forsen, kan hon aldrig älska slättbygdens söner.

Dock kommer hon alltjämt åter ned från bergen för att se deras dvärgaskick. Av fasa rysa människorna, då de se henne, men ödemarkens starka dotter går trygg ibland dem, skyddad av skräcken. Ej äro hennes stams bragder glömda, ej heller hennes egna. Som katten tror på sina klor, så tror hon på sin hjärnas visdom och på kraften av gudaingiven trollsång. Vissare är ingen kung på sitt välde än hon på det skräckens rike, som hon behärskar.

Så har Dovres häxa genomvandrat många byar. Nu är hon kommen till Borg och skyr inte att vandra upp till grevegården. Köksvägen tar hon sällan. Rätt uppför terrassernas trappor kommer hon. Hon sätter ned sina breda näverskor på blomkantade grusgångar, lika trygg, som om hon hade trampat säterstigar.

Händer så, att grevinnan Märta just då har stigit ut på trappan för att skåda junidagens prakt. Nedanför på sandgången ha två pigor stannat på sin väg till matboden. De äro komna från

bastun, där fläsket rökes, och bära nyrökta skinkor på en stång mellan sig. »Vill vår nådiga grevinna känna och lukta?» säga pigorna. »Är fläsket nog rökt?»

Grevinnan Märta, husmoder på Borg vid den tiden, lutar sig fram över räckverket och ser på fläsket, men i samma stund lägger finngumman sin hand på en av skinkorna.

Se dock denna bruna, skinande svålen, detta tjocka lager av fett! Känn denna friska doft av enris från de nyrökta skinkorna! O, mat för gångna gudar! Häxan vill äga allt detta. Hon lägger sin hand på fläsket.

Ack, bergens dotter är inte van att tigga och bedja! Är det inte av hennes nåd, som blommor frodas och människor leva? Frosten och den ödeläggande stormen och vattenfloden, allt står i hennes makt att sända. Därför höves inte henne att bedja och tigga. Hon lägger sin hand på vad hon önskar sig, och det är hennes.

Grevinnan Märta vet dock intet om den gamlas makt.

»Bort med sig, tiggarkäring!» säger hon.

»Ge mig skinkan!» säger Dovres häxa, ulvars ryttarinna.

»Hon är tokig!» utropar grevinnan. Och hon befaller pigorna att gå in i boden med sin börda.

Den månghundraårigas ögon flamma av vrede och lystnad.

»Ge mig den bruna skinkan!» upprepar hon. »Eljest går det dig illa.»

»Hellre ger jag den åt skatorna än åt en sådan som hon.»

Då darrar den gamla under vredens storm. Mot höjden sträcker hon den runskrivna staven och svänger vilt med den. Hennes läppar utstöta underliga ord. Håret står upprätt, ögonen lysa, ansiktet förvrides.

»Dig själv skola skator äta!» skriker hon till sist.

Så går hon, mumlande förbannelser, svängande vilt med staven. Hon vänder om hemåt. Längre mot söder går hon inte. Nu har vildmarkens dotter utfört det ärende, för vars skull hon har tågat ned från bergen.

Grevinnan Märta står kvar på trappan och skrattar åt hennes orimliga vrede. Men på hennes läppar skall snart skrattet tystna, ty där komma de! Hon kan inte tro sina ögon. Hon tänker, att hon drömmer, men där komma de, skatorna, som skola äta henne.

Ur park och trädgård susa de ned mot henne, tjogtals skator, med klorna spända och näbbarna framsträckta för att hugga. De komma under skrän och skratt. Svarta och vita vingar skimra för hennes ögon. Hon ser som i en yrsel bakom denna svärm alla traktens skator i annalkande, hela himlen full av svarta och vita vingar. I förmiddagens skarpa solsken blänka fjädrarnas metallfärger. Halsarna rugga upp sig som på vredgade rovfåglar. I allt trängre kretsar flyga odjuren runtom grevinnan, måttande med näbbar och klor åt hennes ansikte och händer. Då måste hon fly in i för-

stugan och stänga dörren. Hon stöder sig mot den, flämtande av ångest, medan de skrattande skatorna kretsa därutanför.

Därmed stängdes hon ock från sommarens ljuvhet och grönska och från levnadens glädje. För henne funnos hädanefter blott de stängda rummen och de fällda gardinerna, för henne förtvivlan, för henne ångest, för henne förvirring, gränsande till vansinne.

Vansinnig kan väl också denna berättelse synas, men den måste dock vara sann. Hundratal skola känna igen den och vittna, att sådan är den gamla sägnen.

Fåglarna slogo sig ned på trappräcket och hustaket. De sutto, som om de bara väntade, att grevinnan skulle visa sig, för att få kasta sig över henne. De togo sin bostad i parken, och där stannade de. Det var omöjligt att jaga dem från gården. Det blev bara värre, om man sköt. För en, som föll, kommo tio nya flygande. Stundom måste väl stora skaror draga bort för att skaffa mat, men trogna skiltvakter sutto alltid kvar. Och om grevinnan Märta visade sig, om hon såg ut genom ett fönster eller bara drog undan en gardin för ett ögonblick, om hon försökte gå ut på trappan — genast kommo de. Hela den förfärliga svärmen störtade upp mot boningshuset med dånande vingslag, och grevinnan flydde in i sitt innersta rum.

Hon bodde i sängkammaren innanför det röda förmaket. Ofta har jag hört rummet beskrivas, sådant det var under denna fasans tid, då Borg

belägrades av skatorna. Tunga täcken för dörrar och fönster, täta mattor på golvet, smygande, viskande människor.

I grevinnans hjärta bodde blek förfäran. Hennes hår blev grått. Hennes hy fick skrynklor. Hon blev gumma på en månad. Hon kunde inte stålsätta hjärtat till tvivel på förhatlig trolldom. Hon spratt upp ur nattens drömmar med höga rop om att skatorna åto henne. Hon grät dagen om över detta öde, som hon inte skulle undgå. Skyende människor, rädd, att fågelsvärmen skulle följa i hälarna på varje inträdande, satt hon oftast tyst med händerna för ansiktet, vaggande fram och åter i sin länstol, olustig och förstämd i den kvava luften, stundom sprittande upp med rop av klagan.

Bittrare liv var ingens. Kan någon undgå att beklaga henne?

Jag har väl inte stort mer att berätta om henne nu, och det jag har sagt har inte varit gott. Det är, som om mitt samvete sloge mig. Hon var dock godhjärtad och levnadsglad, då hon var ung, och många lustiga historier om henne ha glatt mitt hjärta, fast här inte har varit platsen att berätta dem.

Men det är så, fastän denna stackars vandrerska inte visste det, att själen är den evige hungraren. Av flärd och lek kan han inte leva. Får han inte annan näring, skall han som ett vilt djur sönderslita först andra och till sist sig själv.

Detta är sagans mening.

TJUGONDE KAPITLET.

Midsommar.

DET VAR MIDSOMMAR då som nu, medan jag skriver. Årets härligaste tid var inne.

Det var den tid, då Sintram, den elake brukspatronen på Fors, ängslades och sörjde. Han harmades över ljusets segertåg genom dygnets timmar och över mörkrets nederlag. Han vredgades över den bladskrud, som höljde träden, och över den brokiga matta, som klädde marken.

Allt höljde sig i skönhet. Vägen, så grå och dammig den var, fick, även den, sin kant av blommor: gula och violetta midsommarsblomster, hundloka och käringtand.

Då midsommardagens prakt låg över bergen och klockljuden från Bro kyrka av den dallrande luften buros ända upp till Fors, då helgdagens outsägliga stillhet härskade över landet, då reste han sig i vrede. Det syntes honom, som om Gud och människor vågade glömma, att han fanns, och

han beslöt att fara till kyrkan, även han. De, som jublade åt sommaren, skulle få se honom, Sintram, älskaren av mörker utan morgon, av död utan uppståndelse, av vinter utan vår.

Han satte på sig vargskinnspäls och ludna bälgvantar. Han lät spänna den röda hästen för en kappsläde och sätta bjällror i den blanka, snäckprydda selen. Utstyrd, som om trettio graders kyla hade varit rådande, for han till kyrkan. Han trodde, att gnisslet under medarna kom av den skarpa kölden. Han trodde, att det vita löddret på hästryggen var rimfrost. Han kände ingen värme. Köld strålade ut från honom som värme från solen.

Han for fram över den vida slätten, norr om Bro kyrka. Stora, rika byar lågo i hans väg och åkerfält, över vilka sjungande lärkor fladdrade. Aldrig har jag hört lärkor sjunga så som över dessa fält. Ofta har jag undrat, om han mäktade göra sig döv för dessa hundratal av sångare.

Mycket måste han färdas förbi på vägen, som skulle ha harmat honom, om han hade skänkt det en blick. Han skulle ha sett två bugande björkar vid varje stugas dörr, och genom öppnade fönster skulle han ha sett in i rum, vilkas tak och väggar voro klädda med blommor och gröna kvistar. Den minsta tiggartös gick på landsvägen med en syrenklase i handen, och varenda bondkvinna hade en hel liten blomsterkvast instucken i näsduken.

Majstänger med hopfallna blommor och slokande kransar stodo på gårdarna. Runtom dem

var gräset upptrampat, ty den glada dansen hade gått fram där i sommarnatten.

Nere på Löven trängdes timmerflottarna. De små vita seglen voro hissade dagen till ära, fastän ingen vind fyllde dem, och varje masttopp bar en grön krans.

På de många vägarna, som leda till Bro, kom kyrkfolket vandrande. Kvinnorna voro särskilt ståtliga i de ljusa, hemvävda sommarklänningarna, som hade gjorts färdiga just till denna dag. Alla voro klädda till fest.

Och människorna kunde inte upphöra att glädja sig över helgdagsfriden och vilan från vardagsarbetet, åt den ljuvliga värmen, åt den lovande skörden och åt smultronen, som började rodna vid vägkanten. De gåvo akt på luftens stillhet, den molnfria himmelen och lärksången och sade: »Det syns, att dagen hör Vår Herre till.»

Så kom Sintram körande. Han svor och svängde piskan över den stretande hästen. Sanden gnisslade otäckt under medarna, dombjällrornas gälla klang förtog kyrkklockornas ljud. Hans panna låg i vreda rynkor under pälsmössan.

Då ryste de kyrkobesökande och menade sig ha sett den onde själv. Inte ens i dag på sommarens fest fingo de glömma ondskan och kölden. Bitter är deras lott, vilka vandra på jorden.

Människorna, som stodo i skuggan av kyrkväggen eller sutto på kyrkogårdsmuren och väntade på gudstjänstens början, sågo honom med stilla undran, där han vandrade upp mot kyrk-

dörren. Nyss hade den härliga dagen fyllt deras hjärtan med glädje över att de fingo trampa jordens stigar och njuta tillvarons ljuvhet. Nu, då de sågo Sintram, kommo aningar om sällsam ofärd över dem.

Sintram trädde in i kyrkan och tog plats i sin stol, slående vantarna i bänken, så att skramlet av vargklorna, som voro insydda i skinnet, hördes över hela kyrkan. Och några kvinnor, som redan hade tagit plats på de främsta bänkarna, svimmade, då de sågo den ludna gestalten, och måste bäras ut.

Men ingen vågade driva ut Sintram. Han störde folkets andakt, men han var för mycket fruktad, för att någon skulle våga befalla honom att lämna kyrkan.

Fåfängt talade den gamle prästen om sommarens ljusa högtid. Ingen hörde på honom. Folket tänkte blott på ondskan och kölden och på den sällsamma ofärd, som den elake brukspatronen bådade dem.

Då allt var slut, såg man den elake stiga ut på branten av den kulle, där Bro kyrka ligger. Han såg ned på Broby sund och följde det med blicken förbi prostgården och västra strandens trenne uddar ut i Löven. Och man såg hur han knöt näven och skakade den över sundet och dess grönskande stränder. Därpå gledo hans blickar söderut över nedre Löven ända till de blånande uddar, som tyckas stänga sjön. Och norrut flögo de milslångt förbi Gurlita klätt upp till Björn-

idet, där sjön slutar. Han såg mot väster och öster, där de långa bergen kanta dalen, och han knöt näven omigen. Och envar kände, att om han hade haft en knippa blixtar i sin högra hand, skulle han i vild glädje ha slungat dem ut över det lugna landet och spritt jämmer och död, så långt han hade mäktat. Ty nu hade han så vant sitt hjärta vid det onda, att han visste sig ingen fröjd annat än i elände. Småningom hade han lärt sig själv att älska allt fult och uselt. Han var mer vansinnig än den vildaste galning, men detta förstod ingen.

Det gick underligt tal sedan genom landet. Det sades, att då kyrkvaktaren kom för att stänga kyrkan, bröts axet av nyckeln, därför att ett hårt hopviket papper satt instucket i låset. Han gav det åt prosten. Det var, som man väl kunde förstå, en skrivelse, avsedd för en varelse i den andra världen.

Man viskade om vad där hade stått att läsa. Prosten hade bränt upp papperet, men kyrkvaktaren hade sett på, medan djävulstyget brann. Bokstäverna hade lyst klart röda på svart grund. Han hade inte kunnat undgå att läsa. Han läste, sade man, att den elake ville lägga landet öde, så långt som Bro kyrktorn syntes. Han ville se skogen skymma bort kyrkan. Han ville se björn och räv bo i människornas boningar. Åkrarna skulle ligga obrukade, och varken hund eller hane skulle höras i de trakterna. Den elake ville tjäna sin

herre med att vålla var mans ofärd. Detta var vad han hade lovat.

Och människorna sågo tiden an i tyst förtvivlan, ty de visste, att den elakes makt var stor, att han hatade allt levande, att han ville se vildmarken tränga ned över dalen, och att han gärna skulle taga pesten eller hungersnöden eller kriget i sin tjänst för att driva bort envar, som älskade det goda, glädjebringande arbetet.

TJUGUFÖRSTA KAPITLET.

Fru Musica.

DÅ INGENTING kunde göra Gösta Berling glad, sedan han hade hjälpt den unga grevinnan att fly, beslöto kavaljererna att söka hjälp hos den goda fru Musica, som är en mäktig fe och tröstar många olyckliga.

Fördenskull läto de en kväll i juli slå upp dörrarna till stora salongen på Ekeby och lyfta av fönsterhakarna. Solen och luften släpptes in, den sena aftonens stora, röda sol, den svala kvällens milda, ångande luft.

De randiga överdragen togos av möblerna, klaveret öppnades, och floret kring de venetianska kronorna togs bort. De gyllene griparna under marmorbordens vita skivor fingo åter lysa mot ljuset. De vita gudinnorna dansade i det svarta fältet ovan spegeln. Sidendamastens mångformade blomster skimrade i aftonglöden. Och rosor plockades och buros in. Hela rummet fylldes av deras doft. Där funnos underbara rosor utan kända namn,

som från främmande länder hade blivit förda till Ekeby. Där voro de gula, i vilkas ådror blodet skimrar rött som i en människas, och de gräddvita med upptrasade kanter och de skära med de stora bladen, som ytterst i kanten bli färglösa som vatten, och de mörka röda med svarta skuggor. De buro in alla Altringers rosor, som voro komna från fjärran länder för att fröjda vackra kvinnors ögon.

Så föras noter och notställare in och mässingsinstrument och stråkar och fioler av alla storlekar, ty det är den goda fru Musica, som nu skall råda på Ekeby och försöka att trösta Gösta Berling.

Fru Musica har utvalt Oxfordsymfonien av den vänlige fader Haydn och låtit kavaljererna öva in den. Patron Julius för taktpinnen, och de andra sköta var sitt instrument. Alla kavaljerer kunna spela. De skulle inte vara kavaljerer eljest.

Då allt är färdigt, sändes bud efter Gösta. Han är alltjämt svag och modlös, men han fröjdar sig åt det ståtliga rummet och åt den vackra musik han snart skall få höra. Ty det vet man nog, att för den, som plågas och lider, är den goda fru Musica det bästa sällskap. Hon är munter och lekfull som ett barn. Hon är eldig och intagande som en ung kvinna. Hon är god och vis som de gamla, vilka ha levat ett gott liv.

Och så spela kavaljererna, så sakta, så susande milt.

Den lille Ruster tar saken på allvar. Han läser noter med brillor på näsan, kysser milda toner ur flöjten och låter fingrarna leka kring klaffar och hål.

Farbror Eberhard sitter krokig över violoncellen, peruken har farit på örat, läpparna darra av sinnesrörelse. Berg står stolt med sin långa fagott. Han glömmer sig ibland och släpper till sina lungors fulla kraft, men då dunkar Julius till honom med taktpinnen tvärsöver hans tjocka skalle.

Gott går det, glänsande går det. Ur den döda notskriften trolla de fram fru Musica själv. Bred ut din trollmantel, kära fru Musica, och för Gösta Berling till glädjens land, där han brukar leva! Ack, att det är Gösta Berling, som sitter där blek och modlös, och som de gamla herrarna nu måste roa, som om han vore ett barn! Nu blir det ont om glädje i Värmland.

Jag vet nog varför de gamla älskade honom. Jag vet nog hur lång vinterkvällen kan bli och hur dysterhet kan smyga sig över sinnet borta på de ödsliga gårdarna. Jag förstår väl hur det kändes, då han kom.

Tänk er en söndagseftermiddag, då arbetet vilade och tankarna voro slöa! Tänk er en envis nordanvind, piskande köld in i rummet, en köld, mot vilken ingen brasa kunde bringa lindring! Tänk er det enda talgljuset, som ständigt måste snoppas! Tänk er den entoniga psalmsången utifrån köket!

Nå, och så klinga bjällror, så stampa raska fötter av sig snön ute på förstubron, så kommer Gösta Berling in i rummet. Han skrattar och skämtar. Han är liv, han är värme. Han slår upp

klaveret, och han spelar så, att man förvånas över de gamla strängarna. Han kan sjunga alla visor, spela alla melodier. Han gör alla husets invånare lyckliga. Aldrig frös han, aldrig var han trött. Den sorgsne glömde sina sorger, då han såg honom. Ack, vilket gott hjärta han hade! Hur medlidsam han var mot de svaga och fattiga! Och vilket snille han var! Ja, ni skulle ha hört de gamla tala om honom.

Men nu, bäst som de spela, brister han ut i gråt. Han tycker livet, hela livet är så bedrövligt. Han lutar huvudet mot händerna och gråter. Kavaljererna förfäras. Detta är inte de blida, helande tårar, dem fru Musica plägar framlocka. Han snyftar som en förtvivlad. De lägga alldeles rådvilla ifrån sig instrumenten.

Den goda fru Musica, som håller Gösta Berling kär, även hon, håller på att förlora modet, men så påminner hon sig, att hon har ännu en väldig kämpe bland kavaljererna.

Det är den blide Lövenborg, han, som har förlorat sin fästmö i den grumliga floden, och som är Gösta Berlings slav mer än någon av de andra. Han smyger sig nu bort till klaveret. Han går runtomkring det, känner varligen på det och smeker tangenterna med len hand.

Uppe i kavaljersflygeln har Lövenborg ett stort träbord, på vilket han har målat en klaviatur och satt upp en notställare. Där kan han sitta i timtal och låta fingrarna löpa över de svarta och vita tangenterna. Där övar han sig med både

skalor och etyder, och där spelar han sin Beethoven. Han spelar aldrig annat än Beethoven. Fru Musica har stått honom bi med synnerlig nåd, så att han har fått skriva av många av de trettiosex sonaterna.

Men gubben vågar sig aldrig på något annat instrument än träbordet. För klaveret har han en vördnadsfull fasa. Det lockar honom, men det skrämmer honom än mer. Det skrällande instrumentet, över vilket så många polskor ha framdundrats, är hans helgedom. Han har aldrig vågat röra det. Tänk bara det underbara tinget med de många strängarna, som kunde ge liv åt den store mästarens verk! Han behöver bara lägga örat intill det, och strax hör han andanten och scherzon susa därinne. Ja, klaveret är just det rätta altaret, där fru Musica skall tillbedjas. Men han har aldrig spelat på något sådant. Själv skall han ju aldrig bli så rik, att han kan köpa sig ett, och på detta har han aldrig vågat spela. Majorskan har inte heller varit mycket villig att öppna det för honom.

Han har nog hört hur det har spelats polskor och valser och klinkats Bellmansmelodier på detsamma. Men under sådan ohelig musik kunde det härliga instrumentet ju bara skrälla och jämra sig. Nej, om Beethoven komme, då skulle det låta höra sin rätta, skära klang.

Nu tänker han, att stunden kan vara kommen för honom och Beethoven. Han skall ta mod till sig och beröra helgedomen och låta sin unga herre och husbonde glädjas åt de slumrande välljuden.

Han sätter sig ned och börjar spela. Han är helt osäker och upprörd, men han trevar sig fram ett par takter, söker att få in den rätta klangen, rynkar pannan, försöker omigen och sätter så händerna för ansiktet och börjar gråta.

Ja, kära fru Musica, det är bittert för honom. Helgedomen är ju ingen helgedom. Det ligger inga klara, skära toner och drömma därinne, det finns ingen dov, mäktig åska, ingen väldigt brusande orkan. Intet av det oändliga välljud, som genomsusade paradisets luft, har glömt sig kvar där. Det är ett gammalt skrällande klaver och ingenting annat.

Men då ger fru Musica den förslagne översten en vink. Han tar Ruster med sig, och de gå ned i kavaljersflygeln och hämta upp Lövenborgs bord, där tangenterna äro målade.

»Se här, Lövenborg,» säger Beerencreutz, då de komma tillbaka, »här har du ditt klaver! Spela nu för Gösta!»

Då hör Lövenborg upp att gråta och sätter sig att spela Beethoven för sin bedrövade unga vän. Nu skulle han nog bli glad igen.

Inne i gubbens huvud klinga de härligaste toner. Han kan inte tro annat, än att Gösta hör hur vackert han spelar. Gösta märker säkert hur väl han spelar denna kväll. Det ges inte mer några svårigheter för honom. Han gör sina löpningar och drillar alldeles obehindrat. Han utför de svåraste grepp. Han skulle ha önskat, att mästaren själv hade hört honom.

Ju längre han spelar, dess mer hänförd blir han. Han hör varje ton med en överjordisk styrka.

»Sorg, sorg,» spelar han, »varför skulle jag inte älska dig? Därför att dina läppar äro kalla, dina kinder förvissnade, därför att ditt famntag kväver, dina blickar förstena?

Sorg, sorg, du är en av dessa stolta, sköna kvinnor, vilkas kärlek är svår att vinna, men som brinner starkare än andras. Du förskjutna, jag lade dig till mitt hjärta och älskade dig. Jag smekte kölden ur dina lemmar, och din kärlek har fyllt mig med lycksalighet.

O, vad jag har lidit! O, vad jag har längtat, sedan jag förlorade den jag först höll kär! Mörk natt var det utom mig och inom mig. I bön låg jag sänkt, i tunga, ohörda böner. Himlen var stängd för min långa väntan. Ur den stjärnströdda rymden kom ingen ljuv ande till min tröst.

Men min längtan slet sönder den skymmande förlåten. Du kom, svävande ned till mig på en bro av månstrålar. Du kom i ljus, o min älskade, och med leende läppar. Glada genier omringade dig. De buro kransar av rosor. De lekte på cittra och flöjt. Det var salighet att se dig.

Men du försvann, du försvann! Och ingen bro av månstrålar fanns för mig, då jag ville följa dig. På jorden låg jag, vinglös, bunden vid stoftet. Min klagan var som ett vilt djurs rytande, som himlens dövande åska. Jag ville sända blixten som budbärare till dig. Jag förbannade den gröna

jorden. Måtte vådelden förbränna växterna och pesten slå människorna! Jag anropade döden och avgrunden. Jag tänkte, att kvalen i evig eld voro ljuvhet mot mitt elände.

Sorg, sorg! Det var då du blev min vän. Varför skulle jag inte älska dig, såsom man älskar dessa stolta, stränga kvinnor, vilkas kärlek är svår att vinna, men brinner starkare än andras?»

Det var så han spelade, den stackars mystikern. Han satt där, strålande av entusiasm och rörelse, hörande de underbaraste toner, viss om att Gösta också måste höra dem och varda tröstad.

Gösta satt och såg på honom. Till en början var han bister över detta narrspel, men så småningom vart han blidare. Han var oemotståndlig, den gamle, där han satt och njöt över sin Beethoven.

Och Gösta började tänka på hur också denna mannen, som nu var så blid och sorglös, hade varit försänkt i lidande, hur också han hade förlorat den älskade. Och nu satt han där, strålande lycklig vid sitt träbord. Det behövdes då inte mer för en människas sällhet?

Han kände sig förödmjukad. »Vad, Gösta,» sade han till sig själv, »kan du inte längre tåla och fördraga? Du, som har härdats i fattigdom hela ditt liv, du, som har hört varje träd i skogen, varje tuva på ängen predika om försakelse och tålamod, du, som har fostrats i ett land, där vintern är sträng och sommaren torftig, har du glömt konsten att härda ut?

Ah, Gösta, en man måste bära allt, vad livet bjuder, med mod i hjärtat och löje på läpparna, eljest är han ingen man. Sakna så mycket du vill, om du har förlorat din käresta, låt samvetskvalen gräva och tära i ditt inre, men visa dig som man och värmlänning! Låt blicken lysa av glädje och möt dina vänner med glada ord!

Strängt är livet, sträng är naturen. Men mod och glädje alstra de båda som motvikt mot sin hårdhet, eljest skulle väl ingen uthärda dem.

Mod och glädje! Det är, som om dessa vore livets första plikter. Du har aldrig svikit dem förr, skall inte heller göra det nu.

Är du sämre än Lövenborg, som sitter där vid sitt träklaver, än alla de andra kavaljererna, de modiga, de sorglösa, de evigt unga? Du vet, nog, att ingen av dem har undgått lidandet.»

Och så ser Gösta på dem. Ack, en sådan tillställning! De sitta där djupt allvarliga allihop och lyssna till denna musik, som ingen hör.

Plötsligt blir Lövenborg ryckt ur sina drömmar av ett lustigt skratt. Han lyfter händerna från tangenterna och lyssnar som i hänryckning. Det är Gösta Berlings gamla skratt, hans goda, vänliga, smittande skratt. Det är den ljuvaste musik den gamle har hört i hela sitt liv.

»Visste jag inte det, att Beethoven skulle hjälpa dig, Gösta!» utbrister han. »Nu är du ju bra igen.»

Så var det den goda fru Musica botade Gösta Berlings mjältsjuka.

TJUGUANDRA KAPITLET.

Brobyprästen.

EROS, allhärskande gud, du vet nog, att det ofta tyckes så, som om en människa skulle ha frigjort sig från ditt välde. Alla de ljuva känslor, som förena människorna, synas döda i hennes hjärta. Vansinnet sträcker sina klor efter den olycklige, men då kommer du i din allmakt, du livets skyddsherre, och som det starka helgonets stav blomstrar det förtorkade hjärtat.

Ingen är snålare än Brobyprästen, ingen genom ondska och obarmhärtighet mera skild från människorna. Hans rum stå oeldade om vintern, han sitter på omålad träbänk, han klär sig i trasor, lever vid torrt bröd och rasar, då en tiggare träder inom hans dörr. Han låter hästen svälta i stallet och säljer höet, hans kor avgnaga vägkantens torra gräs och husväggens mossa. Ända fram till landsvägen hörs de hungriga fårens bräkande. Bönderna kasta åt honom gåvor av mat, som deras hundar inte äta, av kläder, som deras fattiga försmå. Hans

hand är utsträckt för att begära, hans rygg böjd för att tacka. Han tigger av den rike, lånar till de fattiga. Ser han en myntad penning, svider hans hjärta av ängslan, innan den befinner sig i hans ficka. Olycklig den, som inte står till reds inför honom på förfallodagen!

Sent gifte han sig, men bättre hade det varit, om han aldrig hade gjort det. Utpinad och överansträngd dog hans hustru. Nu tjänar hans dotter hos främmande. Han blir gammal, men åldern skaffar honom ingen lindring i hans strävan. Snålhetens vansinne lämnar honom aldrig.

Men en vacker dag i början av augusti kommer en tung kaross, dragen av fyra hästar, uppför Broby backar. En fin gammal fröken kommer åkande med stor ståt, med kusk och betjänt och kammarjungfru. Hon kommer för att råka Brobyprästen. Det är honom hon hade kär i sin ungdoms dagar.

Då han vistades som informator på hennes fars gods, älskade de varann, fastän den stolta släkten skilde dem. Och nu kommer hon resande uppför Broby backar för att se honom, innan hon dör. Allt vad livet kan ge henne är att få återse sin ungdoms älskade.

Den lilla fina fröken sitter i den stora vagnen och drömmer. Hon åker inte uppför Broby backar till en fattig liten komministergård. Hon är stadd på färd till den svala, täta bersån nere i parken, där den älskade väntar. Hon ser honom, han är ung, han kan kyssa, han kan älska. Nu, då hon vet, att hon skall få se honom, stiger hans bild

fram för henne med sällsam tydlighet. Så vacker han är, så vacker! Han kan svärma, han kan brinna, han fyller hennes väsen med hänförelsens eld.

Nu är hon gulblek, vissnad och gammal. Han skall kanske inte känna igen henne med hennes sextio år, men hon kommer inte för att bli sedd, utan för att se, för att se sin ungdoms älskade, som har gått oskadd undan tidens anfall, som alltjämt är ung, skön, hjärtevarm.

Hon kommer så långt ifrån, att hon inte har hört ett ord om Brobyprästen.

Så rasslar karossen uppför backarna, och på branten syns prästgården.

»För Guds barmhärtighets skull,» gnäller en tiggare vid vägkanten, »en slant åt en fattig man!»

Den ädla damen ger honom en silverslant och frågar om Broby prästgård ligger där i närheten.

Tiggaren riktar en slug, vass blick på henne.

»Prästgården ligger därframme,» säger han, »men prästen är inte hemma, ingen är hemma i prästgården.»

Den fina lilla fröken tycktes alldeles blekna bort. Den svala bersån försvinner, den älskade finns inte där. Hur kunde hon tänka att nu, efter fyrtio års väntan, återfinna honom där?

Vad hade den nådiga fröken att göra i prästgården?

Den nådiga fröken har kommit för att råka komministern. Hon har känt honom i forna dagar.

Fyrtio år och fyrtio mil ha skilt dem. Och för varje mil hon har kommit närmare, har hon åkt

bort ett år med dess börda av sorger och minnen, så att då hon nu är framme vid prästgården, är hon åter en tjuguåring utan sorger, utan minnen.

Tiggaren står och ser på henne, ser henne förvandlas under hans ögon från tjugu till sextio, och åter från sextio till tjugu.

»Prästen kommer hem i eftermiddag,» säger han. Den nådiga fröken gjorde klokast i att resa ner till Broby gästgivargård och komma igen i eftermiddag. I eftermiddag svarar tiggaren för att komministern är hemma.

Ögonblicket därpå rullar den tunga karossen med den lilla vissnade damen ned för backarna till gästgivargården, men tiggaren står helt darrande och ser efter henne. Han tycker, att han skulle vilja falla på knä och kyssa hjulspåren.

Fin, nyrakad och putsad, i skor med blanka spännen, med silkesstrumpor, med krås och manschetter står Brobyprästen samma dag på middagen inför prostinnan i Bro.

»En fin fröken,» säger han, »en grevedotter, prostinna. Tror prostinnan, att jag, fattiga man, kan be henne stiga in hos mig? Mina golv äro svarta, mitt förmak är utan möbler, salstaket är grönt av mögel och fukt. Hjälp mig, prostinna! Tänk på att hon är en förnäm grevedotter!»

»Säg, att han är bortrest!»

»Kära prostinna, hon har rest fyrtio mil för att få se mig, fattiga man. Inte vet hon hur jag har det. Jag har inte en säng att be henne ligga i. Jag har inte en säng för hennes tjänare.»

»Nå, så låt henne fara igen!»

»Kära hjärtandes, prostinna! Förstår inte prostinnan hur jag menar det? Hellre ville jag ge allt, vad jag äger, allt, vad jag med flit och strävan har fått samman, än att hon skulle fara, utan att jag har fått ta emot henne under mitt tak. Hon var tjugu år, då jag såg henne sist, och det är nu fyrtio år sedan, betänk det, prostinna! Hjälp mig, så att jag kan få se henne hos mig! Här äro pengar, om pengar kunna hjälpa, men här behövs mer än pengar.»

O Eros! Kvinnorna älska dig. Hellre gå de hundra steg för dig än ett för andra gudar.

I Bro prostgård tömmas rummen, tömmes köket, tömmes visthuset. I Bro prostgård fyllas arbetsvagnarna och köras upp till komministergården. Då prosten kommer hem från nattvardsläsningen, skall han gå i tomma rum, glänta på köksdörren och fråga efter sin middag och inte finna någon där. Ingen middag, ingen prostinna, ingen piga! Vem kan hjälpa det? Eros har så velat, Eros, den allhärskande.

Så kommer då ett stycke fram på eftermiddagen den tunga karossen rasslande uppför Broby backar. Och den lilla fröken sitter och undrar om inte ett nytt missöde skall inträffa, om det verkligen är sanning, att hon nu går att möta sitt livs enda glädje.

Så svänger karossen in till prästgården, men i portvalvet stannar den. Den stora vagnen är

för bred, portvalvet för trångt. Kusken smäller med piskan, hästarna rycka till, betjänten svär, men karossens bakhjul sitta ohjälpligt fast. Grevedottern kan inte komma in på den älskades gård.

Men där kommer någon, där kommer han! Han lyfter henne ur vagnen, han bär henne på armar, vilkas styrka är obruten, hon tryckes i ett famntag lika varmt som fordom, för fyrtio år sedan. Hon ser in i ögon, som stråla, såsom de gjorde, då de endast hade sett fem och tjugu vårar.

Det kommer över henne en storm av känslor varmare än någonsin. Hon minns, att han en gång bar henne uppför trappan till terrassen. Hon, som trodde, att hennes kärlek hade levat alla dessa år, hon hade dock glömt vad det var att slutas i starka armar, att se in i unga, strålande ögon.

Hon ser inte, att han är gammal. Hon ser blott ögonen, ögonen.

Hon ser inte de svarta golven, de av fukt gröna taken, hon ser blott hans strålande ögon. Brobyprästen är en ståtlig karl, en vacker herre i den stunden. Han blir vacker, bara han ser på henne.

Hon hör hans röst, hans klara, starka röst, smekande ljuder den. Så talar han blott till henne. Vartill behövde han möbler från prostgården till sina tomma rum, vartill mat, vartill tjänare? Den gamla fröken skulle knappast ha saknat något sådant. Hon hör hans röst och ser hans ögon.

Aldrig, aldrig förr hade hon varit så lycklig!

Hur sirligt han bugar, sirligt och stolt, som vore hon en furstinna och han den gynnade gunst-

lingen! Han använder de gamlas många fraser, då han talar till henne. Hon bara ler och är lycklig.

Mot kvällen bjuder han henne armen, och de promenera i hans gamla förfallna trädgård. Hon ser ingenting fult och vansköott. Förvuxna buskar bli klippta häckar, ogräset lägger sig till jämna, glänsande mattor, långa alléer skugga henne, och i nischer av dunkel grönska glänsa vita statyer av ungdomen, av troheten, av hoppet, av kärleken.

Hon vet, att han har varit gift, men hon minns det inte. Hur skulle hon kunna minnas något sådant? Hon är ju tjugu år, han tjugufem. Han är förvisso endast tjugufem, ung, med svällande krafter. Är det han, som skall bli den snåla Brobyprästen, han, den leende ynglingen? Stundom susa för hans öra bud om mörka öden. Men de fattigas jämmer, de bedragnas förbannelser, föraktets speglosor, nidvisorna, hånet, allt detta finns inte ännu för honom. Hans hjärta brinner blott av en ren och oskyldig kärlek. Inte skall den stolta ynglingen en gång älska guldet så, att han ville krypa efter det i den lägsta smuts, tigga det av de vägfarande, lida förödmjukelse, lida smälek, lida köld, lida hunger för att få det? Skall väl han svälta sitt barn, plåga sin hustru för detta samma eländiga guldet? Det är omöjligt. Sådan kan han inte vara. Han är en god människa som alla andra. Han är inget odjur.

Inte går hans ungdoms älskade vid sidan av en föraktad usling, ovärdig det ämbete han har vågat åtaga sig! Det gör hon inte.

O Eros, allhärskande gud, inte denna kväll! Denna kväll är han inte Brobyprästen, inte heller nästa dag eller dagen därpå.

Dagen därpå reser hon. Porten är utvidgad. Karossen rullar utför Broby backar så raskt, som utvilade hästar kunna springa.

En sådan dröm, en sådan härlig dröm! Under dessa tre dagar inte ett moln!

Hon for leende hem till sitt slott och sina minnen. Hon hörde aldrig mer hans namn nämnas, hon gjorde inga frågor om honom. Hon ville drömma om denna dröm, så länge hon levde.

Brobyprästen satt i sitt ödsliga hem och grät som en förtvivlad. Hon hade gjort honom ung. Skulle han nu bli gammal? Skulle den onde anden komma tillbaka och han bli föraktlig, föraktlig, som han hade varit?

TJUGUTREDJE KAPITLET.

Patron Julius.

PATRON JULIUS bar ned sin rödmålade träkista från kavaljersflygeln. Han fyllde med doftande pomeransbrännvin en grön kutting, som hade följt honom på många resor, och i det stora, snidade matsäcksskrinet lade han ned smör, bröd och gammal ost, ljuvligt skiftande i grönt och brunt, fet skinka och plättar, simmande i hallonsylt.

Sedan gick patron Julius åstad och sade med tårar i ögonen farväl till all Ekeby härlighet. Han smekte för sista gången de nötta kägelkloten och de rundkindade ungarna på bruksbacken. Han gick omkring till bersåerna i trädgården och grottorna i parken. Han var inne i stall och ladugård, strök hästarna över länden, ruskade i den ilskna tjurens horn och lät kalvarna slicka hans bara händer. Till sist gick han med gråtande ögon upp i manbyggnaden, där avskedsfrukosten väntade honom.

Ve över tillvaron! Hur kan den äga så mycket mörker? Det var gift i maten, galla i vinet. Till-

snörda av rörelse voro kavaljerernas strupar likaväl som hans egen. Tårarnas dimma skymde blickarna. Avskedstalen avbrötos av snyftningar. Ve över tillvaron! Hans liv skulle hädanefter bli en enda lång längtan. Aldrig skulle han draga sina läppar till löje, visorna skulle dö bort ur hans minne, som blommor dö från en höstlig jord. Han skulle blekna bort, falla av, vissna som en frostbiten ros, som en törstande lilja. Aldrig mer skulle kavaljererna se den arme Julius. Tunga aningar överforo hans själ, liksom skuggor av stormjagade moln överfara våra nyodlade fält. Han skulle resa hem för att dö.

Blomstrande av hälsa och välmåga stod han nu inför dem. Aldrig mer skulle de se honom sådan. Aldrig mer skulle de skämtande fråga honom när han sist såg sina tåspetsar, aldrig mer skulle de önska sig hans kinder till kägelklot. I lever och lungor var det onda redan bofast. Det gnagde och tärde. Länge hade han känt det. Hans dagar voro räknade.

O, att Ekeby kavaljerer dock ville behålla den döde i troget minne! O, att de inte måtte glömma honom!

Plikten kallade honom. Därhemma satt hans mor och väntade på honom. I sjutton år hade hon väntat honom hem från Ekeby. Nu hade hon skrivit ett kallelsebrev, och han skulle lyda. Han visste, att det skulle bli hans död, men han skulle lyda som en god son.

O, de gudomliga gästabuden! O, de ljuva

strandängarna, den stolta forsen! O, de jublande äventyren, de vita, glatta dansgolven, den älskade kavaljersflygeln! O, fioler och valthorn, o, liv av lycka och glädje! Döden var det att skiljas från allt detta.

Så gick patron Julius ut i köket och sade husets folk farväl. Alla och envar, från hushållerskan till rotegumman, omfamnade han och kysste i översvallande rörelse. Pigorna gräto och jämrade sig över hans öde. Att en så god och lustig herre skulle dö, att de aldrig mer skulle få se honom!

Patron Julius gav befallning om att hans schäs skulle dragas fram ur vagnsskjulet och hans häst tagas ur stallet.

Rösten ville nästan svika patron Julius, när han gav denna befallning. Så skulle då schäsen inte få multna i ro på Ekeby, så skulle den gamla Kajsa skiljas från den kända krubban! Han ville inte säga något ont om sin mor, men hon borde ha tänkt på schäsen och på Kajsa, om hon inte tänkte på honom. Hur skulle de härda ut med den långa resan?

Bittrast av allt var dock avskedet från kavaljererna.

Den lille runde patron Julius, mer skapad för att trilla än att gå, kände sig tragisk ända ut i fingerspetsarna. Han påminde sig den store atenaren, som lugn tömde giftbägaren i kretsen av gråtande lärjungar. Han påminde sig den gamle kung Gösta, som spådde Sveriges folk, att det en gång skulle vilja riva honom upp ur mullen.

Till sist sjöng han sin bästa visa för dem. Han tänkte på svanen, som dör i sång. Så ville han att de skulle minnas honom: en konungslig ande, som inte sänker sig till klagan, utan går hädan, buren av välljud.

Äntligen var sista bägaren tömd, sista visan sjungen, sista famntaget utdelat. Han fick kappan på sig, och piskan höll han i handen. Intet öga var torrt omkring honom, hans egna voro så fyllda med sorgens uppstigande dimma, att han inte såg någonting.

Då grepo kavaljererna honom och hissade honom. Hurraropen dånade omkring honom. De satte ned honom någonstädes, han såg inte var. En piska smällde, åkdonet rörde sig under honom. Han fördes bort. Då han återfick sina ögons bruk, var han ute på landsvägen.

Väl hade kavaljererna gråtit och varit gripna av djup saknad, dock hade inte sorgen hos dem kvävt alla hjärtats glada rörelser. En av dem — var det Gösta Berling, poeten, eller Beerencreutz, den killespelande gamle krigaren, eller den livströtte kusin Kristoffer? — hade ordnat det så, att den gamla Kajsa inte behövde tagas ur sitt stall, inte heller den multnande schäsen ur sitt skjul. Men en stor, vitrosig oxe hade blivit spänd för en höskrinda, och sedan den röda kistan, den gröna kuttingen och det snidade matsäcksskrinet hade blivit uppsatta där, blev till sist patron Julius själv, vars ögon voro skumma av tårar, nedsatt, inte på matsäcksskrinet eller på kistan, utan på den vitrosiga oxens rygg.

Se, sådan är människan! För svag att möta sorgen i all dess bitterhet! Nog sörjde kavaljererna denne vän, som drog bort för att dö, denna vissnande lilja, denna dödsskjutna sångarsvan. Dock lättades deras hjärtas beklämning, då de sågo honom draga bort ridande på den stora oxens rygg, medan hans tjocka kropp skakades av snyftningar, hans armar, utbredda till en sista omfamning, sjönko ned i förtvivlan, och hans ögon sökte rättvisa hos en oblid himmel.

Därute på landsvägen började töcknen skingras för patron Julius, och han märkte, att han satt på ett djurs gungande rygg. Och då säger man att han började grubbla över allt det, som kan ske under sjutton långa år. Den gamla Kajsa var synbart förändrad. Hade havremålen och klövervallarna på Ekeby kunnat vålla slikt? Och han ropade — jag vet inte om stenarna vid landsvägen eller fåglarna i snåren hörde det —, men sant är det, att han ropade: »Djävulen martere mig, tror jag inte du har fått horn, Kajsa!»

Efter ännu en stunds grubbel lät han sig sakta glida ned från oxens rygg, steg upp i skrindan, satte sig på matsäcksskrinet och for i tunga tankar vidare.

Om en stund, då han kom fram mot Broby, fick han höra taktfast sång:

»Ett och tu,
sex och sju.
Värmlands jägare komma nu.»

Så klingade det honom till mötes, men några jägare var det inte, utan de glada fröknarna från Berga och ett par av lagmannens i Munkerud vackra döttrar var det, som kommo vandrande längs vägen. De hade satt sina små matsäcksknyten på långa stänger, vilka vilade på deras axlar som gevär, och de tågade modigt fram i sommarhettan, sjungande i god takt: »Ett och tu, sex och sju — — —»

»Varthän, patron Julius?» ropade de, då de mötte honom utan att akta på de moln av sorg, som betäckte hans panna.

»Jag drager bort från syndens och fåfänglighetens hem,» svarade patron Julius. »Jag vill inte längre dväljas bland lättingar och ogärningsmän. Jag far hem till min mor.»

»Å,» ropade de, »det är inte sant! Patron Julius vill inte lämna Ekeby!»

»Jo,» sade han och slog knytnäven i klädkistan. »Som Loth flydde från Sodom och Gomorra, så flyr jag från Ekeby. Nu finns där inte en rättfärdig man. Men då jorden störtar samman under dem och svavelregnet smattrar ned ur skyn, då skall jag fröjdas över Guds rättvisa domar. Adjö, flickor, akta er för Ekeby!»

Därmed ville han fara vidare, men detta var ingalunda de glada flickornas mening. De hade för avsikt att vandra upp till Dunderklätten för att bestiga den, men vägen var lång, och de hade god lust att i Julius skrinda fara ända till bergets fot.

Lyckliga de, som kunna glädjas åt livets solsken och inte behöva någon kurbits för att skydda sin

hjässa! Inom två minuter hade flickorna fått sin vilja fram. Patron Julius vände om och styrde upp mot Dunderklätten. Leende satt han på matsäcksskrinet, medan skrindan fylldes av flickor. Längs vägen vuxo prästkragar och sötblomster och gökärter. Oxen måste stundom vila en stund. Då stego flickorna av och plockade blommor. Snart hängde prålande kransar kring Julius' huvud och oxens horn.

Längre fram råkade de ljusa ungbjörkar och mörka albuskar. Så stego de ur och bröto kvistar för att pryda skrindan. Den blev snart som en resande skogsdunge att skåda. Det var lust och lek hela dagen.

Patron Julius blev allt mildare och ljusare, ju längre dagen led. Han delade ut sin matsäck bland flickorna och sjöng visor för dem. När de stodo på toppen av Dunderklätten, med det vida landskapet liggande nedanför så stolt och skönt, att de fingo tårar i ögonen över dess fägring, då kände Julius hjärtat slå häftigt, orden stormade fram över hans läppar, och han talade om sitt älskade land.

»Ack Värmland,» sade han, »du sköna, du härliga! Ofta, när jag har sett dig framför mig på en karta, har jag undrat vad du månde föreställa, men nu förstår jag vad du är. Du är en gammal from eremit, som sitter stilla och drömmer, med korslagda ben och händerna vilande i skötet. Du har en spetsig mössa neddragen mot dina halvslutna ögon. Du är en grubblare, en helig dröm-

mare, och du är mycket skön. Vida skogar äro din klädnad. Långa band av blått vatten och jämnlöpande räckor av blåa kullar kanta den. Du är så enkel, att främlingen inte ser hur skön du är. Du är fattig, såsom de fromma åstunda att vara. Du sitter stilla, medan Vänerns böljor skölja dina fötter och dina korslagda ben. Till vänster har du dina malmfält och gruvor. Där är ditt klappande hjärta. Åt norr har du ödslighetens, hemlighetens mörka, sköna trakter. Där är ditt drömmande huvud.

Då jag ser dig, du jättelike, du allvarlige, måste mitt öga fyllas av tårar. Du är sträng i din skönhet, du är betraktelse, fattigdom, försakelse, och dock ser jag mitt i din stränghet mildhetens ljuvliga drag. Jag ser dig och tillbeder. Ser jag blott in i den vida skogen, berör mig blott en flik av din klädnad, helas min ande. Timme efter timme, år efter år har jag sett in i ditt heliga anlete. Vad gömmer du för gåtor under sänkta ögonlock, du försakelsens gudom? Har du löst livets gåta och dödens, eller grubblar du ännu, du helige, du jättelike? För mig är du stora, allvarliga tankars vårdare. Men jag ser människor kräla på dig och omkring dig, varelser, som aldrig tyckas märka allvarets majestät på din panna. De se blott ditt ansiktes och dina lemmars skönhet och bedåras därav så, att de glömma allt.

Ve mig, ve oss alla, Värmlands barn! Skönhet, skönhet och ingenting annat fordra vi av livet. Vi, barn av försakelsen, av allvaret, av fattigdomen, höja våra händer i en enda lång bön och begära

detta enda goda: skönhet. Må livet vara som en rosenbuske, blomstra av kärlek, vin och nöjen, och må dess rosor stå varje man till buds! Se, detta önska vi, och vårt land bär stränghetens, allvarets, försakelsens drag. Vårt land är grubblets eviga symbol, men vi ha inga tankar.

O Värmland, du sköna, du härliga!»

Så talade han med tårar i ögonen och med av ingivelse darrande stämma. Flickorna hörde honom med undran och inte utan rörelse. Föga anade de känslornas djup, som doldes under denna av skämt och löjen glittrande yta.

Då det led mot kvällen och de åter stego upp i skrindan, visste flickorna knappast vart patron Julius körde dem, förrän de stannade framför trappan till Ekeby.

»Nu ska vi in här och ta oss en svāng, flickor,» sade patron Julius.

Vad sade kavaljererna, då de sågo patron Julius komma med en vissnad krans kring hatten och skrindan full av flickor?

»Vi kunde nog tro, att flickorna hade dragit av med honom,» sade de, »eljest hade vi haft honom här tillbaka flera timmar tidigare.» Ty kavaljererna mindes, de, att detta var just den sjuttonde gången patron Julius hade försökt att lämna Ekeby, en gång varje flyende år. Nu hade patron Julius redan glömt både detta försök och alla de andra. Hans samvete sov på nytt sin ett-års sömn.

Han var en dråplig man, patron Julius. Han var lätt i dansen, frisk vid spelbordet. Penna,

pensel och stråke lågo lika väl för hans hand. Han hade ett lättrört hjärta, sköna ord på tungan, strupen full av visor. Men vartill skulle allt detta ha gagnat honom, om han inte hade ägt ett samvete, som lät sig förnimma blott en gång om året, liknande dessa sländor, som frigöra sig ur de dystra djupen och taga vingar för att leva blott några timmar i dagsljus och solglans?

TJUGUFJÄRDE KAPITLET.

Lerhelgonen.

SVARTSJÖ KYRKA är vit både utan och innan: vita äro väggarna, predikstolen, bänkarna, läktaren, taket, fönsterbågarna, altarduken, allt är vitt. I Svartsjö kyrka finnas inga prydnader, inga bilder, inga vapensköldar. Över altaret står endast ett träkors med ett vitt linkläde. Förr var det inte så. Då var taket fyllt av målningar, och mångfaldiga brokiga bilder av sten och lera funnos i detta Guds hus.

En gång för mycket längesedan hade en konstnär i Svartsjö stått och betraktat sommardagens himmel och givit akt på skyarnas färd mot solen. Han hade sett de vita, skinande molnen, som om morgonen stå nere vid synranden, torna upp sig allt högre och högre, sett alla de bidande kolosserna vidga ut sig och resa sig för att storma mot höjden. De satte upp segel som fartyg. De höjde standar som krigare. De gingo att inkräkta hela himlen. Inför solen, rymdens härskarinna, förställde de sig, dessa växande vidunder, och antogo en

ofarlig skapnad. Där var ett glupande lejon. Det förbytte sig till en pudrad dam. Där var en jätte med kvävande armar. Han lade sig ned som en drömmande sfinx. Somliga prydde sin vita nakenhet med guldbrämade mantlar. Andra stänkte rött smink över kinder av snö. Där voro slätter. Där voro skogar. Där voro murade borgar med höga torn. De vita molnen blevo sommarhimlens herrar. De uppfyllde hela det blå valvet. De nådde solen och skylde henne.

»O, huru skönt,» tänkte då den fromma konstnären, »om de längtande andarna kunde stiga upp på dessa tornande berg och bäras av dem som på ett gungande skepp allt högre och högre uppåt!»

Och med ens förstod han, att sommardagens vita moln voro de farkoster, på vilka de saligas själar färdas.

Han såg dem där. Där stodo de på de glidande massorna med liljor i händerna och guldkronor på huvudet. Rymden genljöd av deras sång. Änglar svängde sig på breda, starka vingar ned till deras möte. O, vilken mängd av saliga! Allteftersom molnen bredde ut sig, blevo flera och flera synliga. De vilade på molnbäddarna såsom näckrosor på insjön. De prydde dem, såsom liljorna pryda ängen. Vilket jublande uppstigande! Sky rullade upp bakom sky. Och alla voro de uppfyllda av himmelska härskaror i rustning av silver, av odödliga sångare i purpurkantade mantlar.

Denna konstnären hade sedan målat taket i Svartsjö kyrka. Där hade han velat återge sommar-

dagens uppstigande moln, som förde de saliga in i himmelens härlighet. Handen, som fört penseln, hade varit kraftig, men också något styv, så att molnen mera hade kommit att likna de krusiga lockarna i en allongeperuk än växande berg av mjuk dimma. Och så, som de heliga hade tagit gestalt för målarens fantasi, hade han inte förmått återge dem, utan han hade klätt dem efter människosätt i långa, röda kåpor och styva biskopsmössor eller i svarta kaftaner med stela pipkragar. Han hade givit dem stora huvuden och små kroppar, och han hade försett dem med näsdukar och bönböcker. Latinska sentenser flögo dem ur munnen, och för dem, som han förmenade vara ypperst, hade han anbragt stadiga trästolar på molnryggarna, så att de bekvämt sittande kunde färdas in i evigheten.

Men det visste ju envar, att andar och änglar aldrig hade visat sig för den stackars konstnären, och så undrade man inte mycket över att han inte hade kunnat göra dem så överjordiskt sköna. Den gode mästarens fromma målning hade nog synts mången övermåttan ljuvlig, och mycken helig rörelse hade den väckt. Den kunde nog ha varit värdig att skådas också av våra ögon.

Men under kavaljersåret lät greve Dohna vitmåla hela kyrkan. Då blev takmålningen förstörd. Likaså blevo alla lerhelgonen tillintetgjorda.

Ack, de lerhelgonen!

Det skulle vara bättre för mig, om mänsklig nöd kunde göra mig så mycken sorg som den jag har känt över deras undergång, om människors

grymhet mot människor kunde fylla mig med sådan bitterhet, som den jag har erfarit för deras skull.

Men tänk bara: där fanns en S:t Olof med krona om hjälmen, yxa i handen och en knäfallande jätte under fötterna; där fanns på predikstolen en Judit i röd tröja och blå kjortel, med ett svärd i ena handen och ett timglas i den andra, i stället för den assyriska fältherrens huvud; där fanns en hemlighetsfull drottning av Saba i blå tröja och röd kjortel, med gåsfot på det ena benet och handen full av sibyllinska böcker; där fanns en grå S:t Göran, liggande ensam på en bänk i koret, ty både hästen och draken hade blivit sönderslagna; där fanns S:t Kristoffer med den grönskande staven, och S:t Erik med spira och bila, iförd fotsid guldblommig kåpa.

Jag har suttit där i Svartsjö kyrka så mången söndag och grämt mig över att bilderna voro borta, och längtat efter dem. Jag skulle inte ha sett så noga efter om det hade fattats dem näsa eller fötter, om förgyllningen hade bleknat och färgen fallit av. Jag skulle ha sett dem omstrålade av legendernas glans.

Det lär alltid ha varit så med dessa helgon, att de tappade sina spiror eller öron eller händer och måste lagas och putsas. Församlingen tröttnade på det och längtade att bli av med dem. Men bönderna hade nog inte gjort helgonen någon skada, om inte greve Henrik Dohna hade varit. Det var han, som lät taga bort dem.

Jag har hatat honom därför, såsom blott ett

barn kan hata. Jag har hatat honom, som den svultna tiggaren hatar den snåla matmodern, som nekar honom bröd. Jag har hatat honom, som en fattig fiskare hatar en okynnig pojke, som har förstört hans nät och huggit hål i hans båt. Var jag inte hungrig och törstig under dessa långa gudstjänster? Och han hade tagit bort det bröd, av vilket min ande skulle ha levat. Längtade jag inte ut i oändligheten, upp till himmelen? Och han hade förstört min farkost och rivit det nät, med vilket jag skulle ha fångat heliga syner.

Det finns intet rum i de vuxnas värld för ett riktigt hat. Hur skulle jag numera kunna hata en så ömklig varelse som denna greve Dohna eller en vansinnig sådan som Sintram eller en förslappad världsdam sådan som grevinnan Märta? Men när jag var barn! Det var deras lycka, att de voro döda för så längesedan.

Prästen stod kanske därframme på predikstolen och talade om frid och försonlighet, men till vår plats i kyrkan kunde aldrig hans ord höras. Ack, om jag hade haft dem där, de gamla lerhelgonen! De skulle nog ha predikat för mig, så att jag hade kunnat både höra och förstå.

Men nu satt jag oftast och tänkte på hur det var, då de blevo bortrövade och förstörda.

När greve Dohna hade låtit förklara sitt äktenskap upphävt i stället för att uppsöka sin hustru och låta legalisera det, hade detta väckt allas harm, ty man visste, att hans hustru hade lämnat hans hem endast för att inte bli pinad till döds. Det tycktes

nu, som om han skulle vilja återvinna Guds nåd och människors aktning genom ett gott verk, och så lät han reparera Svartsjö kyrka. Han lät vitstryka hela kyrkan och riva ned takmålningen. Han själv och hans drängar buro bilderna ned i en båt och sänkte dem i Lövens djup.

Hur kunde han dock våga att lägga sin hand på dessa Herrans väldiga?

O, att illdådet fick ske! Den hand, som avhuggit Holofernes' huvud, förde den då inte mer ett svärd? Hade Sabas drottning glömt all hemlig kunskap, som sårar farligare än en förgiftad pil? S:t Olof, S:t Olof, gamla viking, S:t Göran, S:t Göran, gamla drakdödare, dånet av edra bragder är då dött, underverkens gloria utslocknad! Men det var väl så, att de heliga inte ville bruka våld mot förstörarna. Eftersom Svartsjö bönder inte längre ville bestå färg till deras rockar och förgyllning till deras kronor, tilläto de, att greve Dohna bar dem ut och sänkte dem i Lövens bottenlösa djup. De ville inte längre stå där och vanpryda Guds hus. O, de hjälplösa, mindes de den tid, då böner och knäfall hemburos dem?

Jag tänkte på denna båten med sin last av helgon, som gled fram över Lövens yta en stilla sommarkväll. Karlen, som rodde, tog långsamma årtag och kastade skygga blickar på de sällsamma passagerare, som lågo i fören och aktern, men greve Dohna, som också var med, var inte rädd. Han tog dem en och en med högstegna händer och kastade dem i vattnet. Hans panna var klar, och

han andades djupt. Han kände sig som en kämpe för den rena evangeliska läran. Och det skedde intet under till de gamla helgonens ära. Tysta och modlösa sjönko de ned i förintelsen.

Men nästa söndags morgon stod Svartsjö kyrka skinande vit. Inga bilder störde mer den inre betraktelsens ro. Endast med själens ögon skola de fromma skåda himmelens härlighet och de heligas anleten. Människors böner skola på egna starka vingar nå den Högste. Inte mer skola de haka sig fast vid helgonens klädafåll.

Ack, grön är jorden, människans älskade boning, blå är himlen, hennes längtans mål. Världen strålar av färger. Varför är kyrkan vit? Vit som vintern, naken som fattigdomen, blek som ångesten! Den glittrar inte av rimfrost som en vintrig skog. Den strålar inte i pärlor och spetsar som en vit brud. Kyrkan står i vit, kall limfärg, utan en bild, utan en tavla.

Den söndagen satt greve Dohna i en blomsterprydd länstol i koret för att ses och prisas av varje man. Nu skulle han äras, som hade låtit laga de gamla bänkarna, förstört de vanprydande bilderna, låtit sätta in nytt glas i alla trasiga fönster och låtit stryka hela kyrkan med limfärg. Sådant stod honom förvisso fritt att göra. Om han ville blidka den Allsmäktiges vrede, så var det ju gott, att han smyckade hans tempel så väl han förstod. Men varför tog han då pris för det?

Han, som kom med oförsonad stränghet på sitt samvete, han kunde ju ha lagt sig på knä

nere på skampallen och bett sina bröder och systrar i kyrkan anropa Gud, att han måtte tåla honom i sin helgedom. Det hade varit bättre för honom, om han hade stått där som en arm missdådare, än att han skulle sitta ärad och välsignad framme i koret och taga pris, därför att han hade velat försona sig med Gud.

Å, greve, han hade förvisso väntat dig vid skampallen. Han kunde inte låta gäcka sig, därav att människorna inte vågade klandra dig. Han är ännu den nitälskande Gud, som låter stenar tala, när människor tiga.

När gudstjänsten var slut och sista psalmen sjungen, lämnade ingen kyrkan, utan prästen steg upp på predikstolen för att hålla tacksägelsetal till greven. Men så långt fick det ändå inte gå.

Ty dörrarna slogos upp, och där kommo de gamla helgonen åter in i kyrkan, drypande av Lövens vatten, nedsölade av grön dy och brun gyttja. De hade väl förnummit, att här skulle talas hans lov, som störtade dem i förintelsen, som drev dem ut ur Guds heliga hus och sänkte dem i de kalla, upplösande böljorna. De gamla helgonen vilja ha ett ord med i laget.

De älska inte vågornas entoniga skvalp. De äro vana vid psalmsång och böner. De tego och läto allt ske, så länge de trodde, att det skulle lända till Guds ära. Men så var det inte. Här sitter greve Dohna i heder och ära framme i koret och vill tillbedjas och prisas i Guds hus. Sådant kunna de inte

tåla. Därför ha de stigit upp ur sin våta grav och tåga in i kyrkan, igenkännliga för allt folket. Där går S:t Olof, med kronan om hatten, och S:t Erik, med guldblommorna på kåpan, och den grå S:t Göran och S:t Kristoffer, inga flera: drottningen av Saba och Judit hade inte kommit.

Men då folket har hunnit hämta sig från sin förvåning, går det en hörbar viskning genom kyrkan:

»Kavaljererna!»

Ja, visst är det kavaljererna. Och de gå rätt fram till greven utan att säga ett ord och lyfta upp hans stol på sina axlar och bära honom ut ur kyrkan och sätta ned honom på kyrkbacken.

De säga ingenting och se varken åt höger eller åt vänster. De bära helt enkelt ut greve Dohna ur Guds hus, och då detta är gjort, gå de åter bort, tagande närmaste vägen ned till sjön.

De antastades inte och spillde inte heller mycken tid på att förklara sin mening. Den var tydlig nog: »Vi, Ekeby kavaljerer, ha vår tanke för oss. Greve Dohna är inte värd att prisas i Guds hus. Därför bära vi ut honom. Må nu vem som vill frakta honom in igen.»

Men han blev inte inburen. Prästens lovtal blev aldrig hållet. Folket strömmade ut ur kyrkan. Där var ingen, som tänkte annat, än att kavaljererna hade handlat rätt.

De påminde sig den ljusa, unga grevinnan, som hade blivit så grymt pinad där på Borg. De påminde sig henne, som hade varit så god mot fattigt

folk, som hade varit så ljuv att se på, att det hade varit en tröst för dem att betrakta henne.

Det var synd att komma med vilda upptåg till kyrkan, men både prästen och församlingen kände, att de själva hade varit på väg att driva större gyckel med den allvetande. Och de stodo skamsna inför de förvildade gamla galningarna.

»När människor tiga, måste stenar tala,» sade de.

Men efter den dagen kunde greve Henrik inte trivas på Borg. En mörk natt i början av augusti körde en täckt kaross tätt intill stora trappan. Alla tjänarna ställde upp sig omkring den, och grevinnan Märta kom ut, höljd i schalar, med ett tätt flor för ansiktet. Greven förde henne, men hon darrade och ryste. Det var med yttersta svårighet man kunde förmå henne att gå över förstugan och trappan.

Så kom hon då ned i vagnen, greven sprang upp däri efter henne, dörrarna smälldes igen, och kusken lät hästarna sätta av som i sken. När skatorna nästa morgon vaknade, var hon borta.

Greven levde sedan långt nere i södern. Borg blev sålt och har många gånger bytt om ägare. Alla måste älska det. Få torde det vara, som ha ägt det med lycka.

TJUGUFEMTE KAPITLET.

Guds vandringsman.

GUDS VANDRINGSMAN, kapten Lennart, kom en eftermiddag i augusti vandrande fram till Broby gästgivargård och steg in i köket där. Han var då stadd på väg till sitt hem, Helgesäter, som ligger en kvarts mil nordväst om Broby, tätt invid skogsbrynet.

Kapten Lennart visste då ännu inte, att han skulle bli en av Guds vandringsmän på jorden. Hans hjärta var fullt av spelande glädje över att han skulle få återse sitt hem. Han hade genomgått mörka öden, men nu var han hemma, och nu skulle allt bli bra. Inte visste han, att han skulle bli en av dem, som inte få vila under eget tak, inte värma sig vid egen spis.

Guds vandringsman, kapten Lennart, hade ett muntert sinnelag. Som han inte fann någon människa i köket, rustade han om därinne, som om han hade varit en yr pojke. Med hast slog han in en missrand i väven och bragte spinnrocks-

hjulets snodd i olag. Han slängde katten ned på hundens huvud och skrattade så, att det ljöd kring huset, då de två kamraterna läto stundens hetta bryta gammal vänskap och drabbade samman med spända klor, ilskna ögon och resta hår.

Kom så gästgivarmor in, lockad av larmet. Hon blev stående på tröskeln och såg på mannen, som skrattade åt de stridande djuren. Hon kände honom väl, men då hon sist såg honom, hade han suttit på fångkärran och haft handklovar på sig. Hon mindes det väl. För fem och ett halvt år sedan hade tjuvar under vintermarknaden i Karlstad stulit bort landshövdingskans smycken. Många ringar, armband och spännen, högt skattade av den ädla frun, ty det mesta var arv och gåvor, hade då gått förlorade. Aldrig blevo de återfunna. Men ett rykte löpte snart kring landet, att kapten Lennart på Helgesäter skulle vara tjuven.

Bondkvinnan hade aldrig kunnat förstå hur ett dylikt rykte hade kunnat uppkomma. Var han då inte en god och hederlig man, denna kapten Lennart? Han levde lycklig med sin hustru, som han först för ett par år sedan hade hemfört, ty han hade sent fått råd att gifta sig. Hade han inte numera en god bärgning av sin lön och sitt boställe? Vad kunde locka en sådan man att stjäla gamla armband och ringar? Och än underligare syntes det henne, att ett sådant rykte kunde bli så trott, så fullt bevisat, att kapten Lennart fick avsked, miste sin svärdsorden och blev dömd till fem års straffarbete.

Själv hade han sagt, att han hade varit på marknaden, men rest därifrån, innan han hade hört talas om stölden. På landsvägen hade han funnit ett fult gammalt spänne, som han hade tagit med sig hem och givit barnen. Detta spänne var dock av guld och hörde till de stulna sakerna. Det blev skuld till hans olycka. Men allt hade egentligen varit Sintrams fel. Den elake brukspatronen hade spelat angivare och uttalat det fällande vittnesmålet. Det tycktes, som om han hade behövt skaffa undan kapten Lennart, ty kort därefter öppnades en rättegång mot honom själv, fördenskull att det hade blivit upptäckt, att han hade sålt krut till norrmännen under 1814 års krig. Folket trodde, att han hade varit rädd för det vittnesmål kapten Lennart skulle kunnat avgiva mot honom. Nu blev han frikänd på grund av bristande bevisning.

Gästgivarmor kunde inte se sig mätt på mannen. Han hade fått grått hår och böjd rygg, han hade nog haft det svårt. Men sitt vänliga ansikte och sitt muntra lynne hade han kvar. Han var ännu samma kapten Lennart, som hade lett henne fram till altaret, då hon stod brud, och dansat på hennes bröllop. Han måste helt visst ännu stanna och prata med varje människa han mötte på vägen och kasta en slant åt varje barn. Han skulle ännu säga åt varje rynkig käring, att hon blev yngre och vackrare dag för dag, och han skulle ännu en gång kunna ställa sig på en tunna och spela fiol för dem, som dansade kring majstången. Å Herre Gud, ja!

»Nå, mor Karin,» började han, »törs hon inte titta på mig?»

Han var egentligen ditkommen för att höra hur de hade det i hans hem och om de väntade honom. De kunde ju veta, att han hade avtjänat straffet vid det här laget.

Gästgivarmor gav honom idel goda nyheter. Hans hustru hade varit duktig som en karl. Hon hade arrenderat bostället av den nya innehavaren, och allt hade lyckats väl för henne. Barnen voro friska, och det var en glädje att se dem. Och visst väntade de honom. Kaptenskan var en sträng fru, som aldrig talade om vad hon tänkte, men det visste gästgivarmor, att ingen hade fått äta med kapten Lennarts sked eller sitta i hans stol, medan han var borta. Nu på våren hade ingen dag gått, utan att hon hade kommit gående fram till stenen på toppen av Broby backar och sett nedåt vägen om han inte skulle komma. Och nya kläder hade hon lagat i ordning åt honom, hemmavävda kläder, på vilka hon själv hade gjort mesta arbetet. Se, på sådant kunde man veta, att han var väntad, om hon än ingenting sade.

»De tro det då inte?» sade kapten Lennart.

»Nej, kapten,» svarade bondkvinnan. »Ingen tror det.»

Då stannade kapten Lennart inte längre inne i stugan, då ville han gå hem.

Det hände sig, att han därutanför träffade kära gamla vänner. Kavaljererna på Ekeby voro just komna till gästgivargården. Sintram hade bjudit

dem dit för att fira hans födelsedag. Och kavaljererna tvekade inte ett ögonblick att trycka straffångens hand och hälsa honom välkommen hem. Också Sintram gjorde det.

»Kära Lennart,» sade han, »var du viss, att Gud hade någon mening med det!»

»Hut, lymmel!» ropade kapten Lennart. »Tror du inte jag vet, att det inte var vår Herre, som räddade dig från stupstocken?»

De andra skrattade. Men Sintram blev inte det minsta ond. Han hade alls inte något emot, att man anspelade på hans förbund med den onde.

Ja, så togo de då kapten Lennart med sig in igen för att tömma ett välkomstglas med honom. Sedan kunde han strax gå vidare. Men då gick det honom illa. Han hade inte druckit sådana där förrädiska saker på fem år. Han hade kanske inte ätit på hela dagen, och han var utmattad av sin långa vandring. Följaktligen blev han yr i huvudet av ett par glas.

Då kavaljererna hade fått honom så långt, att han inte mer rätt visste vad han gjorde, tvingade de i honom glas på glas, och de menade intet ont därmed, det var idel välmening mot honom, som ingenting gott hade smakat på fem år.

Eljest var han en den nyktraste man. Nu kan man också tänka, att han inte hade haft för avsikt att berusa sig, han skulle ju gå hem till hustru och barn. Men i stället blev han liggande på bänken i krogrummet och somnade där.

Som han nu låg där, frestande medvetslös, tog

Gösta ett kol och litet lingonsaft och målade honom. Han gav honom en riktig förbrytarfysionomi, det tyckte han passade bra för den, som kom rakt från fängelset. Han gav honom ett svart öga, drog ett rött ärr över näsan, strök håret ned i pannan i orediga tovor och sotade ned hela ansiktet.

De skrattade åt detta en stund, och sedan ville Gösta tvätta bort det.

»Låt det vara,» sade Sintram, »så att han får se det, när han vaknar! Det skall roa honom.»

Så fick det vara, som det var, och kavaljererna tänkte inte mer på kaptenen. Gillet varade hela natten. De bröto upp i dagningen. Då fanns det nog mer vin än förstånd i deras hjärnor.

Fråga blev nu vad de skulle göra med kapten Lennart. »Vi ska fara hem med honom,» sade Sintram. »Tänk vad hustrun hans skall bli glad! Det skall bli en fröjd att få se hennes glädje. Jag blir rörd, när jag tänker på det. Låt oss fara hem med honom!»

De blevo rörda allesamman av den tanken. Herre Gud, vad hon skulle bli glad, den stränga frun uppe på Helgesäter!

De ruskade liv i kapten Lennart och lyfte upp honom i ett av åkdonen, som de sömniga stalldrängarna längesedan hade kört fram. Och så for hela skaran upp till Helgesäter. Somliga halvsovo och höllo på att ramla ur åkdonet, andra sjöngo för att hålla sig vakna. De sågo inte mycket bättre ut än ett skojarfölje allesamman, slöa och med uppsvällda ansikten.

De kommo fram emellertid, lämnade hästarna på bakgården och tågade med en viss högtidlighet upp till trappan. Beerencreutz och Julius ledde kapten Lennart mellan sig.

»Ruska upp dig, Lennart,» sade de till honom, »du är ju hemma. Ser du inte, att du är hemma?»

Han fick upp ögonen och blev nästan nykter. Han blev rörd över att de hade följt honom hem.

»Vänner,» sade han och stannade för att tala till dem allihop, »jag har frågat Gud, vänner, varför så mycket ont har fått gå ut över mig.»

»Å tyst, Lennart, predika inte!» ryter Beerencreutz.

»Låt honom hålla på!» säger Sintram. »Han talar väl.»

»Har frågat honom och inte förstått, förstår nu. Han ville visa mig vilka vänner jag hade. Vänner, som följa mig hem för att se min och min hustrus glädje. Ty hustru min väntar mig. Vad äro fem år av elände mot detta!»

Nu trummade hårda nävar mot dörren. Kavaljererna hade inte tid att höra mer.

Därinne blev rörelse. Pigorna vaknade och sågo ut. De kastade kläderna på sig, men vågade inte öppna för denna skara män. Äntligen drogs regeln från. Kaptenskan själv trädde ut.

»Vad vill ni?» frågade hon.

Det var Beerencreutz, som svarade:

»Vi äro här med din man.»

De skuffade fram kapten Lennart, och hon såg

honom ragla mot henne, drucken, med ett förbrytaransikte. Och bakom honom såg hon hela denna skara av rusiga, raglande män.

Hon tog ett steg tillbaka, han gick efter med utbredd famn. »Du gick som en tjuv,» utbrast hon, »och kommer hem som en skojare!» Därmed ämnade hon gå in.

Han förstod inte. Han ville följa henne, men då gav hon honom en stöt för bröstet.

»Tror du, att jag tänker ta emot en sådan som dig till herre över mitt hus och mina barn?»

Dörren flög igen, och regeln sjönk i låset.

Kapten Lennart störtade mot dörren och började skaka den.

Då kunde kavaljererna inte hjälpa, att de började skratta. Han hade varit så säker på hustru sin, och nu ville hon inte veta av honom. Det var löjligt, tyckte de.

Då kapten Lennart hörde, att de skrattade, rusade han efter dem och ville slå dem. De sprungo undan och kastade sig upp i åkdonen. Han efter, men i sin iver snavade han över en sten och föll omkull. Han kom upp igen, men förföljde inte vidare. En tanke slog honom i hans förvirring. I denna värld sker intet utan Guds vilja, intet.

»Vart vill du föra mig?» sade han. »Jag är en fjäder, driven för fläkten av din anda. Jag är din kastboll. Vart vill du föra mig? Varför stänger du för mig mitt hems portar?»

Han vandrade bort från sitt hem, troende, att detta var Guds vilja.

Då solen gick upp, stod han på höjden av Broby backar och såg ut över dalen. Ack, inte visste då dalens arma folk, att deras räddare nalkades! Inte hade någon fattig eller bedrövad bundit samman kransar av sent vissnat lingonris och hängt över sin kojas dörr. Inte lades på de trösklar han snart skulle beträda blad av doftande lavendel och blommor från åkerrenen. Inte lyfte mödrar sina barn på armen, för att de skulle få se honom, där han kom. Inte stod kojornas inre putsat och fint med den svarta härden dold av doftande en. Inte arbetade männen då med ivrig flit på fälten, så att hans blickar måtte fröjdas åt ansad åker och väl grävda diken.

Ack, där han stod, sågo hans ängsliga blickar hur torkan hade härjat, hur skördarna voro förbrända, och hur folket knappt syntes bry sig om att bereda jorden för det nya årets skörd. Han såg upp mot de blå bergen, och morgonens skarpa sol visade honom de brunbrända trakter, över vilka skogseldarna hade gått fram. Han såg vägkantens björkar nästan förstörda av torka. Han förstod av många små tecken, av mäsklukten, som han kände, då han gick förbi en gård, av de nedfallna gärdesgårdarna, av den ringa mängden hemförd och huggen ved, att folket inte skötte sig, att nöden var kommen, och att människorna sökte sin tröst i liknöjdhet och brännvin.

Men kanske var det väl för honom, att han

såg vad han såg. Ty honom var inte givet att se grönskande skördar spira upp på egen åker, inte att vid egen härd vakta de glödande kolens slocknande, inte att känna sina barns mjuka händer lägga sig i hans, inte att äga en from hustru till sitt stöd. Kanske var det väl för honom, vars sinne tyngdes av djup sorg, att andra funnos, åt vilka han kunde skänka tröst i deras fattigdom. Kanske var det väl för honom, att detta var en så bitter tid, då naturens karghet hade hemsökt det fattigare folket med brist, och då många, som voro lyckligare lottade, gjort sitt till att fördärva det.

Kapten Lennart stod där på Broby backar och började tänka, att Gud måhända behövde honom.

Det är att märka, att kavaljererna sedermera inte alls kunde förstå vad skuld de hade i kaptenskans hårdhet. Sintram teg. Över nejden gick mycket tadlande tal om hustrun, som hade varit för stolt att ta emot en så god man. Man sade, att envar, som försökte tala vid henne om mannen, blev tvärt avbruten. Hon tålde inte att höra hans namn nämnas. Kapten Lennart gjorde intet för att komma henne på andra tankar.

Det var en dag senare.

En gammal bonde ligger på dödsbädden i Högbergsbyn. Han har tagit sakramentet, och hans livs krafter äro utnötta, han måste dö.

Rastlös såsom en, den där skall börja en lång resa, låter han flytta sin bädd från köket till stugan och från stugan till köket. Härav förstår man, mer

än av tunga rosslingar och bristande blick, att hans stund har kommit.

Runtom honom stå hans hustru, hans barn och tjänare. Han har varit lyckosam, rik, ansedd. Hans dödsbädd är inte övergiven. Otåliga främlingar omgiva honom inte i hans sista stund. Den gamle mannen talar om sig själv, som stode han inför Guds ansikte, och med täta suckar och bekräftande ord bära de omkringstående honom vittne, att hans tal är sanning.

»Jag har varit en flitig arbetare och en god husbonde,» säger han. »Jag har hållit min hustru kär som min högra hand. Jag har inte låtit mina barn växa upp utan tukt och vård. Jag har inte supit. Jag har inte flyttat råmärken. Jag har inte drivit på hästen i uppförsbackarna. Jag har inte låtit korna svälta om vintern. Jag har inte låtit fåren plågas i sin ull om sommaren.»

Och runtom honom upprepa de gråtande tjänarna som ett eko: »Han har varit en god husbonde. O, Herre Gud! Han har inte drivit på hästen i backarna, inte låtit fåren svettas i sin ull om sommaren.»

Men genom dörren har helt oförmärkt en fattig man kommit in för att begära ett mål mat. Även han hör den döendes ord, där han står tyst nere vid dörren.

Och den sjuke fortsätter: »Jag har röjt skog, jag har torrlagt äng. Jag körde plogen i räta fåror. Jag byggde ladan tredubbelt större för tredubbelt större skörd än i mina fäders tid. Jag lät av blanka

speciedalrar göra tre silverbägare. Min far gjorde endast en.»

Till lyssnaren vid dörren tränga den döendes ord. Han hör honom vittna om sig själv, som om han stode inför Guds tron. Han hör tjänstefolk och barn bekräftande upprepa: »Han körde plogen i räta fåror, det gjorde han.»

»Gud skall ge mig ett gott rum i sin himmel,» säger den gamle.

»Vår Herre skall ta väl emot husbonden,» säga tjänarna.

Mannen vid dörren hör orden, och förfäran fyller honom, som i fem långa år har varit Guds kastboll, en fjäder, driven för fläkten av hans anda.

Han går fram till den sjuke och tar hans hand.

»Vän, vän!» säger han, och hans röst darrar av bävan. »Har du betänkt vem den Herren är, inför vars ansikte du snart skall träda? Han är en stor Gud, en förskräcklig Gud. Jordar äro hans åkerland. Stormen hans häst. Vida himlar bäva under tyngden av hans fot. Och du ställer dig inför honom och säger: 'Jag har kört räta fåror, jag har sått råg, jag har huggit skog.' Vill du berömma dig inför honom och mäta dig med honom? Du vet inte hur mäktig den Herren är, till vars rike du skall fara.»

Den gamles ögon vidga sig, hans mun rycker av förfäran, hans rosslingar bli tyngre.

»Stig inte fram för din Gud med stora ord!» fortsätter vandringsmannen. »De mäktiga på jorden äro som tröskad halm i hans lada. Hans

dagsverke är att bygga solar. Han har grävt haven och rest bergen. Han har klätt jorden med örter. Han är en arbetare utan like, du skall inte mäta dig med honom. Böj dig inför honom, du flyende människosjäl! Ligg djupt i stoftet inför din Herre, din Gud! Guds storm rasar över dig. Guds vrede är över dig som en härjande blixt. Böj dig! Fatta som ett barn i fållen av hans mantel och bed om skydd! Ligg djupt i stoftet och bed om nåd! Ödmjuka dig, människosjäl, för din skapare!»

Den sjukes ögon stå vidöppna, hans händer knäppas, men hans ansikte strålar upp och rosslingarna upphöra.

»Människosjäl, flyktande människosjäl!» utropar mannen. »Så visst som du nu i din sista stund har lagt dig ned i ödmjukhet inför Gud, så visst må han sätta dig som ett barn på sin arm och föra dig in i sin himmels härlighet!»

Den gamle uppger en sista suck, och allt är slut. Kapten Lennart lutar ned huvudet och ber. Alla i rummet bedja under tunga suckar.

Då de se upp, ligger den gamla bonden i stilla frid. Hans ögon tyckas ännu glänsa av härliga syners återsken, hans mun ler, hans ansikte är skönt. Han har sett Gud.

»O, du stora, sköna människosjäl,» tänka de, som se honom, »så har du då slitit stoftets bojor! I din sista stund höjde du dig till din skapare. Du ödmjukade dig inför honom, och han lyfte dig som ett barn på sin arm.»

»Han har sett Gud,» säger sonen och tilltrycker den dödes ögon.

»Han såg himmelen öppen,» snyfta barn och tjänare.

Den gamla husmodern lägger sin darrande hand i kapten Lennarts.

»Ni hjälpte honom över det värsta, kapten.»

Han står förstummad. De starka ordens och de stora handlingarnas gåva är given honom. Han vet inte hur. Han skälver som en fjäril på puppans kant, medan hans vingar breda ut sig i solskenet, glittrande som solsken även de.

•

Det var den stunden, som drev kapten Lennart ut bland folket. Annars hade han väl gått hem och låtit sin hustru se sitt rätta ansikte, men alltifrån detta ögonblick trodde han, att Gud behövde honom. Han blev då Guds vandringsman, som kom med hjälp till de fattiga. Tidens nöd var stor, och mycket elände fanns, som klokhet och godhet kunde hjälpa bättre, än guld och makt skulle ha förmått.

Kapten Lennart kom en dag upp till de fattiga bönderna, som bodde i trakten av Gurlita klätt. Bland dem var nöden stor, potatisen var slut, och rågsådden, som skulle ske i de avbrända bråtarna, kunde inte verkställas, ty man hade intet utsäde.

Då tog kapten Lennart en liten eka och rodde snett över sjön till Fors och bad Sintram skänka folket råg och potatis. Sintram tog väl emot honom: han förde honom med sig upp på stora, välförsedda spannmålsbodar och ned i källare, där potatis av fjolårets skörd ännu fanns kvar, och lät honom fylla alla de säckar och påsar han hade med sig.

Men då Sintram fick se den lilla ekan, fann han, att den var för liten för så stort lass. Den elake lät bära ned säckarna i en av sina stora båtar och lät sin dräng, starke Måns, ro den över sjön. Kapten Lennart hade endast den tomma ekan att sköta.

Han blev dock efter starke Måns, ty denne var en mästare i att ro och väldigt stark. Kapten Lennart sitter också och drömmer, medan han far fram över den vackra sjön, och han tänker på de små sädeskornens underliga öden. Nu skola de kastas ut på den svarta askjorden mittibland stenar och stubbar, men de skola nog gro och slå rot i vildmarken. Han tänker på de mjuka, klargröna strån, som skola kläda jorden, och i tankarna böjer han sig ned och smeker de mjuka topparna. Och så besinnar han hur höst och vinter skola gå fram över dessa svaga små stackare och hur de ändå skola vara friska och modiga, när våren kommer och de få börja växa på allvar. Så glädes hans gamla soldathjärta vid tanken på de styva stråen, som skola stå raka och flera alnar höga med spetsiga ax i topparna. Pistillernas små fjäderbuskar

skola darra, ståndarnas krut skall ryka ända upp mot skogstopparna, och så skola under synbar strid och ängslan axen mättas med mjuk, söt kärna. Och sedan, då lien går fram och stråen falla och slagan börjar dåna över dem, då kvarnen får mala kärnorna till mjöl och mjölet bakas till bröd, ack, hur mycken hunger skall inte då varda mättad av sädeskornen i båten framför honom!

Sintrams dräng lade till vid Gurlitafolkets båtplats, och många hungriga människor kommo ned till båten. Då sade karlen, såsom hans husbonde hade befallt honom:

»Brukspatron skickar er här malt och säd, bönder. Han har hört, att ni är utan brännvin.»

Då blevo människorna som galna. De rusade ned till båten och sprungo ut i vattnet för att rycka till sig påsar och säckar, men sådant hade visst inte varit kapten Lennarts mening. Han var nu framme, också han, och han blev vred, då han såg folkets tilltag. Han ville ha potatisen till mat och rågen till sådd. Malt hade han aldrig tänkt på att begära.

Han skrek åt folket att låta säckarna vara, men de lydde inte.

»Må rågen bli till sand i er mun och potatisen till sten i er strupe!» ropade han då, ty han var högst förbittrad över att de ryckte till sig säden.

I samma ögonblick såg det ut, som om kapten Lennart skulle ha gjort ett under. Två kvinnor, som sletos om en påse, ryckte ett hål i den och funno bara sand. Karlarna, som hade lyft upp

potatissäckarna, kände hur de tyngde, som om de vore fyllda med sten.

Det var sand och sten alltsammans, endast sand och sten. Människorna stodo i tyst förfäran över den Guds undersman, som hade kommit till dem. Kapten Lennart själv stod för ett ögonblick slagen av häpnad. Endast starke Måns skrattade.

»Far hem du, karl,» sade kapten Lennart, »innan bönderna begripa, att det aldrig har varit annat än sand i de här säckarna! Annars är jag rädd de sänka båten för dig.»

»Rädd är jag väl inte,» sade karlen.

»Far ändå!» sade kapten Lennart med så myndig stämma, att han for.

Sedan lät kapten Lennart folket veta, att Sintram hade narrat dem, men hur det var, så ville de inte tro annat, än att ett under hade skett. Ryktet om detta spreds snart, och som folkets kärlek till det underbara är stor, troddes allmänt, att kapten Lennart kunde göra underverk. Han fick därav stor makt bland bönderna, och de kallade honom Guds vandringsman.

TJUGUSJÄTTE KAPITLET.

Kyrkogården.

DET VAR en skön afton i augusti. Löven låg spegelklar, solrök skylde bergen, svalkan var kommen.

Då kom Beerencreutz, översten med de vita mustascherna, kortväxt, kämpastark och med killeleken i bakfickan, vandrande ned till sjöstranden och tog plats i en flatbottnad eka. Med honom följde major Anders Fuchs, hans gamla vapenbroder, och den lille Ruster, flöjtspelaren, som hade varit trumslagare vid Värmlands jägare och i många år hade följt översten som hans vän och tjänare.

På sjöns andra strand ligger kyrkogården, Svartsjö sockens ovårdade kyrkogård, glest besatt med sneda, rasslande järnkors, tuvig som en aldrig plöjd äng, beväxt av starr och randigt människogräs, som har blivit ditsått för att påminna därom, att ingen människas liv är den andras likt, utan skiftar som gräsets blad. Där finnas inga grusade gångar, inga skuggande träd utom den stora linden på en gam-

mal komministers glömda grav. Stengärdesgården sluter sig, tvär och hög, kring det arma fältet. Arm och tröstlös är kyrkogården, ful som en girigbuks ansikte, vissnat vid deras verop, vilkas lycka han har stulit. Och dock äro de saliga, som vila därinne, de, som ha sänkts i vigd jord under psalmljud och böner. Acquilon, spelaren, han, som förra året dog på Ekeby, har måst begravas utanför muren. Denne man, som en gång var så stolt och så ridderlig, den tappre krigaren, den dristige jägaren, spelaren, som höll lyckan fången, han hade slutat med att förstöra sina barns arvedel, allt, vad han själv hade förvärvat, allt, vad hans hustru hade vårdat. Hustru och barn hade han övergivit för många år sedan för att föra en kavaljers liv på Ekeby. En kväll förra sommaren hade han spelat bort gården, som gav dem deras bärgning. Hellre än att infria sin skuld hade han skjutit sig. Men självmördarens lik blev begravet utanför den arma kyrkogårdens mosslupna mur.

Sedan han dog, hade kavaljererna bara varit tolv; sedan han dog, hade ingen kommit för att intaga den trettondes plats, ingen annan än den svarte, som om julkvällen hade kommit framkrypande ur smältugnen.

Kavaljererna hade funnit hans öde bittrare än hans föregångares. Nog visste de, att en av dem måste dö varje år. Vad var det för ont i det? Kavaljerer få inte bli gamla. Kunna deras skumma ögon inte skilja korten, kunna deras darrande händer inte lyfta glaset, vad är då livet för dem, och vad

äro de för livet? Men att ligga som en hund vid kyrkogårdens mur, där torvan, som täcker, inte får vila i ro, utan trampas av det betande fåret, såras av spade och plog, där vandraren går fram utan att hejda stegens fart, och där barnen leka utan att dämpa skratt och skämt, att vila där, dit stenmuren hindrar ljudet att nå, då domedagsängeln väcker med sin basun de döda därinnanför — o, att vila där!

Nu ror Beerencreutz sin eka över Löven. Han färdas i kvällen över mina drömmars sjö, omkring vars stränder jag har sett gudar vandra, och ur vars djup mitt trollslott stiger. Han färdas förbi Lagöns laguner, där granarna stå rätt upp ur vattnet, växande på låga, cirkelformiga sandrev, och där spillrorna efter den störtade sjörövarborgen ännu ligga kvar på öns branta topp. Han färdas fram under granparken på Borgs udde, där den gamla tallen ännu på tjocka rötter hänger ut över klyftan, där en väldig björn har blivit fångad, och där gamla kummel och gravhögar vittna om ställets ålder.

Han ror runtom udden, stiger ur nedanför kyrkogården och går sedan över mejade fält, som tillhöra greven på Borg, fram till Acquilons grav.

Kommen dit, lutar han sig ned och klappar torvan, såsom man lätt smeker täcket, varunder en sjuk vän vilar. Sedan tar han fram en killelek och sätter sig bredvid graven.

»Han har det så ensamt härute, Johan Fredrik. Tör nog längta efter ett parti.»

»Synd och skam är det, att en sådan karl skall ligga härutanför,» säger den store björnjägaren Anders Fuchs och sätter sig vid hans sida.

Men den lille Ruster, flöjtspelaren, talar med rörd stämma, medan tårar flitigt droppa ned ur hans små röda ögon.

»Näst er, överste, näst er var han den yppersta man jag har känt.»

Dessa tre värdiga män sitta nu kring graven och dela ut korten med allvar och nit.

Jag ser ut över världen, jag ser många gravar. Där vilar den väldige, tyngd av marmor. Sorgmarschen dånar över honom. Fanor sänkas över graven. Jag ser deras gravar, som mycket ha älskats. Blommor, vätta av tårar, smekta av kyssar, vila lätt på deras gröna mattor. Glömda gravar ser jag, förmätna gravar, ljugande viloställen och andra, som intet säga, men aldrig förr såg jag den svart- och vitrutiga Kille och Blaren med bjällran i mössan bjudas en gravens gäst till fägnad.

»Johan Fredrik har vunnit,» säger översten stolt. »Visste jag inte det! Jag har lärt honom spela. Ja, nu äro vi döda, vi tre, och han ensam i livet.»

Därmed samlar han korten tillhopa, reser sig och drager, följd av de andra, tillbaka till Ekeby.

Nu må väl den döde ändå ha vetat och känt, att inte alla ha glömt honom eller hans övergivna grav. Underlig hyllning bringa förvildade hjärtan dem de älska, men den, som ligger utanför muren, han, vars döda kropp inte har kunnat få ro i vigd

jord, han får dock vara glad, att inte alla förkasta honom.

Vänner, människors barn, när jag dör, får jag säkert vila i kyrkogårdens mitt, i mina fäders grav. Säkert har jag inte rövat de minas bärgning, inte lyft min hand mot mitt eget liv, men helt säkert har jag inte vunnit en sådan kärlek, säkert vill ingen göra så mycket för mig som kavaljererna för denne ogärningsman. Helt visst kommer ingen om kvällen, då solen går bort och det blir ensligt och sorgesamt i de dödas gårdar, för att mellan mina knotiga fingrar sätta de brokiga korten.

Inte ens kommer man, vilket jag hellre såge, ty korten locka mig föga, med fiol och stråke till graven, för att min ande, som irrar kring det multnande stoftet, måtte vagga i tonernas ström som en svan i glittrande vågor.

TJUGUSJUNDE KAPITLET.

Gamla visor.

MARIANNE SINCLAIRE satt en stilla eftermiddag i slutet av augusti i sitt rum och ordnade sina brev och andra papper.

Runtom henne var oreda. Stora läderkappsäckar och järnbeslagna vagnslådor voro indragna i rummet. Hennes kläder betäckte stolar och soffor. Ur vindar och skåp och ur de betsade dragkistornas lådor var allt framdraget, siden och linne blänkte, smycken voro utlagda för att fejas, schalar och pälsverk skulle väljas och besiktigas.

Marianne höll på att rusta sig för en lång resa. Ovisst var om hon någonsin mer skulle vända om hem. Hon stod vid en vändpunkt i sitt liv och brände därför en mängd gamla brev och dagböcker. Hon ville inte tyngas av det förflutnas minnen.

Som hon nu sitter där, får hon en bunt gamla verser under händerna. Det var avskrifter av gamla folkvisor, som hennes mor hade brukat sjunga för henne, då hon var liten. Hon löste upp snöret, som sammanhöll dem, och började läsa.

Hon log vemodigt, då hon hade läst en stund.

Underlig visdom förkunnade henne de gamla visorna:

Tro inte lyckan, tro inte lyckans tecken, tro inte på rosor och däjeliga blad!

Tro inte skrattet! sade de. Se, den sköna jungfru Valborg åker i gyllene karm, och hennes läppar le, men hon är så sorgefull, som om hovar och hjul skulle gå fram över hennes livs lycka.

Tro inte dansen! sade de. Mången fot svingar lätt över bonad tilja, medan sinnet är tungt som bly. Lustig och yr var liten Kerstin i dansen, medan hon dansade bort sitt unga liv.

Tro inte skämtet! sade de. Mången går till bords med skämtande läppar, medan hon vill dö av sorg. Där sitter den unga Adeline och låter på lek bjuda sig hertig Fröjdenborgs hjärta, viss, att det är den synen hon behöver för att få kraft att dö.

O, ni gamla visor, på vad skall man tro, på tårar och sorg?

Lätt tvingas sorgefull mun att le, men den, som är glad, kan inte gråta. På tårar och suckar tro de gamla visorna, endast på sorgen och sorgens tecken. Sorgen är det verkliga, det beståndande, hon är det fasta urberget under den lösa sanden. På sorgen kan man tro och på sorgens tecken.

Men glädjen är blott sorg, som förställer sig. Det finns på jorden egentligen intet annat än sorg.

»O, ni tröstlösa,» sade Marianne, »hur kommer inte er gamla visdom till korta inför livets fullhet!»

Hon gick fram till fönstret och såg ut i trädgården, där hennes föräldrar lustvandrade. De

gingo upp och ned på de breda gångarna och talade om allt, som mötte deras ögon, om markens gräs och himmelens fåglar.

»Se,» sade Marianne, »där går nu ett hjärta och suckar av sorg, medan det aldrig har varit så lyckligt förr!»

Och hon tänkte med ens, att kanske allting till sist låg hos människan själv, att sorg och glädje blott berodde av hennes olika sätt att se tingen. Hon frågade sig om det var lycka eller olycka, som hade gått över henne detta året. Hon visste det knappt själv.

Hon hade genomlevat bittra tider. Hennes själ hade varit sjuk. Hon hade varit böjd till jorden under sin djupa förnedring. Ty då hon hade kommit åter till sitt hem, hade hon sagt till sig själv: »Jag vill inte minnas något ont om min far.» Men så sade inte hennes hjärta. »Han har gjort mig så dödlig sorg,» sade det, »han har skilt mig från den jag älskade, han har bragt mig till förtvivlan, då han slog mor. Jag önskar honom inget ont, men jag är rädd för honom.» Och så märkte hon hur hon måste tvinga sig för att kunna sitta stilla, då hennes far satte sig bredvid henne. Hon ville bara fly från honom. Hon försökte att bemanna sig, hon talade med honom som vanligt och var nästan ständigt i hans sällskap. Behärska sig kunde hon, men hon led outsägligt. Hon slutade med att avsky allt hos honom: hans grova, starka röst, hans tunga gång, hans stora händer, hela den väldiga kämpagestalten. Hon önskade honom intet ont, hon

ville inte skada honom, men hon kunde inte mer nalkas honom utan att erfara en känsla av rädsla och avsky. Hennes kuvade hjärta hämnade sig. »Du lät mig inte älska,» sade det, »men jag är ändå din herre, du skall sluta med att hata.»

Van, som hon var, att ge akt på allt, som rörde sig inom henne, märkte hon väl hur denna avsky blev allt djupare, hur den växte för varje dag. På samma gång var det, som om hon nu skulle vara för evigt fastbunden vid hemmet. Hon förstod, att det skulle vara bäst, om hon reste ut bland människor, men därtill kunde hon inte förmå sig nu efter sjukdomen. Det skulle aldrig komma någon lindring i allt detta. Hon skulle bara bli alltmer plågad, och en dag skulle hennes självbehärskning ge vika, och hon skulle bryta ut mot sin far och visa honom sitt hjärtas bitterhet, och så skulle det bli strid och olycka.

Så hade våren och försommaren gått. I juli hade hon förlovat sig med baron Adrian för att kunna få ett eget hem.

En skön förmiddag hade baron Adrian sprängt in på gården, ridande på en präktig häst. Hans husarjacka hade lyst i solen, hans sporrar och sabel och gehäng hade glittrat och strålat, för att inte tala om hans eget friska ansikte och leende ögon. Melchior Sinclaire hade själv stått på trappan och tagit emot honom, då han kom. Marianne hade suttit vid fönstret och sytt. Hon hade sett honom komma och hörde nu varje ord, som han talade med hennes far.

»Goddag, riddar Solsken!» ropade brukspatronen emot honom. »Tusan så grann du är! Du är väl inte ute på friarfärd heller?»

»Jojo män, farbror, det är just vad jag är,» svarade han och skrattade.

»Är det ingen skam i dig, pojke? Vad har du att föda hustru med?»

»Ingenting, farbror. Hade jag något, skulle tusan gifta sig.»

»Säger du det, säger du det, riddar Solsken. Men den där granna jackan, den har du haft råd att skaffa dig ändå.»

»På kredit, farbror.»

»Och hästen du rider på, den är värd mycket pengar den, skall jag säga gunstig junkern. Var har du fått den ifrån?»

»Hästen är inte min, farbror.»

Detta var mer än den store brukspatronen kunde motstå. »Gud vare med dig, pojke!» sade han. »Du behöver nog en fru, som har något. Kan du få Marianne, så ta henne!»

På så sätt hade allt blivit klart dem emellan, innan baron Adrian hade kommit av hästen en gång. Men Melchior Sinclaire visste nog vad han gjorde, ty baron Adrian var en bra karl.

Sedan hade friaren kommit in till Marianne och genast stormat fram med sitt ärende.

»Å, Marianne, kära Marianne! Jag har talat vid farbror redan. Jag vill så gärna ha dig till hustru. Säg, att du vill, Marianne!»

Hon hade lockat fram sanningen. Gamle

baron, hans far, hade varit åstad och låtit narra sig att köpa några tomma gruvor igen. Gamle baron hade köpt gruvor hela sitt liv, och aldrig hade det funnits något i dem. Hans mor var orolig, själv hade han kommit i skuld, och nu friade han till henne för att därmed rädda sitt fädernehem och sin husarjacka.

Hans hem var Hedeby säteri, det låg på andra sidan sjön, nästan mittemot Björne. Hon kände honom väl, de voro jämnåriga och lekkamrater.

»Du kan gärna gifta dig med mig, Marianne. Jag för ett så uselt liv. Jag får rida på lånade hästar och kan inte betala mina skräddarräkningar. Detta kan ju inte gå i längden. Jag blir tvungen att ta avsked, och då skjuter jag mig.»

»Men, Adrian, vad skulle det bli för ett äktenskap? Vi äro ju inte en smul förälskade i varandra.»

»Ja, vad kärlek beträffar, så bryr jag mig inte ett dugg om det skräpet,» hade han då förklarat. »Jag tycker om att rida en bra häst och att jaga, men jag är ingen kavaljer, jag, jag är en arbetare. Om jag bara kunde få pengar, så jag kunde överta gården därhemma och skaffa mamma lugna dar, så vore jag nöjd. Jag skulle både plöja och så, för jag tycker om arbete.»

Så hade han sett på henne med sina hederliga ögon, och hon visste, att han talade sanning, och att han var en man att lita på. Hon förlovade sig med honom, mest för att komma hemifrån, men också för att hon alltid hade tyckt bra om honom.

Men aldrig skulle hon glömma den månad, som följde den augustiafton, då hennes förlovning eklaterades, hela denna vansinnets tid.

Baron Adrian blev för varje dag allt sorgsnare och tystare. Han kom nog till Björne mycket ofta, ibland flera gånger om dagen, men hon kunde inte undgå att märka hur förstämd han var. Tillsammans med andra kunde han ännu skämta, men i hennes sällskap blev han omöjlig: tystnad och tråkighet hela karlen. Hon förstod nog hur det var med honom. Det var inte så lätt, som han trodde, att gifta sig med en ful kvinna. Nu hade han fattat avsmak för henne. Ingen visste bättre än hon själv hur ful hon var. Hon hade nog visat honom, att hon inte önskade några smekningar eller kärleksbetygelser, men han pinades ändå av att tänka på henne som sin hustru, och det blev värre för honom dag för dag. Varför gick han då och våndades? Varför slog han inte upp? Hon hade givit honom vinkar, som voro tydliga nog. Själv kunde hon ingenting göra. Hennes far hade helt enkelt sagt henne, att hennes rykte inte tålde några flera äventyrligheter i förlovningsväg. Då hade hon föraktat dem båda lika djupt, och varje utväg hade synts henne god nog för att undkomma dessa sina herrar.

Så, endast ett par dagar efter det stora förlovningskalaset, hade omslaget kommit plötsligt och underligt.

*

I sandgången mittframför trappan på Björne låg en stor sten, som var till mycket besvär och förargelse. Åkdon välte på den, hästar och folk snavade över den, pigor, som kommo med tunga mjölkbyttor, stötte mot den och spillde ut mjölken, men stenen fick alltjämt ligga kvar, eftersom den redan hade legat där i så många år. Den hade ju funnits där i brukspatronens föräldrars tid, långt innan man hade tänkt på att bygga Björne gård. Brukspatron Sinclaire förstod inte varför han skulle ta upp den ur jorden.

Men en av de sista dagarna i augusti hände, att två pigor, som buro en tung så, snavade över stenen. De föllo, skadade sig illa, och oviljan över stenen vart stor.

Det var ännu bara frukostdags. Brukspatronen var ute på sin morgonvandring, men som folket just var hemma vid gården mellan åtta och nio, lät fru Gustava befalla några män att komma och gräva upp den stora stenen.

De kommo också med järnspett och spadar, grävde och bände och fingo äntligen upp den gamla fridstöraren ur hans håla. Så buro de bort honom till bakgården. Det var arbete nog för sex karlar.

Inte förr var stenen upptagen, än brukspatronen kom hem, och strax fick han ögonen på eländet. Man må tro, att han blev vred. Det var inte mer samma gård, tyckte han. Vem hade vågat flytta bort stenen? Jaså, fru Gustava hade givit be-

fallningen. Ja, de kvinnfolken hade då inget hjärta i kroppen. Visste inte hustru hans, att han älskade den stenen?

Och så gick han rätt på stenen, lyfte den med mannakraft och bar den över bakgården och gården ända fram till platsen, där den hade legat, och där slängde han ned den. Och det var en sten, som sex karlar med nöd hade kunnat lyfta. Den bragden blev storligen beundrad över hela Värmland.

Medan han bar stenen över gården, hade Marianne stått vid fönstret i matsalen och sett på honom. Hon hade aldrig sett honom så förfärlig. Han var hennes herre, denne fruktansvärde med den omätliga styrkan, en orimlig, nyckfull herre, som aldrig frågade efter något annat än sitt eget behag!

De höllo på att äta frukost, och hon stod med en bordskniv i handen. Ovillkorligen lyfte hon kniven.

Fru Gustava fattade henne om handleden.

»Marianne!»

»Vad står på, mor?»

»Å, Marianne, du såg så konstig ut. Jag blev rädd.»

Marianne betraktade henne länge. Hon var en liten, torr människa, gråhårig och rynkig redan vid femtio år. Hon älskade som en hund, hon, utan att räkna hugg och slag. Hon var oftast vid gott mod, och ändå gjorde hon ett sorgligt intryck. Hon var som ett stormpiskat träd på havsstranden, hon hade aldrig fått ro att växa.

Hon hade lärt att gå smygvägar, ljög, när det behövdes, och gjorde sig ofta dummare, än hon var, för att slippa förebråelser. I allt var hon ett mannens verk.

»Skulle mor sörja mycket, om far doge?» frågade Marianne.

»Marianne, du är ond på far. Du är alltid ond på honom. Varför kan inte allt bli bra nu, då du har fått en ny fästman?»

»Å, mor! Jag rår ju inte för det. Kan jag hjälpa, att jag ryser för honom? Ser då inte mor också hurudan han är? Varför skulle jag tycka om honom? Han är häftig, han är ohyfsad, han har pinat dig, så att du har blivit gammal i förtid. Varför skall han vara vår herre? Han bär sig ju åt som en galning. Varför skall jag ära och akta honom? Han är inte god, han är inte barmhärtig. Jag vet, att han är stark. Han kan slå ihjäl oss när som helst. Han kan kasta oss ut ur huset, när han vill. Är det därför jag skall älska honom?»

Men då hade fru Gustava inte alls varit densamma som förr. Hon hade fått kraft och mod och talat myndiga ord.

»Du skall akta dig, Marianne. Det synes mig nästan, som om din far hade rätt, när han stängde dig ute i vintras. Du skall få se, att du blir straffad för detta. Du skall lära dig att tåla utan att hata, Marianne, att lida utan att hämnas.»

»Å, mor, jag är så olycklig.»

Strax därpå kom avgörandet. De hörde från förstugan dånet av ett tungt fall.

De fingo aldrig veta om Melchior Sinclaire hade stått på förstutrappan och genom den öppna salsdörren lyssnat till Mariannes ord eller om det var blotta kroppsansträngningen, som hade vållat slaganfallet. Då de kommo ut, låg han avsvimmad. Om anledningen vågade de aldrig sedermera fråga honom. Han själv lät inte någonsin märka, att han hade hört något. Marianne vågade aldrig tänka ut den tanken, att hon ofrivilligt hade hämnat sig. Men åsynen av fadern, liggande där på denna samma trappa, där hon hade lärt att hata honom, tog på en gång bitterheten ur hennes hjärta.

Han återfick snart medvetandet, och då han hade hållit sig stilla ett par dagar, var han sig lik — och dock inte alls sig lik.

Marianne såg föräldrarna tillsammans genomvandra trädgården. Så var det alltid nu. Han gick aldrig ut ensam, for inte någonsin mera bort, knotade över främmande och över allt, som skilde honom från hans hustru. Ålderdomen hade kommit över honom. Han kunde inte förmå sig att skriva ett brev. Hans hustru måste göra det. Han beslöt aldrig något på egen hand, utan frågade henne om allt och lät det bli, som hon bestämde. Och han var alltid blid och vänlig. Han märkte själv den förändring, som hade kommit över honom, och hur lycklig hans hustru var. »Hon har det

bra nu,» sade han en dag till Marianne och pekade på fru Gustava.

»Å kära Melchior,» utbrast hon då, »nog vet du, att jag hellre ville, att du skulle bli frisk igen.»

Och det önskade hon väl. Det var hennes fröjd att tala om den store brukspatronen, sådan han var i sin styrkas dagar. Hon berättade hur han stod ut i sus och dus lika bra som någon av Ekeby kavaljerer, hur han gjorde affärer och förtjänade mycket pengar, just då hon trodde, att han i sin vildhet skulle bringa dem från hus och gård. Men Marianne visste, att hon var lycklig trots all sin klagan. Att få vara allt för den mannen, det var ju nog för henne. De sågo båda gamla ut, brutna i förtid. Marianne trodde, att hon kunde se deras kommande liv. Han skulle så småningom bli allt svagare, slaganfallen skulle komma och göra honom allt hjälplösare, och hon skulle gå och vakta honom, till dess döden skilde dem åt. Men slutet kunde ju vara långt avlägset. Fru Gustava skulle få ha sin lycka i ro ännu en tid. Det måste bli så, tyckte Marianne. Livet stod i skuld till henne.

Också för henne själv hade det blivit bättre. Ingen ängslande förtvivlan tvang henne att gifta sig för att få en annan herre. Hennes sårade hjärta hade fått ro. Hatet hade brusat fram där likaväl som kärleken, men hon tänkte inte mer på de lidanden detta hade kostat henne. Hon måste erkänna, att hon var en sannare, rikare, högre människa än förr. Vad kunde hon då önska ogjort av det, som hade skett? Var det då så, att allt lidande var ett

gott? Kunde allt vändas till lycka? Hon hade börjat att hålla allt det för gott, som kunde bidraga att utveckla henne till en högre grad av mänsklighet. De gamla visorna hade inte rätt. Sorgen var inte det enda beståndande. Hon skulle nu resa och se sig om för att finna någon plats, där hon behövdes. Om hennes far hade varit vid sitt gamla lynne, skulle han aldrig ha tillåtit henne att slå upp förlovningen. Nu hade fru Gustava bemedlat saken. Marianne hade till och med fått rättighet att lämna baron Adrian den penninghjälp han behövde.

Också på honom kunde hon tänka med glädje. Hon skulle ju bli fri från honom. Han hade i sin käckhet och levnadslust alltid påmint henne om Gösta, nu skulle hon få se honom glad igen. Han skulle åter bli denna solskenets ryttare, som hade kommit i sin glans till hennes fars gård. Hon skulle skaffa honom jord, där han fick plöja och gräva, så mycket hans hjärta begärde, och hon skulle få se honom föra en vacker brud till altaret.

Under sådana tankar sätter hon sig ned och skriver för att återge honom friheten. Hon skriver mjuka, intalande ord, förstånd, inlindat i skämt, och ändå så, att han måste förstå hur allvarligt hon menar.

Medan hon skriver, höras hästhovar slå mot vägen.

»Min kära riddar Solsken,» tänker hon, »detta är sista gången.»

Baron Adrian kommer strax därpå rätt in i hennes rum.

»Nej, Adrian, kommer du in här?» och hon ser förfärad på alla packsakerna.

Han blir genast skygg och blyg och stammar fram en ursäkt.

»Jag håller på att skriva till dig,» säger hon. »Se här, du kan gärna läsa det genast.»

Han tar brevet, och hon sitter och ger akt på honom, medan han läser. Hon längtar efter att få se hans ansikte stråla upp i glädje.

Men han har inte läst långt, förrän han blir eldröd i ansiktet, kastar brevet på golvet, trampar på det och svär, riktigt stormsvär.

Då far en sakta darrning genom Marianne. Hon är ingen nybörjare i studiet av kärleken, dock har hon inte förstått denna oerfarna pojke, detta stora barn.

»Adrian, kära Adrian!» säger hon. »Vad är det för komedi du har spelat med mig? Kom och säg mig sanningen!»

Han kom och höll rent av på att kväva henne med smekningar. Stackars gosse, så han hade våndats och längtat!

Om en stund såg hon ut. Där gick fru Gustava alltjämt och talade med den store brukspatronen om blommor och fåglar, och här satt hon och jollrade om kärlek. »Livet har låtit oss båda känna sitt hårda allvar,» tänkte hon och log vemodigt. »Det vill trösta oss, vi ha fått var sitt stora barn att leka med.»

Det var ändå gott, att hon kunde bli älskad. Det var ljuvt att höra honom viska om den troll-

kraft, som utgick från henne, om hur han hade blygts över vad han hade sagt under deras första samtal. Han hade inte då vetat vilken makt hon hade. Å, ingen man kunde komma i hennes närhet utan att älska henne, men hon hade skrämt honom; han hade känt sig så underligt kuvad.

Det var inte lycka, inte olycka, men hon skulle försöka leva med den mannen.

Hon började förstå sig själv och tänkte på de gamla visornas ord om turturduvan, denna längtans fågel. Aldrig dricker hon klart vatten, utan först grumlar hon det med sin fot, så att det bättre måtte passa hennes sorgsna sinne. Så skulle inte heller hon gå fram till livets källa och dricka klar, oblandad lycka. Grumlat av vemod, behagade henne livet bäst.

TJUGUATTONDE KAPITLET.

Döden befriaren.

MIN BLEKA VÄN, döden befriaren, kom i augusti, då nätterna voro bleka av månsken, till kapten Ugglas hem. Men han vågade inte gå direkt in i det gästfria hemmet, ty få äro de, som älska honom.

Min bleka vän, döden befriaren, har ett modigt hjärta. Hans lust är att rida genom luften, buren på glödande kanonkulor. Han tar den fräsande granaten på nacken och skrattar, då den brister och skärvorna flyga. Han svänger om i spökdansen på kyrkogårdarna och skyr inte sjukhusets pestsalar, men han bävar vid den rättsinniges tröskel, vid den godes port. Ty han vill inte hälsas av gråt, utan av stilla glädje, han, som befriar andarna ur smärtornas bojor, han, som befriar andarna ur tyngande stoft och låter dem pröva det fria, härliga livet i rymderna.

I den gamla lunden bakom boningshuset, där än i dag smala, vitstammiga björkar trängas om

att vinna himlens ljus för de glesa lövknippena i deras topp, smög döden in. I den lunden, som då var ung och full av skylande grönska, dolde sig min bleka vän, medan dagen rådde, men om natten stod han i skogsbrynet, vit och blek, med lien blixtrande i månskenet.

O Eros! Du var den gud, som oftast ägde lunden. De gamla veta förtälja om hur älskande par fordom sökte dess ro. Och än i dag, då jag färdas förbi Berga gård, knotande över de tunga backarna och det kvävande dammet, fröjdas jag vid att se den lunden med dess glesnade vita stammar, som stråla i minnet av unga, sköna människors kärlek.

Men då stod döden där, och nattens djur sågo honom. Kväll efter kväll hörde människorna på Berga gård hur räven tjöt för att båda hans ankomst. Snoken ringlade uppför sandgången fram till boningshuset. Han kunde inte tala, men de förstodo nog, att han kom såsom den väldiges förebud. Och i äppelträdet utanför kaptenskans fönster lät ugglan höra sitt skrik. Ty allt i naturen känner döden och bävar.

Hände så, att lagmannens från Munkerud, vilka hade varit på gille i Bro prästgård, kommo resande förbi Berga gård vid tvåtiden på natten och sågo ett ljus stå och brinna i gästrummets fönster. Tydligt sågo de den gula lågan och det vita ljuset, och undrande berättade de sedan om ljuset, som hade brunnit i sommarnatten.

Då skrattade de glada fröknarna på Berga och

sade, att lagmannens hade sett i syne, ty talgljusen i deras hem voro slut, utbrända redan i mars. Då svor kaptenen, att ingen hade bott på gästrummet under dagar och veckor. Men kaptenskan teg och bleknade, ty detta vita ljus med den klara lågan brukade visa sig, då någon i hennes släkt skulle förlossas av döden, döden befriaren.

Kort därefter, en dag i den strålande augusti, kom Ferdinand hem från lantmäteritjänsten i de nordliga skogarna. Han kom, blek och sjuk med ett obotligt ont bosatt i lungorna, och så snart kaptenskan såg honom, visste hon, att hennes son måste dö.

Så skulle han då gå bort, denna goda son, som aldrig hade gjort sina föräldrar en sorg. Den unge skulle lämna jordens lust och lycka och den sköna, älskade brud, som väntade honom, och de rika gårdar, de dånande hammare, som skulle ha blivit hans.

Äntligen, då min bleka vän hade dröjt ett månvarv, tog han mod till sig och gick en natt fram till boningshuset. Han tänkte på hur hungern och nöden där hade mötts av glada ansikten, varför skulle då inte också han tas emot med fröjd?

Han kom sakta uppför sandgången, kastande en mörk skugga över gräsmattan, där daggdropparna lyste i månstrålarna. Han kom inte som en glad skördeman med blommor i hatten och armen om sin flickas liv. Han gick lutande som en tärd sjukling och höll lien gömd i mantelns veck, medan ugglor och läderlappar kringfladdrade honom.

I den natten hörde kaptenskan, som låg vaken, knackningar på fönsterbrädet, och hon reste sig i sängen och frågade:

»Vem är det, som knackar?»

Och de gamla förtälja, att döden svarade henne: »Det är döden, som knackar.»

Då steg hon upp, öppnade sitt fönster och såg läderlappar och ugglor fladdra i månskenet, men döden såg hon inte.

»Kom,» sade hon halvhögt, »vän och befriare! Varför har du dröjt så länge? Jag har väntat, jag har kallat. Kom och förlossa min son!»

Då gled döden in i huset, glad som ett stackars avsatt majestät, som i ålderdomens skröplighet återfår sin krona, glad som ett barn, då det kallas till lek.

Dagen därpå satte sig kaptenskan vid sin sons sjukbädd och talade med honom om de frigjorda andarnas salighet och deras härliga liv.

»De arbeta,» sade hon, »de verka. Vilka konstnärer, min son, vilka konstnärer! När du kommer ibland dem, säg, vad skall du då bli? En av de bildhuggare utan mejsel, som skapa rosor och liljor, en av aftonrodnadens mästare. Och när solen går ned som fagrast, skall jag sitta och tänka: detta har Ferdinand gjort.

»Min kära gosse, tänk så mycket att se, så mycket att göra! Tänk på alla dessa frön, som om våren skola väckas till liv, dessa stormar, som skola styras, dessa drömmar, som skola avsändas! Och

tänk på dessa långa resor genom rymden från värld till värld!

Kom ihåg mig, gossen min, när du får se så mycket skönt! Din stackars mor har aldrig sett något annat än Värmland, hon.

Men en dag stiger du inför vår Herre och ber honom, att han skall låta dig få en av de små världar, som rulla omkring i rymden, och han ger dig den. Då du får den, är den kall och mörk, full av avgrunder och klippor, och där finnas varken blommor eller djur. Men du arbetar på den stjärnan, som Gud har givit dig. Du för dit ljus och värme och luft, du skaffar dit örter och näktergalar och klarögda gazeller, du låter forsar störta ned i avgrunderna, du uppreser bergen och besår slätterna med rödaste rosor. Och när jag dör, Ferdinand, när min själ bävar för den långa resan och fruktar att skiljas från kända trakter, då sitter du väntande utanför fönstret i en vagn, förspänd med paradisfåglar, i en glimmande guldvagn, min Ferdinand.

Och min fattiga, oroliga själ blir upptagen i din vagn och får sitta vid din sida, ärad som en drottning. Sedan åka vi genom rymden förbi de skimrande världarna, och då vi komma nära dessa himlens gårdar och de bli allt härligare och härligare, då frågar jag, som inte bättre förstår: 'Skola vi inte stanna här eller här?'

Men du skrattar tyst för dig själv och eggar fågelspannet. Äntligen komma vi till den minsta av världarna, men den skönaste av alla jag har sett,

och där stanna vi utanför ett gyllene slott, och du låter mig träda in i glädjens eviga hem.

Där äro visthusen fyllda och bokskåpen. Granskogen står inte där, som här på Berga, och skymmer bort den sköna världen, utan jag ser ut över vida hav och soliga slätter, och tusen år äro såsom en dag.»

Så dog Ferdinand, tjusad av ljusa syner, leende mot framtidens härlighet.

Min bleka vän, döden befriaren, hade aldrig varit med om något så ljuvligt. Ty visst funnos de, som gräto vid Ferdinand Ugglas dödsbädd, men den sjuke själv log mot mannen med lien, då denne tog plats på sängkanten, och hans mor lyssnade efter dödsrosslingarna som efter ljuv musik. Hon bävade för att döden inte skulle mäkta fullgöra sitt värv, och när allt var slut, trängde tårar fram i hennes ögon, men det var tårar av glädje, som föllo på hennes sons stelnade ansikte.

Aldrig hade min bleka vän blivit så firad som på Ferdinand Ugglas begravning. Om han hade vågat visa sig, skulle han ha kommit i fjädersmyckad barett och guldstickad mantel och dansat före liktåget uppför kyrkogårdsgången, men nu satt han, den gamle ensamme, hopkrupen på kyrkogårdsmuren med sin gamla svarta kappa på sig och såg tåget komma.

O, det var en underlig likfärd! Sol och ljusa skyar gjorde dagen glad, långa rader av rågskylar prydde fälten, astrakanerna i prostgårdsträdgården

lyste genomskinliga och klara, och i roskvarteret i klockargården glänste dahlior och studentnejlikor.

Det var ett underligt liktåg, som drog fram mellan lindarna. Framför den blomstersmyckade kistan gingo vackra barn och strödde ut blommor. Inga sorgkläder syntes, inget krusflor, inga vita snibbkragar med breda fållar, ty hon hade velat det så, kaptenskan, att han, som i glädje dog, inte skulle föras in i den goda fristaden av ett dystert liktåg, utan av ett glänsande bröllopståg.

Närmast efter kistan gick Anna Stjärnhök, den dödes sköna, strålande brud. Hon hade satt brudkronan på sitt huvud, hängt brudslöjan över sig och ifört sig en släpande bruddräkt av vitt, skiftande siden. Så smyckad, gick hon att vigas vid graven, vid en multnande brudgum.

Efter henne kommo de par om par, högresta gamla damer och ståtliga män. De präktiga, lysande fruarna kommo med blixtrande spännen och broscher, med mjölkvita pärlband och armringar av guld. Plymerna i deras turbaner lyftes med siden och spetsar högt över kanonlockarna, och från deras axlar svävade de tunna silkesvävda schalarna, som de en gång hade fått till brudgåva, ned över klänningar av brokigt siden. Och männen kommo i sin bästa ståt, med pösande krås, i högkragade frackar med förgyllda knappar och i västar av styv brokad eller rikt broderad sammet. Det var ett bröllopståg; så hade kaptenskan velat det.

Själv gick hon närmast efter Anna Stjärnhök, ledd av sin man. Om hon hade ägt en klänning av

lysande brokad, skulle hon ha burit den, om hon hade ägt smycken och lysande turban, skulle hon burit också dem för att hedra sin son på hans högtidsdag. Men nu ägde hon bara denna svarta taftsklänning och dessa gulnade spetsar, som hade skådat så många fester, och hon bar dem också på denna.

Fastän begravningsgästerna kommo med prakt och ståt, var likväl intet öga torrt, då de under stilla klockringning tågade fram till graven. Män och kvinnor gräto, inte så mycket över den döde som över sig själva. Se, där gick bruden, där bars brudgummen, där vandrade de själva, smyckade till gästabud, och dock — vem är den, som trampar jordens grönskande stigar och inte vet, att han är hemfallen åt bedrövelsen, åt sorgen, åt olyckan, åt döden? De gingo och gräto vid tanken på att intet jordiskt förmådde skydda dem.

Kaptenskan grät inte, men hon var den enda, vars ögon voro torra.

Då nu bönerna voro sagda och graven var uppkastad, gingo alla bort därifrån till vagnarna. Endast kaptenskan och Anna Stjärnhök dröjde vid graven för att bjuda den döde ett sista farväl. Den gamla satte sig ned på gravkullen, och Anna tog plats vid hennes sida.

»Se,» sade kaptenskan, »jag har sagt till Gud: 'Låt döden befriaren komma och föra bort min son, låt honom föra bort den jag älskar högst till de stilla gårdarnas fred, och inga andra tårar än glädjens skola komma i mina ögon. Med bröllopsståt

vill jag följa honom till hans grav, och min röda rosenbuske, den rikblommiga, som står utanför mitt kammarfönster, skall jag flytta ut till honom på kyrkogården'. Och nu är det så: min son är död. Jag har hälsat döden som en vän, kallat honom med de ljuvaste namn, jag har gråtit glädjetårar över min sons stelnade ansikte, och till hösten, då bladen äro fällda, flyttar jag hit min röda rosenbuske. Men vet du, som sitter här vid min sida, varför jag har sänt sådana böner till Gud?»

Hon såg frågande på Anna Stjärnhök, men flickan satt tyst och blek bredvid henne. Kanske kämpade hon för att döva inre röster, som redan där, på den dödes gravkulle, började viska till henne, att nu äntligen var hon fri.

»Skulden är din,» sade kaptenskan.

Då sjönk flickan tillsamman som under ett klubbslag. Hon svarade inte ett ord.

»Anna Stjärnhök, du var en gång stolt och egensinnig. Då lekte du med min son, tog honom och försköt honom. Vad var det mer? Han fick finna sig i det, han som andra. Kanske också att han och vi alla älskade dina pengar lika mycket som dig. Men du kom igen, du kom med välsignelse till vårt hem, du var mild och saktmodig, stark och god, när du kom tillbaka. Du omhuldade oss med kärlek, du gjorde oss så lyckliga, Anna Stjärnhök, och vi fattiga människor lågo för dina fötter.

Och ändå, ändå har jag önskat, att du inte hade kommit. Inte hade jag då behövt bedja Gud

förkorta min sons liv. I julas skulle han ha uthärdat att mista dig, men sedan han hade lärt känna dig, sådan du nu är, hade han inte haft kraft därtill.

Vet det, Anna Stjärnhök, som i dag har tagit på din bruddräkt för att följa min son, att om han hade levat, då hade du aldrig fått följa honom i den skruden till Bro kyrka, för du älskade honom inte.

Jag såg det: du kom bara av barmhärtighet, för du ville lindra vår hårda lott. Du älskade honom inte. Tror du inte, att jag känner kärleken, att jag ser honom, där han finns, och förstår, när han fattas? Då tänkte jag: måtte Gud ta min sons liv, innan han har fått sina ögon öppnade!

O, att du hade älskat honom! O, att du aldrig hade kommit till oss och förljuvat vårt liv, då du inte älskade honom! Jag kände min plikt. Om han inte hade dött, hade jag måst säga honom, att du inte älskade honom, att du ville gifta dig med honom, därför att du var barmhärtigheten själv. Jag hade måst tvinga honom att ge dig fri, och sedan hade hans livs lycka varit förspilld. Ser du, därför bad jag Gud, att han skulle få dö, så att jag inte skulle behöva störa hans hjärtas oro. Och jag har glatt mig över hans sjunkande kinder, fröjdats över hans rosslande andedräkt, bävat för att döden inte skulle fullgöra sitt värv.»

Hon tystnade och väntade på ett svar, men Anna Stjärnhök kunde inte ännu tala, hon lyssnade ännu till många röster i själens djup.

Då utbrast kaptenskan i förtvivlan:

»O, hur lyckliga äro inte de, som få sörja sina döda, de, som få gråta strömmar av tårar! Jag måste stå med torra ögon vid min sons grav, jag måste glädjas över hans död. Hur olycklig är jag inte!»

Då tryckte Anna Stjärnhök händerna hårt mot sitt bröst. Hon kom ihåg den vinternatten, då hon hade svurit vid sin unga kärlek att vara dessa fattiga människors stöd och tröst, och hon bävade. Hade då allt varit förgäves, var inte hennes offer ett av dem, som Gud tar emot? Skulle allt vändas i förbannelse?

Men om hon offrade allt, ville inte då Gud ge sin välsignelse till verket och låta henne bli en lyckobringerska, ett stöd, en hjälp för människor?

»Vad fordras, för att du skall sörja din son?» frågade hon.

»Det fordras, att jag inte mer skulle tro mina gamla ögons vittnesbörd. Om jag trodde, att du älskade min son, då skulle jag sörja över hans död.»

Då reste sig flickan med ögonen brinnande av hänförelse. Hon ryckte av sig brudslöjan och bredde ut den över graven, hon ryckte av sig krans och krona och lade dem bredvid.

»Se nu hur jag älskar honom!» utropade hon. »Jag skänker honom min krona och slöja. Jag viger mig vid honom. Aldrig skall jag tillhöra en annan.»

Då reste sig också kaptenskan. Hon stod tyst

en stund, hela hennes kropp skakade, och ansiktet ryckte, men slutligen kommo tårarna, sorgetårarna.

Men min bleka vän, döden befriaren, ryste, när han såg dessa tårar. Så hade han då inte heller här varit hälsad med glädje, inte ens här hade de av hjärtat glatt sig över honom.

Han drog kapuschongen djupt ned i ansiktet, gled sakta ned från kyrkogårdsmuren och försvann mellan fältens sädesskylar.

TJUGUNIONDE KAPITLET.

Torkan.

OM DÖDA TING ÄLSKA, om jord och vatten skilja vänner från fiender, ville jag gärna äga deras kärlek. Jag ville, att den gröna jorden inte kände mina steg som en tung börda. Jag ville, att hon gärna förläte, att hon för min skull såras med plog och harv, och att hon villigt öppnade sig för min döda kropp. Och jag ville, att vågen, vars blanka spegel sönderslås av mina åror, hade samma tålamod med sig, som en mor har med ett ivrigt barn, då det klättrar upp i hennes knä utan att akta högtidsdräktens oskrynklade siden. Med den klara luften, som dallrar över de blå bergen, ville jag vara vän och med den blänkande solen och de vackra stjärnorna. Ty det synes mig ofta, som om de döda tingen skulle känna och lida med de levande. Inte är skrankan mellan dem och oss så stor, som människor tro. Vilken del av jordens stoft är det, som inte har varit inne i livets kretsgång? Har inte vägens kringdrivande stoft smekts som mjukt hår,

älskats som goda, välgörande händer? Har inte vattnet i hjulspåret fordom strömmat som blod genom klappande hjärtan?

Livets ande bor ännu i de döda tingen. Vad förnimmer han, där han slumrar i drömlös sömn? Guds röst hör han. Lägger han också märke till människors?

O, sena tiders barn, haven I inte sett det? Då ofrid och hat uppfylla jorden, måste också de döda tingen mycket lida. Då blir vågen vild och rovlysten som en rövare, då blir åkern karg som en girig. Men ve den, för vars skull skogen suckar och bergen gråta!

Märkligt var det året, då kavaljererna regerade. Det synes mig, som om människornas oro då skulle hava stört de döda tingens ro. Hur skall jag skildra den smitta, som då spred sig över landet? Skulle man inte tro, att kavaljererna voro bygdens gudar, och att allt besjälades av deras ande? Äventyrens, sorglöshetens, vildhetens ande.

Kunde man omtala allt, som det året tilldrog sig bland människorna på Lövens strand, så skulle en värld förvånas. Ty då vaknade gammal kärlek, då tändes ny. Då uppblossade gammalt hat, och länge sparad hämnd grep sitt rov. Då flögo alla upp i lystnad efter livets ljuvhet: dans och lek, spel och dryckjom grepo de efter. Då uppenbarades allt det, som innerst gömmer sig i själen.

Från Ekeby gick denna orons smitta ut. Den spred sig först till bruken och herrgårdarna och jäktade människorna till ofärd och synd. Så långt

ha vi i någon mån kunnat följa den, emedan de gamla ha bevarat minnet av händelserna på några av de stora gårdarna, men hur det vidare spred sig bland folket, därom veta vi litet. Dock därpå må ingen tvivla, att tidens oro gick från by till by, från koja till koja. Där en last fanns dold, fick den sitt utbrott, där en reva fanns mellan kvinna och man, blev den till en klyfta, där en stor dygd eller en stark vilja dolde sig, måste den fram, också den. Ty ont var inte allt, som skedde, dock var tiden sådan, att det goda ofta blev lika fördärvbringande som det onda. Det var som vid stora vindfällen djupt inne i skogen, där träd ramlar över träd, fura drar fura med sig och även underskogen ryckes omkull av de stupande jättarna.

Tvivla inte på att galenskapen gick ut bland bönder och tjänare! Överallt blevo hjärtan vilda och hjärnor förvirrade. Aldrig gick dansen så muntert på korsvägen, aldrig tömdes öltunnan så raskt, aldrig blev så mycken säd kastad i brännvinspannan. Aldrig voro gästabuden så många, aldrig var det kortare väg mellan det vreda ordet och knivstynget.

Men inte bland människorna stannade oron. Den spred sig till allt levande. Aldrig hade varg och björn härjat svårare, aldrig hade räv och uv tjutit hemskare och rövat mer oförskräckt, aldrig gingo fåren oftare vill i skogen, aldrig härjade så mycken sjukdom bland den kostbara boskapen.

Den, som vill se tingens sammanhang, må gå bort från städerna och bo i en enslig koja i skogsbrynet. Må han vakta milan nätterna igenom eller

bo ute på de långa sjöarna dag och natt under en ljus sommarmånad, medan timmerflotten gör sin långsamma färd till Vänern, så skall han lära att ge akt på alla tecken i naturen och förstå hur de döda tingen bero av de levande. Han skall se, att då det är oro på jorden, störas de döda tingens fred. Folket vet det. Det är i sådana tider skogsfrun släcker milan, sjörået slår sönder båten, näcken sänder sjukdom, tomten svälter ut kon. Och så var det detta år. Aldrig hade vårfloden härjat så svårt. Ekeby kvarn och smedja voro inte hans enda offer. Små älvar, som fordom, då våren hade gett dem krafter, på sin höjd hade mäktat bortföra en tom lada, gingo nu till anfall på hela gårdar och sköljde bort dem. Aldrig hade man hört åskan anställa så mycken skada redan före midsommar — efter midsommaren hördes hon inte mer. Då kom torkan.

Så länge de långa dagarna varade, kom intet regn. Alltifrån mitten av juni till början av september badade Lövsjö härad i oavbrutet solsken.

Regnet nekade att falla, jorden att nära, vindarna att blåsa. Solskenet ensamt strömmade ned över jorden. Å, det vackra solskenet, det livgivande solskenet, hur skall jag kunna förtälja om dess onda verk? Solskenet är likt kärleken: vem känner inte de illgärningar han har begått, och vem kan låta bli att förlåta honom? Solskenet är likt Gösta Berling: det ger glädje åt var man, därför tiger envar med det onda det har förorsakat.

En sådan torka efter midsommar skulle väl

inte vara så olycksbringande i andra trakter som i Värmland. Men där hade våren kommit sent. Gräset var inte långt hunnet och kunde aldrig växa ut. Rågen blev utan näring, just då den skulle samla mat i axen. Vårsäden, av vilken det mesta brödet bakades då för tiden, bar tunna små vippor på kvartershöga strån. De sent sådda rovorna kunde aldrig gro, inte en gång potatisen mäktade suga näring ur denna förstenade jord. Under sådana år börja de ängslas borta i skogshyddorna, och från bergen stiger skräcken ned till det lugnare folket på slättbygden.

»Det är någon, som Guds hand söker,» säger folket.

Och envar slår sig för sitt bröst och säger: »Är det mig? O, moder, o, natur, är det mig? Är det av fasa för mig, som regnet håller sig fjärran? Är det i vrede mot mig, som den stränga jorden förtorkas och hårdnar? Och detta eviga solsken, strömmar det i sin blidhet varje dag från en molnfri himmel för att hopa de glödande kolen på mitt huvud? Eller om det inte är mig, vem är det, som Guds hand söker?»

Medan rågkornen förtvina i de små axen, medan potatisen inte kan samla näring ur jorden, medan boskapen med röda ögon och flämtande av hetta tränger ihop sig kring de sinande källorna, medan ångesten för framtiden sammanpressar hjärtat, går underligt tal genom nejden.

»Sådan hemsökelse sker inte utan orsak,» säger folket. »Vem är det, som Guds hand söker?»

Det var en söndag i augusti. Gudstjänsten var slut. Folket vandrade flockvis fram på de solheta vägarna. Runtomkring sig såg det förbrända skogar och förstörda skördar. Rågen var satt på skyl, men den stod gles med tunna kärvar. De, som hade haft bråtar att bränna, hade haft ett gott och lätt arbete detta år, men så hade det ock mången gång gått så, att de hade satt eld på den torra skogen. Och vad skogsbranden hade skonat, hade insekterna tagit: tallskogen hade fällt barren och stod bar som en lövskog om hösten, björkarnas blad hängde sönderflisade med bara nerver och förstörda bladskivor.

De tungsinta flockarna saknade inte samtalsämnen. Mången fanns där, som kunde berätta om hur svårt det hade varit under nödåren adertonhundraåtta och nio och under den kalla vintern adertonhundratolv, då sparvarna fröso ihjäl. Hungersnöden var dem inte främmande, de hade nog mött hans bistra anlete förr. De visste hur man beredde barken till bröd och hur korna kunde vänjas att äta mossa.

Det var en kvinna, som hade gjort försök med ett nytt slags bröd av lingon och kornmjöl. Hon hade prov därav med sig och lät folk smaka. Hon var stolt över uppfinningen.

Men över dem alla svävade samma fråga, den stirrade ur alla ögon, viskades på alla läppar:

»Vem är det, o Herre, som din hand söker?»

»Du stränghetens Gud, vem har nekat dig

offer av böner och goda gärningar, eftersom du tager ifrån oss vårt fattiga bröd?»

En man i de dystra flockar, som hade dragit västerut över Sundsbron och strävat uppför Broby backar, stannade ett ögonblick framför vägen, som ledde upp till den snåla Brobyprästens boställe. Han tog upp en torr sticka från marken och kastade den in på prästgårdsvägen.

»Torra som den stickan ha de böner varit, som han har gett vår Herre,» sade mannen.

Den, som gick honom närmast, stannade också. Han tog upp en torr kvist och kastade den dit, där stickan hade fallit.

»Detta är rätt offer åt den prästen,» sade han.

Den tredje i flocken följde givet föredöme. »Som torkan har han varit. Stickor och strå är allt, vad han har låtit oss behålla.»

Den fjärde sade: »Vi ge honom igen vad han har givit oss.»

Och den femte: »Till en evig skam kastar jag detta till honom. Må han förtorka och förtvina, som den här kvisten har förtorkat!»

»Torrt foder åt torkprästen,» sade den sjätte.

Folk, som kommer efter, ser vad de göra och hör vad de säga. Nu få de många svar på sitt långa frågande.

»Ge honom vad honom tillkommer! Han har dragit torkan över oss,» heter det bland hoparna.

Och envar stannar, envar säger sitt ord och kastar sin gren, innan han drar vidare.

I vinkeln mellan vägarna låg snart en hög av stickor och strå: skamhögen över Brobyprästen.

Det var folkets hela hämnd. Ingen lyfte sin hand mot prästen eller sade ett ont ord till honom själv. Förtvivlade hjärtan avlastade en del av sin börda med att kasta en torr kvist på denna hög. De togo inte själva hämnd. De utmärkte bara den skyldige inför vedergällningens Gud.

»Om vi inte ha dyrkat dig rätt, se, det är den mannens fel. Var barmhärtig, Herre, och låt honom ensam lida! Vi märka honom med skam och vanära. Vi äro inte ett med honom.»

Det blev helt hastigt bruk, att envar, som gick förbi prästgården, kastade en torr kvist på skamhögen. »Må Gud och människor se det!» tänkte envar vandrare. »Också jag föraktar honom, som har dragit över oss Guds vrede.»

Den gamle girige lade snart märke till högen i vägkanten. Han lät föra bort den. Somliga sade, att han eldade sin köksspis med den. Nästa dag hade där på samma ställe samlat sig en ny hög, och så snart han lät föra bort denna, blev en ny uppkastad.

De torra kvistarna lågo där och talade: »Skam, skam över Brobyprästen!»

Det var heta, torra rötmånadsdagar. Tung av rök, mättad av brandos, låg luften över nejden, lik den tryckande förtvivlan att inandas. Tankarna blevo yra i upphettade hjärnor. Prästen i Broby hade blivit till torkans dämon. Det tycktes bön-

derna, som om den gamle girige satt och vaktade himmelens källor.

Snart blev folkets mening klar för Brobyprästen. Han förstod, att det utmärkte honom som olyckans upphov. Det var i vrede över honom Gud lät jorden försmäkta. Skeppsfolket, som led nöd på det villande havet, hade kastat lott. Han var mannen, som skulle över bord. Han försökte skratta åt dem och deras kvistar, men då detta hade fortfarit en vecka, skrattade han inte mer. Å, sådan barnslighet! Vad kunna dessa torra stickor skada honom? Han förstod, att årslångt hat sökte tillfälle att ge sig luft. Vad mer! Han var inte van vid kärlek. Av sådant blev han inte mildare. Han hade kanske önskat bättra sig, efter sedan den gamla fröken hade besökt honom. Nu kunde han inte. Han ville inte tvingas till bättring.

Men så småningom blev den där högen honom övermäktig. Han måste ständigt tänka på den, och den mening, som alla hyste, slog rot också hos honom. Det var det förfärligaste vittnesmål, detta kastande av de torra kvistarna. Han gav akt på denna hög, räknade de grenar, som hade kommit till för var dag. Tanken på den bredde ut sig och inkräktade alla andra tankar. Den högen förstörde honom.

För var dag måste han alltmer ge folket rätt. Han förföll och blev utgammal på ett par veckor. Han fick samvetskval och krämpor. Men det var, som om alltsammans skulle haka sig fast vid denna hög. Det var, som om samvetskvalen skulle ha

tystnat och ålderns tyngd åter vikit ifrån honom, om bara högen hade upphört att växa.

Slutligen satt han där hela dagarna och vaktade. Men folket var obarmhärtigt, om nätterna blevo alltid några nya kvistar ditkastade.

*

En dag kom Gösta Berling resande vägen fram. Brobyprästen satt vid vägkanten, gammal och förfallen. Han satt och plockade på de torra stickorna och lade dem samman i rader och högar, lekande med dem, som om han hade blivit barn på nytt. Gösta blev bedrövad över hans elände.

»Vad gör pastorn?» säger han och hoppar raskt ur åkdonet.

»Å, jag sitter här och plockar. Jag gör just ingenting.»

»Pastorn skulle gå hem och inte sitta här i vägdammet.»

»Det är nog bäst, att jag sitter här i alla fall.»

Då slår Gösta Berling sig ned bredvid honom.

»Det är inte så gott att vara präst,» säger han om en stund.

»Det går väl an härnere, där det finns människor,» svarar prästen. »Det är värre däruppe.»

Gösta förstår nog vad han menar. Han känner till dessa församlingar i norra Värmland, där det stundom inte ens finns ett boställe åt prästen, de stora skogssocknarna, där finnarna bo i rökstugor, de fattiga trakterna med ett par människor på milen,

där prästen är socknens enda herreman. Brobyprästen hade varit i en sådan socken i över tjugu år.

»Det är dit vi skickas, då vi äro unga,» säger Gösta. »Det är omöjligt att stå ut med livet där. Och så blir man förstörd för all framtid. Det är många, som ha gått under däruppe.»

»Det är det,» säger Brobyprästen. »Ensamheten fördärvar en.»

»Man kommer,» säger Gösta, »ivrig och eldig, talar och förmanar, och tänker, att allt skall bli bra, att folket snart skall gå på bättre vägar.»

»Just så, ja.»

»Men snart märker man, att ord inte hjälpa. Fattigdomen står i vägen. Fattigdomen hindrar all bättring.»

»Fattigdomen,» upprepar prästen. »Fattigdomen har förstört mitt liv.»

»Den unga prästen kommer ditupp,» förklarar Gösta, »fattig som alla andra. Han säger till drinkaren: 'Låt bli att supa!'»

»Då svarar drinkaren,» infaller prästen: »'Ge mig då det, som är bättre än brännvin! Brännvinet är päls om vintern, svalka om sommaren. Brännvinet är en varm stuga och en mjuk bädd. Ge mig detta, och jag skall inte supa mer!'»

»Och så,» återtar Gösta, »säger prästen till tjuven: 'Du skall icke stjäla,' och till den elake: 'Du skall icke slå din hustru,' och till den vidskeplige: 'Du skall tro på Gud och inte på djävulen och trollen.' Men då svarar tjuven: 'Ge mig bröd!' och den elake säger: 'Gör oss rika, och vi skola inte

tvista!' och den vidskeplige: 'Lär mig bättre!' Men vem kan hjälpa dem utan pengar?»

»Det är sant, sant vartenda ord!» utbrister den gamle. »På Gud trodde de, än mer på djävulen, mest dock på trollen i bergen och tomten på logen. All grödan förstördes i brännvinspannan. Ingen kunde se något slut på eländet. I de flesta av de grå stugorna rådde nöd. Dold sorg gjorde kvinnornas tunga bitter. Vantrevnad drev mannen ut till dryckenskap. Åkrar och boskap kunde de inte sköta. De fruktade herremannen och gjorde narr av prästen. Vad skulle man göra med dem? Vad jag sade dem från predikstolen, förstodo de inte. Vad jag ville lära dem, trodde de inte. Och ingen att rådgöra med, ingen, som kunde hjälpa mig att hålla modet uppe!»

»De finnas, som ha uthärdat,» säger Gösta. »Guds nåd har varit så stor över somliga, att de inte ha vänt åter från ett sådant liv som brutna män. Deras krafter ha räckt till; de ha uthärdat ensamheten, fattigdomen, hopplösheten. De ha gjort det lilla goda de kunde och inte förtvivlat. Sådana män ha alltid funnits och finnas än. Jag vill hälsa dem som hjältar. Jag vill ära dem, så länge jag lever. Jag hade inte kunnat uthärda.»

»Jag kunde inte,» tillfogar prästen.

»Prästen däruppe tänker,» säger Gösta eftersinnande, »att han vill bli en rik man, en övermåttan rik man. Ingen fattig kan bekämpa det onda. Och så börjar han samla.»

»Om han inte samlade, skulle han dricka,» svarar den gamle, »han ser så mycket elände.»

»Eller bli slö och lat och förlora all kraft. Det är farligt att komma ditupp för den, som inte är född där.»

»Han måste göra sig hård för att samla. Han låtsar det först, sedan blir det en vana.»

»Han måste vara hård både mot sig själv och andra,» fortsätter Gösta. »Det är svårt att samla. Han måste tåla hat och förakt, han måste frysa och svälta och förhärda sitt hjärta: det är nästan, som om han glömde varför han började spara.»

Brobyprästen såg skyggt på honom. Han undrade om Gösta satt där och gjorde narr av honom. Men Gösta var bara iver och allvar. Det var, som om han talade sin egen sak.

»Det har gått så med mig,» säger den gamle stilla.

»Men Gud skyddar honom,» infaller Gösta. »Han uppväcker hos honom hans ungdoms tankar, när han har samlat nog. Han ger prästen ett tecken, när Guds folk behöver honom.»

»Men om prästen inte lyder tecknet, Gösta Berling?»

»Han kan inte motstå det,» säger Gösta och småler glatt. »Han lockas så ljuvligt av tanken på de varma hyddorna, som han skall hjälpa de fattiga att bygga.»

Prästen ser ned på de små byggnader han har suttit och uppfört av skamhögens stickor. Ju längre

han talar med Gösta, dess mer blir han övertygad om att denne har rätt. Han hade alltid haft denna tanke på att göra gott en gång, då han hade fått nog. Han hakar sig fast vid detta: naturligtvis hade han haft denna tanke.

»Varför bygger han då aldrig upp hyddorna?» frågar han skyggt.

»Han blyges. Mången kunde tro, att han av fruktan för folket gjorde vad han alltid hade ämnat göra.»

»Han kan inte tåla att bli tvingad, så är det.»

»Han kan dock hjälpa i löndom. Det behövs mycken hjälp i år. Han kan skaffa sig någon, som delar ut hans gåvor. Jag förstår meningen med alltsammans!» utbrister Gösta, och hans ögon stråla. »I år skola tusenden få sitt bröd av den, som de överhölja med förbannelser.»

»Så skall det bli, Gösta.»

Det kom ett rus över dessa två, som så litet hade kunnat fylla det kall de hade valt sig. Deras ynglingaålders lust att tjäna Gud och människor var över dem. De frossade i de välgärningar de skulle utföra. Gösta skulle bli prästens hjälpare.

»Vi skola skaffa bröd nu för det första,» säger prästen.

»Vi skola skaffa skollärare. Vi skola få hit lantmätare, som skifta jorden. Sedan skall folket få lära att sköta åkern och vårda kreaturen.»

»Vi skola bygga väg och bryta ny bygd.»

»Vi skola bygga slussar nere vid Bergs forsar, så att det blir öppen väg mellan Löven och Vänern.»

»All den rikedom, som finns i skogen, skall bli till dubbel välsignelse, då vägen är öppnad till havet.»

»Ert huvud skall tyngas av välsignelser!» utbrister Gösta.

Prästen ser upp. De läsa i varandras ögon samma lågande hänförelse.

Men i detsamma dragas bådas blickar till skamhögen.

»Gösta,» säger den gamle, »allt detta behövde en frisk mans krafter, men jag håller på att dö. Du ser vad som dödar mig.»

»Skaffa bort den!»

»Hur, Gösta Berling?»

Gösta träder tätt intill honom och ser honom skarpt in i ögonen. »Bed Gud om regn!» säger han. »Pastorn skall predika nästa söndag. Bed då Gud om regn!»

Den gamla prästen sjunker ihop av förfäran.

»Om detta är allvar, om pastorn inte är den, som har dragit torkan över landet, om pastorn har velat tjäna den Högste med sin hårdhet, så bed Gud om regn! Det skall bli tecknet. Därav skola vi veta, om Gud vill vad vi vilja.»

Då Gösta åter reste utför Broby backar, förvånades han över sig själv och den hänförelse, som hade gripit honom. Men detta kunde dock bli ett skönt liv. Ja, men inte för honom. Däruppe ville de inte veta av hans tjänster.

I Broby kyrka var predikan just avslutad, och de vanliga bönerna voro lästa. Komministern var just färdig att stiga nedför trappan från predikstolen. Men han tvekade. Slutligen föll han på knä däruppe och bad om regn.

Han bad, som en förtvivlad människa ber, med få ord utan egentligt sammanhang.

»Om det är min synd, som har framkallat din vrede, straffa blott mig! Om det finns barmhärtighet hos dig, du nådens Gud, låt det regna! Tag från mig skammen! Låt det regna på min bön! Låt det falla regn på den fattiges åker! Giv ditt folk bröd!»

Dagen var het, olidligt kvalm rådde. Församlingen hade suttit som i dvala, men vid dessa brutna ljud, denna hesa förtvivlan vaknade envar.

»Om det ännu finns en väg till upprättelse för mig, giv regn...»

Han tystnade. Dörrarna stodo öppna. Nu kom en häftig vindstöt rusande. Den for fram efter marken, virvlade upp mot kyrkan och sände ditin en dammsky, full av stickor och strå. Prästen kunde inte fortfara. Han vacklade ned från predikstolen.

Människorna ryste. Skulle detta vara ett svar?

Men vindstöten var blott åskvädrets förelöpare. Det kom dragande fram med en hastighet utan like. Då psalmen var sjungen och prästen stod vid altaret, ljungade redan blixtarna, och åskan brakade lös, förtagande ljudet av hans ord. Då klockaren spelade upp utgångspsalmen, smattrade redan de

första regndropparna mot de gröna fönsterrutorna, och människorna stormade alla ut för att se på regnet. Men de nöjde sig inte med att se: somliga gräto, andra skrattade, under det de läto det strida åskregnet strömma ned över sig. Ack, vad deras nöd hade varit stor! Vad de hade varit olyckliga! Men Gud är god. Gud låter regn falla. Vilken glädje, vilken glädje!

Brobyprästen var den ende, som inte kom ut i regnet. Han låg knäböjd framme vid altaret och reste sig inte. Glädjen var för häftig för honom. Han dog av fröjd.

TRETTIONDE KAPITLET.

Barnets moder.

BARNET FÖDDES i en bondstuga öster om Klarälven. Barnets mor hade kommit dit och sökt tjänst en dag i början av juni. Det hade gått henne illa, hade hon sagt till husbondfolket, och hennes mor hade sedan varit så hård mot henne, att hon måste rymma hemifrån. Hon kallade sig Elisabet Karlsdotter, men hon ville inte säga varifrån hon var, ty då skulle de kanske tala om för hennes föräldrar, att hon var där, och om de funne henne, bleve hon plågad till döds, det visste hon. Hon begärde ingen lön, bara mat och tak över huvudet. Hon kunde arbeta: väva eller spinna eller sköta korna, vad de ville. Om de önskade det, kunde hon också betala för sig.

Hon hade varit slug nog att komma till gården barfota, med skorna under armen, hon hade grova händer, hon talade landets tungomål, och hon bar en bondkvinnas kläder. Hon blev trodd.

Husbonden tyckte, att hon såg klen ut, och räknade inte mycket på hennes arbetsduglighet. Men någonstans skulle väl den stackarn vara. Och så fick hon stanna.

Det var något hos henne, som gjorde, att alla på gården voro vänliga mot henne. Hon hade kommit till ett gott ställe. Människorna voro allvarliga och tystlåtna. Husmodern tyckte om henne, alltsedan hon upptäckte, att hon kunde väva dräll. De lånade en drällvävstol i prostgården, och barnets mor hade suttit vid vävstolen hela sommarn.

Det föll ingen in, att hon behövde sparas. Hon fick arbeta som en bondkvinna hela tiden. Hon tyckte också själv bäst om att arbeta. Hon var inte olycklig vidare. Livet bland bönderna behagade henne, fastän hon måste undvara alla invanda bekvämligheter. Men allt togs enkelt och lugnt där. Allas tankar vände sig kring arbetet, och dagarna gingo så jämna och enformiga, att man tog vilse om dag och trodde sig vara mitt i veckan, då söndagen kom.

En dag i slutet av augusti hade det varit brådska med havreskörden, och barnets mor hade gått ut med för att binda på åkern. Då hade hon överansträngt sig, och barnet hade blivit fött, men för tidigt. Hon hade väntat det i oktober.

Nu stod husmodern med barnet i storstugan för att värma det vid elden, ty den stackaren frös mitt i augustivärmen. Barnets mor låg i kammaren innanför och lyssnade till vad man sade om

den lille. Hon kunde föreställa sig huru drängar och pigor stego fram och betraktade honom.

»En sådan liten stackare!» sade de då alltid, och sedan kom det ständigt och ofelbart:

»Stackare dig, som inte har någon far!»

De klagade just inte över barnets skrik. De voro på visst sätt övertygade om att barn måste skrika, och, allt rätt betänkt, var barnet duktigt för sin ålder. Om det bara hade haft en far, skulle allt ha varit gott och väl, syntes det.

Modern låg och hörde på och undrade. Saken tycktes henne med ens otroligt viktig. Hur skulle han komma igenom livet, den lilla stackaren?

Hon hade gjort upp sina planer förut. Hon skulle stanna i bondgården första året. Sedan skulle hon hyra sig en kammare och förtjäna sitt bröd vid vävstolen. Hon ämnade själv förtjäna nog för att föda och kläda barnet. Hennes man kunde få fortfara att tro, att hon vore honom ovärdig. Hon hade tänkt, att barnet måhända skulle bli en bättre människa genom att uppfostras av henne ensam, än om en dum och högfärdig far skulle handleda det.

Men nu, sedan barnet var fött, kunde hon inte se saken så. Nu tyckte hon, att hon hade varit självisk. »Barnet måste ha en far,» sade hon till sig själv.

Om inte den lille hade varit en så ömklig stackare, om han hade kunnat äta och sova som andra barn, om inte huvudet ständigt hade sjunkit ned åt ena axeln, och om han inte varit så nära

att dö, då krampanfallen kommo, skulle inte frågan ha haft en så omätlig vikt.

Det var inte så lätt att bestämma sig, och bestämma sig måste hon göra genast. Barnet var tre dagar gammalt, och bönderna i Värmland dröja sällan längre med att föra sina barn till dopet. Under vad namn skulle nu den lille skrivas in i kyrkboken, och vad skulle prästen vilja veta om barnets mor? Det var väl en oförrätt mot barnet att låta skriva in det som faderlöst. Om det nu bleve en svag och sjuklig man av detta barnet, hur kunde hon då stå till svars med att beröva det fördelarna av börd och rikedom?

Barnets mor hade nog märkt, att det brukar vara stor glädje och uppståndelse, när ett barn kommer till världen. Nu syntes det henne, att det måste vara tungt att leva för denne lille, som alla ömkade. Hon ville se honom sova på siden och spetsar, såsom det höves en greveson. Hon ville se honom omgiven av glädje och stolthet.

Barnets mor började också tycka, att hon begick en alltför stor oförrätt mot dess far. Hade hon rätt att behålla det för sig ensam? Det kunde hon inte ha. Ett sådant där dyrbart litet ting, vars värde inte står i människomakt att uppskatta, skulle hon ta det för egen del? Det vore väl inte rättrådigt handlat.

Men hon ville inte gärna tillbaka till sin man. Hon fruktade, att det skulle bli hennes död. Men den lille var i större fara än hon. Han kunde dö i varje stund, och han var inte döpt.

Det, som hade drivit henne hemifrån, den svåra synd, som hade bott i hennes hjärta, var borta. Hon hade nu helt visst ingen kärlek för någon annan än den lille. Det var inte någon för tung plikt att försöka skaffa honom hans rätta plats i livet.

Barnets mor lät kalla husbonden och husmodern och sade dem allt. Mannen reste till Borg för att säga greve Dohna, att hans grevinna levde, och att ett barn fanns.

Bonden kom hem sent på kvällen. Han hade inte råkat greven, ty denne var bortrest, men han hade varit hos komministern i Svartsjö och talat med honom om saken.

Så fick grevinnan veta, att hennes äktenskap var förklarat ogiltigt, och att hon inte mer hade någon man.

Komministern skrev ett vänligt brev till henne och erbjöd henne ett hem i sitt hus.

Ett brev från hennes egen far till greve Henrik, vilket måtte ha anlänt till Borg ett par dagar efter hennes flykt, sändes henne också. Det var väl just detta brev, vari den gamle hade bett greven påskynda legaliseringen, som hade anvisat greven det lättaste sättet att bli sin hustru kvitt.

Man kan tänka sig, att barnets mor greps av vrede ännu mer än av sorg, då hon hörde bondens berättelse.

Hela natten vek sömnen från hennes läger. »Barnet måste ha en far,» tänkte hon om och om igen.

Nästa morgon måste bonden för hennes räkning fara till Ekeby och hämta Gösta Berling.

Gösta gjorde den tystlåtna mannen många frågor, men fick ingenting veta. Ja, grevinnan hade varit i hans hus hela sommaren. Hon hade varit frisk och arbetat. Nu var ett barn fött. Barnet var klent, men modern skulle snart vara frisk igen.

Gösta frågade om grevinnan visste, att äktenskapet hade blivit upplöst.

Ja, hon visste det nu. Hon hade fått veta det i går.

Och så länge färden varade, hade Gösta ömsom feber och frossa.

Vad ville hon honom? Varför skickade hon efter honom?

Han tänkte på sommarlivet däruppe vid Lövens strand. Med skämt och lek och lustpartier hade de låtit dagarna gå, och under tiden hade hon arbetat och lidit.

Aldrig hade han tänkt sig möjligheten att få återse henne. Ack, om han ändå hade vågat hoppas! Han skulle då ha trätt fram inför henne som en bättre man. Vad hade han nu att skåda tillbaka på annat än de vanliga dårskaperna?

Vid åttatiden på kvällen var han framme och fördes genast in till barnets mor. Det var skumt i rummet. Han kunde knappast se henne, där hon låg. Husmodern och husbonden kommo också in.

Nu må man veta, att hon, vars vita ansikte lyste emot honom ur skymningen, alltjämt var det högsta och renaste han visste, den skönaste själ,

som hade iklätt sig jordiskt stoft. Då han nu åter erfor välsignelsen av hennes närvaro, hade han velat kasta sig ned på knä och tacka henne för att hon å nyo uppenbarade sig för honom, men han var så överväldigad av rörelse, att han ingenting kunde säga eller göra.

»Kära grevinna Elisabet!» utropade han blott.

»God afton, Gösta!»

Hon räckte honom sin hand, som åter tycktes ha blivit mjuk och genomskinlig. Hon låg tyst, medan han kämpade med sin rörelse.

Barnets mor skakades inte av några häftigt uppstormande känslor, då hon såg Gösta. Det förvånade henne bara, att han tycktes fästa mesta vikten vid henne, då han väl borde begripa, att det nu endast gällde barnet.

»Gösta,» sade hon milt, »du måste nu hjälpa mig, såsom du en gång lovade. Du vet, att min man har övergivit mig, så att mitt barn inte har någon far.»

»Ja, grevinna, men detta måste ju kunna ändras. Nu, då det finns ett barn, kan man helt visst tvinga greven att legalisera äktenskapet. Var viss på att jag skall hjälpa grevinnan!»

Grevinnan smålog. »Tror du, att jag vill tvinga mig på greve Dohna?»

Blodet rusade upp i Göstas huvud. Vad önskade hon då? Vad begärde hon av honom?

»Kom hit, Gösta!» sade hon och räckte åter ut handen. »Du får inte bli ond på mig för vad jag nu säger, men jag tänkte, att du, som är, som är...»

»En avsatt präst, en dryckeskämpe, en kavaljer, Ebba Dohnas mördare, jag kan hela meritlistan...»

»Är du redan ond, Gösta?»

»Jag ville helst, att grevinnan inte sade något mer.»

Men barnets mor fortsatte:

»Det är mången, Gösta, som skulle ha velat bli din hustru för kärleks skull, men det är inte så med mig. Om jag älskade dig, skulle jag inte våga tala så, som jag nu talar. För min egen del skulle jag inte vilja be om sådant, Gösta, men, ser du, för barnets skull kan jag göra det. Du förstår säkert redan vad jag ämnar be dig om. Det är nog en stor förnedring för dig, eftersom jag är en ogift kvinna, som har ett barn. Jag tänkte inte på att du skulle vilja göra det, därför att du är sämre än andra, fast jo! jag tänkte också på det. Men mest tänkte jag på att du kunde vilja göra det, därför att du är god, Gösta, därför att du är en hjälte och kan uppoffra dig. Men det är kanske för mycket begärt. Sådant är måhända omöjligt för en man. Om du föraktar mig för mycket, om det är dig för motbjudande att nämnas som far för en annans barn, så säg det bara! Jag skall inte bli ond. Jag förstår nog, att detta är för mycket begärt, men barnet är så sjukt, Gösta. Det är så grymt, att man vid hans dop inte skall kunna nämna namnet på hans mors man.»

Han, som hörde på henne, erfor samma känsla, som då han den där vårdagen måste sätta henne i land och överlämna henne åt sitt öde. Nu måste

han hjälpa henne att förstöra hennes framtid, hela hennes framtid. Han, som älskade henne, måste göra det.

»Jag gör allt, vad grevinnan vill,» sade han.

Nästa dag talade han med prosten i Bro, ty Bro är moderförsamling till Svartsjö, och där måste lysningar uttagas.

Den goda, gamla prosten blev rörd över hans historia och lovade att ta allt ansvaret för giftoman och dylikt på sig.

»Ja,» sade han, »du måste hjälpa henne, Gösta, det måste du. Hon kunde bli vansinnig eljest. Hon tror sig ha skadat barnet därmed, att hon har berövat det dess ställning i livet. Hon har ett ytterst ömtåligt samvete, den kvinnan.»

»Men jag vet, att jag skall göra henne olycklig,» utbrast Gösta.

»Det får du sannerligen inte göra, Gösta. Du får bli en sansad man nu, med hustru och barn att sörja för.»

Emellertid skulle prosten fara ned till Svartsjö och tala med både komministern och lagmannen. Slutet på allt blev, att nästa söndag, den första september, lysning avkunnades i Svartsjö mellan Gösta Berling och Elisabet von Thurn.

Så blev barnets mor med den största försiktighet förd till Ekeby, och där döptes barnet.

Prosten talade då med henne och sade henne, att hon ännu kunde återta sitt beslut att gifta sig med en sådan man som Gösta Berling. Hon borde ju skriva till sin far först.

»Jag kan inte ångra mig,» sade hon. »Tänk om mitt barn skulle dö, innan det har fått en far!»

Då tredje lysningsdagen kom, hade barnets mor redan flera dagar varit frisk och uppe. På eftermiddagen kom prosten till Ekeby och vigde henne vid Gösta Berling. Men det var ingen, som tänkte på att detta var ett bröllop. Inga gäster voro bjudna. Man skaffade blott barnet en far, ingenting annat.

Barnets mor strålade i en stilla glädje, som om hon hade nått ett stort mål i livet. Brudgummen var bedrövad. Han tänkte på hur hon kastade bort sin framtid i ett äktenskap med honom. Han märkte med förfäran hur han egentligen knappast fanns till för henne. Alla hennes tankar voro hos barnet.

Ett par dagar efteråt hade fadern och modern sorg. Barnet hade dött under ett krampanfall.

Det föreföll mången, som om barnets mor inte sörjde så häftigt och så djupt, som man hade väntat. Det låg en glans av triumf över henne. Det var, som om hon jublade över att hon hade fått kasta bort hela sin framtid för barnets skull. Då den lille kom upp till änglarna, skulle han dock minnas, att han på jorden hade haft en mor, som hade älskat honom.

*

Allt detta försiggick stilla och obemärkt. Då det lystes för Gösta Berling och Elisabet von

Thurn nere i Svartsjö, visste de flesta inte ens vem bruden var. Prästerna och herrskaperna, som nog kände till saken, talade föga om den. Det var, som om de hade fruktat, att någon, som hade förlorat tron på samvetets makt, skulle illa uttyda den unga kvinnans handlingssätt. Man var så rädd, så rädd för att någon skulle komma och säga: »Se där, det var ändå så, att hon inte hade kunnat övervinna sin kärlek till Gösta! Nu har hon gift sig med honom under en skenfager förevändning.» Ack, de gamla voro alltjämt så rädda om den unga kvinnan. Aldrig kunde de tåla, att man om henne sade något ont. De ville knappast medge, att hon hade syndat. De ville inte se, att någon skuld fläckade denna själ, som var så rädd för det onda.

En annan stor händelse inträffade just då, som också gjorde, att Göstas giftermål blev föga omtalat.

Det hände sig, att major Samzelius träffades av en olycka. Han hade blivit allt mer och mer underlig och människoskygg. Han hade mest umgänge med djur och hade samlat sig en hel liten djurgård nere på Sjö.

Farlig var han också, ty han hade ständigt sin laddade bössa på sig och avlossade den gång på gång utan att ge alltför noga akt på vart han siktade. En dag blev han biten av en tam björn, som han hade skjutit på utan att vilja det. Det sårade djuret störtade sig på honom, där han stod tätt utanför gallret, och lyckades ge honom ett väldigt

bett i armen. Djuret bröt sig därpå ut och löpte till skogs.

Majoren blev sängliggande och dog av detta sår, men inte förrän strax före jul. Hade majorskan vetat om, att han låg sjuk, hade hon kunnat återtaga väldet över Ekeby. Men kavaljererna visste nog, att hon inte skulle komma, förrän deras år var ute.

TRETTIOFÖRSTA KAPITLET.

Amor vincit omnia.

UNDER LÄKTARTRAPPAN i Svartsjö kyrka finns ett skräprum, fyllt av dödgrävarnas utslitna spadar, av sönderbrutna kyrkbänkar, av förkastade bleckskyltar och annat skräp.

Därinne, där dammet ligger tjockt och liksom gömmer den för varje mänskligt öga, står en kista, inlagd med pärlemor i den rikaste mosaik. Skrapar man dammet av den, så tycks den lysa och glittra som en bergvägg i en saga. Kistan är läst, och nyckeln finns i gott förvar; användas får den inte. Ingen dödlig får kasta en blick i kistan. Ingen vet vad som finns i den. Först då adertonhundratalet har nått sitt slut, får nyckeln sättas i låset, locket lyftas, och de skatter, som det har vaktat, skådas av människor.

Så har den förordnat, som har ägt kistan.

På lockets mässingsplåt står en inskrift: »Labor vincit omnia». Men en annan inskrift skulle passa den bättre. »Amor vincit omnia» borde där stå.

Även den gamla kistan i skräprummet under läktartrappan är ett vittnesbörd om kärlekens allmakt.

O Eros, allhärskande gud!

Du, o kärlek, är den förvisso evige. Gamla äro människorna på jorden, men du har följt dem genom tiderna.

Var äro österns gudar, de starka hjältar, som förde blixten som vapen, de, som på de heliga flodernas stränder togo offer av honung och mjölk? Döda äro de. Död är Bel, den starke krigaren, och Thot, den hökhuvade kämpen. Döda äro de härliga, som vilade på Olympens molnbäddar, så ock de bragdrika, som bodde i det muromgärdade Valhall. Alla de gamlas gudar äro döda utom Eros, Eros, den allhärskande.

Hans verk är allt, vad du ser. Han uppehåller släktena. Märk honom överallt! Var kan du gå, där du inte finner spåret efter den naknes fot? Vad har ditt öra förnummit, där inte hans vingars susning har varit grundtonen? Han bor i människors hjärtan och i det slumrande frökornet. Märk med bävan hans närvaro i de döda tingen!

Vad finns, som inte längtar och lockas? Vad finns, som undgår hans välde? Alla hämndens gudar skola falla, alla styrkans och våldets makter. Du, o kärlek, är den förvisso evige.

*

Den gamle farbror Eberhard sitter vid sin skrivpulpet, en härlig möbel med hundra lådor,

med marmorskiva och beslag av mörknad mässing. Han arbetar med iver och flit, ensam uppe i kavaljersflygeln.

O, Eberhard, varför svärmar inte du kring skog och mark under den försvinnande sommarens sista dagar såsom de andra kavaljererna? Ingen, det vet du, dyrkar ostraffat vishetsgudinnan. Böjd är din rygg vid några och sextio år, håret, som skyler din hjässa, är inte ditt eget, rynkorna trängas i din panna, som välver sig över insjunkna ögonhålor, och ålderns förfall avtecknas i de tusen skrynklorna kring din tomma mun.

O, Eberhard, varför svärmar inte du kring skog och mark? Döden skiljer dig blott dess förr vid din skrivpulpet, därför att du inte lät livet locka dig därifrån.

Farbror Eberhard stryker ett tjockt bläckstreck under sin sista rad. Ur pulpetens otaliga lådor drar han fram gulnade, fullklottrade luntor, alla de olika delarna av hans stora verk, detta verk, som skall bära Eberhard Berggrens namn genom tiderna. Men just då han har staplat lunta på lunta och stirrar på dem i tyst förtjusning, öppnas dörren, och in träder den unga grevinnan.

Där är hon, de gamla herrarnas unga härskarinna! Hon, som de tjäna och dyrka mer, än farföräldrarna tjäna och dyrka den första sonsonen. Där är hon, som de ha funnit i fattigdom och sjukdom och nu ha skänkt all världens härlighet, liksom sagans kung gjorde med den fattiga sköna han hittade i skogen. Det är för henne, som nu valt-

horn och fioler ljuda på Ekeby. Det är för henne allt rör sig, andas, arbetar på den stora gården.

Hon är frisk nu, om än alltjämt mycket svag. Ensamheten i det stora huset synes henne lång, och då hon vet, att kavaljererna äro borta, vill hon se hur det ser ut uppe i kavaljersflygeln, detta beryktade rum.

Så kommer hon då sakta in och blickar uppåt de rappade väggarna och de gulrutiga sängomhängena, men hon blir förlägen, då hon märker, att rummet inte är tomt.

Farbror Eberhard går högtidligt emot henne och för henne fram till den stora högen av skrivet papper.

»Se, grevinna!» säger han. »Nu är mitt arbete färdigt. Nu skall det, som jag har skrivit, ut i världen. Nu skola stora ting ske.»

»Vad är det, som skall ske, farbror Eberhard?»

»Å, grevinna, det skall fara ned som en blixt, en blixt, som upplyser och dödar. Alltsedan Moses drog fram honom ur Sinais åskmoln och satte honom på nådens stol i vandringstemplets innersta, alltsedan har han suttit trygg, den gamle Jehova, men nu få människorna se vad han är: inbillning, tomhet, dunst, vår egen hjärnas dödfödda foster. Han skall sjunka till intet,» sade gubben och lade sin skrynkliga hand på lunthögen. »Här står det, och då mänskor få läsa detta, måste de tro. De skola fara upp och se sin egen dumhet, de skola begagna korsen till vedbrand, kyrkorna till sädesbodar, och prästerna skola plöja jorden.»

»O, farbror Eberhard,» säger grevinnan med en lätt rysning, »är ni en så förskräcklig människa? Stå där så förskräckliga ting?»

»Förskräckliga!» upprepar gubben. »Det är ju sanningen. Men vi likna piltar, som gömma sina ansikten i en kvinnas klänningskjol, så fort de möta en främling. Vi ha vant oss att gömma oss undan för sanningen, för den evigt främmande. Men nu skall hon komma och bo bland oss, nu skall hon bli känd av alla.»

»Av alla?»

»Inte bara av filosoferna, men av alla, förstår ni, grevinna, av alla.»

»Och så skall Jehova dö?»

»Han och alla änglar, alla helgon, alla djävlar, alla lögner.»

»Vem skall då styra världen?»

»Tror grevinnan, att någon har styrt den förr? Tror grevinnan på denna försyn, som gav akt på sparvar och huvudhår? Ingen har styrt den, ingen skall styra den.»

»Men vi, vi människor, vad blir det då av oss?»

»Detsamma, som vi ha varit — stoft. Den, som är utbränd, kan inte brinna mer, han är död. Ved äro vi, som kringfladdras av livets lågor. Livets gnista flyger från en till en annan. Man tändes, flammar och slocknar. Det är livet.»

»O, farbror Eberhard, ges då intet andeliv?»

»Intet.»

»Intet hinsidan graven?»

»Intet.»

»Intet gott, intet ont, intet mål, intet hopp?»

»Intet.»

Den unga kvinnan stiger fram till fönstret. Hon ser ut över höstens gulnade löv, över georginer och astrar, som med tunga huvuden hänga på av höstvinden brutna stjälkar. Hon ser Lövens svarta vågor, höstens mörka stormhimmel, och för en stund hänger hon sig åt förnekelsen.

»Farbror Eberhard,» säger hon, »vad världen är grå och ful, vad allt är gagnlöst! Jag vill lägga mig ner att dö.»

Men då hör hon liksom en jämmer i sin själ. Livets starka krafter och de sjudande känslorna ropa högt efter lyckan att leva.

»Finns då intet,» utbrister hon, »som kan ge livet fägring, sedan ni har tagit ifrån mig Gud och odödlighet?»

»Arbetet,» svarar gubben.

Men hon ser åter ut, och en känsla av förakt för denna arma visdom smyger sig över henne. Det outgrundliga reser sig framför henne, hon känner anden boende i allt, hon förnimmer makten, som ligger bunden i skenbart död materia, men som kan utveckla sig i tusenfaldigt skiftande liv. Med svindlande tanke söker hon efter namn för Guds andes närvaro i naturen.

»O, farbror Eberhard,» säger hon, »vad är arbetet? Är det en gud? Äger det i sig själv ett mål? Nämn ett annat!»

»Jag vet intet annat,» svarar gubben.

Då har hon funnit namnet, som hon söker, ett armt, ofta besudlat namn.

»Farbror Eberhard, varför nämner ni inte kärleken?»

Då glider ett småleende fram kring den tomma munnen, där de tusen rynkorna korsas.

»Här,» säger filosofen och slår med knuten näve på den tunga packen, »här mördas alla gudar, och jag har inte glömt Eros. Vad är kärleken annat än en köttets trängtan? Varför står han högre än andra kroppens fordringar? Gör hungern till en gud! Gör tröttheten till en gud! De äro lika värdiga. Må det bli slut med dårskaperna! Må sanningen leva!»

Då sänker den unga grevinnan sitt huvud. Det är inte så, det är inte sant detta, men hon kan inte strida.

»Era ord hava sårat min själ,» säger hon, »men ännu tror jag er inte. Hämndens och våldets gudar skall ni kunna döda, inte mer.»

Men gubben tar hennes hand, lägger den på boken och svarar i otrons fanatism:

»Då ni har läst detta, måste ni tro.»

»Må det då aldrig komma inför mina ögon!» säger hon. »För tror jag detta, kan jag inte leva.»

Och sänkt i sorg går hon ifrån filosofen. Men han sitter länge och grubblar, då hon har gått.

Dessa gamla luntor, fullklottrade med hädisk skrift, ha inte ännu prövats inför världen. Ännu har inte farbror Eberhards namn nått ryktets branter.

Hans stora verk ligger gömt i en kista i skräprummet under läktartrappan i Svartsjö kyrka. Det skall först vid århundradets slut se dagsljuset.

Men varför har han gjort detta? Fruktade han för att inte ha bevisat sin sak? Var han rädd för förföljelser? Litet kännen I farbror Eberhard.

Förstån nu: sanningen har han älskat, inte egen ära. Så har han offrat den senare, inte den förra, för att ett faderligt älskat barn skulle få dö i tron på det hon höll kärt.

O, kärlek, du är den förvisso evige!

TRETTIOANDRA KAPITLET.

Nygårdsflickan.

INGEN känner platsen under berget, där granarna växa som tätast och djupa lager av mjuk mossa täcka marken. Hur skulle någon känna den? Den har aldrig förr trampats av en människas fot, ingen människas tunga har givit den namn. Ingen gångstig leder till den gömda platsen. Klippblock torna upp sig runtomkring den, snärjande enar vakta den, vindfällen stänga in den, vallhjonet hittar den inte, räven föraktar den. Det är skogens ödsligaste trakt, och nu söka tusentals människor efter den.

Vilket oändligt tåg av sökande! De skulle fylla Bro kyrka, inte bara Bro, utan Lövviks och Svartsjö. Nej, vilket oändligt tåg av sökande!

Herrskapsbarn, som inte få följa tåget, stå vid vägkanten eller hänga på grindarna, där det stora tåget drar fram. De små ha inte trott, att denna världen rymde en sådan skara människor, en sådan oräknelig mängd. När de bli stora, skola de minnas denna långa, böljande flod av människor. Deras

ögon skola fyllas av tårar vid blotta minnet av det överväldigande i att se detta oändliga tåg draga fram på vägar, där bara några ensamma vandrare, några tiggarskaror eller någon bondes kärra brukade synas under hela dagar.

Alla, som bo vid vägen, störta upp och fråga: »Är olyckan kommen över landet? Är fienden över oss? Vart skall ni gå, vandringsmän? Vart skall ni?»

»Vi söka,» svara de. »Vi ha sökt i två dagar. Vi skola söka också i dag, sedan stå vi inte ut längre. Vi skola söka igenom Björne skog och de furuklädda höjderna väster om Ekeby.»

Det är från Nygård, en fattig trakt borta bland de östra bergen, som tåget först har brutit upp. Den vackra flickan med det tunga, svarta håret och de röda kinderna har varit försvunnen i åtta dagar. Kvastflickan, som Gösta Berling ville göra till sin fästmö, har gått vilse i de stora skogarna. På åtta dagar har ingen sett henne.

Så bröt folket från Nygård upp för att söka igenom skogen. Och varje människa de mötte följde med för att söka. Ur varje stuga kommo människor för att sluta sig till tåget.

Händer så ock ofta, att någon nykommen frågar:

»Ni män från Nygård, varav kommer allt detta? Varför låter ni den vackra flickan gå ensam på främmande stigar? Skogen är djup, och Gud har tagit hennes förstånd.»

»Ingen ofredar henne,» svara de då, »hon

ofredar ingen. Hon går trygg som ett barn. Vem går säkrare än den, som Gud själv måste vårda? Förr har hon alltid kommit tillbaka.»

Så har det sökande tåget gått fram över de östra skogarna, som stänga Nygård från slätten. Nu på tredje dagen drager det fram förbi Bro kyrka upp mot skogarna väster om Ekeby.

Men där tåget går fram, brusar också en storm av undran. Ständigt måste en man ur hopen stanna för att svara på frågor. »Vad vill ni? Vad söker ni?»

»Vi söka den blåögda, mörkhåriga flickan. Hon har lagt sig att dö i skogen. Hon har varit borta i åtta dagar.»

»Varför har hon lagt sig att dö i skogen? Var hon hungrig? Var hon olycklig?»

»Nöd har hon inte lidit, men olyckan råkade henne i våras. Hon har sett den galna prästen, Gösta Berling, och älskat honom i flera år. Hon visste inte bättre. Gud har tagit hennes förstånd.»

»Gud har sannerligen tagit från henne förståndet, ni män från Nygård.»

»I våras kom olyckan. Förr hade han aldrig sett åt henne. Då sade han åt henne, att hon skulle få bli hans fästmö. Det var bara på lek, han lät henne åter gå, men hon kunde inte trösta sig. Hon kom ständigt tillbaka till Ekeby. Hon hängde i hans spår, var han gick. Han tröttnade vid henne. Då hon sist var där, läto de hetsa sin hundar på henne. Sedan dess har ingen sett henne.»

Man ur huse, man ur huse! Det gäller en

människas liv. En människa har lagt sig att dö i skogen. Kanske är hon redan död? Kanske ock att hon ännu irrar där utan att hitta rätta vägen? Skogen är stor och hennes förstånd hos Gud.

Följ tåget, följ det! Låt havren hänga på skylarna, tills den tunna kärnan faller ur vippan, låt potatisen ruttna i jorden, släpp hästarna lösa, så att de inte må törsta ihjäl i stallet, lämna fäboddörren öppen, så att korna må kunna gå under tak om natten, låt barnen komma med, ty barnen höra Gud till! Gud är med de små, han leder deras steg. De skola hjälpa, där mannavishet blir gäckad.

Kom alla, män och kvinnor och barn! Vem kan våga bli hemma? Vem vet om inte Gud ämnar använda just honom? Kom alla, som behöva barmhärtighet, att inte er själ en gång skall irra hjälplös kring torra platser, söka vila och ingen finna! Kom! Gud har tagit hennes förstånd, och skogen är stor.

Vem hittar till den platsen, där granarna stå tätast och mossan ligger mjukast? Finns det något mörkt därinne tätt under bergväggen? Blott de bruna myrornas barrstack. Prisad vare den, som styr dårarnas väg, intet annat!

Å, vilket tåg! Inte ett högtidssmyckat festtåg, som hälsar segraren, som strör blommor i hans väg och fyller hans öra med jubelrop, inte pilgrimernas tåg under psalmsång och vinande gisselslag på väg till de heliga gravarna, inte utvandrartåget på knakande lastvagnar, som söker

nya hem åt nödställda, inte en armé med trummor och vapen, endast bönder i arbetsdräkt av vadmal med slitna förskinn, endast deras hustrur med strumpstickningen i handen och barnen på ryggen eller släpande vid kjorteln.

Stort är det att se människor enas om stora mål. Må de gå ut för att hälsa sina välgörare, för att prisa sin Gud, för att söka jord, för att försvara sitt land, må de gå! Men inte hungern, inte gudsfruktan, inte ofriden har drivit ut dessa. Deras möda är gagnlös, deras strävan utan lön. De gå bara för att finna en dåre. Så många svettdroppar, så många steg, så mycken ängslan, så många böner än allt detta kostar, skall det dock inte lönas med annat än med återfinnandet av en stackars vilsekommen, vars förstånd är hos Gud.

O, kan man inte älska detta folket? Kan inte den, som har stått vid vägkanten och sett det draga förbi, få tårar i ögonen, då han ser dem åter i sina tankar, män med sträva drag och hårda händer, kvinnor med tidigt fårade pannor och de trötta barnen, som Gud skulle leda till den rätta platsen?

Det fyller landsvägen, detta tåg av bedrövade sökande. Med allvarliga blickar mäta de skogen, dystra gå de fram, ty de veta, att de snarare söka en död än en levande.

Det där svarta under bergväggen, är det ändå inte myrornas barrhög, utan ett kullvräkt träd? Lovad vare himlen, endast ett kullvräkt träd! Men man kan ju inte se så noga, då granarna stå så tätt tillsamman.

Så långt är tåget, att de första, de starka männen, äro framme vid skogen väster om Björne, då de sista, krymplingarna, de arbetsbrutna gubbarna och de kvinnor, som bära sina små barn, knappast ha hunnit förbi Broby kyrka.

Och så försvinner hela det slingrande tåget in i den mörka skogen. Förmiddagens sol lyser det in under granarna — kvällens sjunkande sol skall möta skarorna, då de komma ut ur skogen.

Det är tredje dagen de söka: de äro vana vid detta arbete. De söka under den stupande bergväggen, på vilken foten kan glida, under vindfällen, där arm och ben lätt kunna brytas, under de täta granarnas grenar, som, släpande ned över mjuk mossa, inbjuda till vila.

Björnens ide, rävens lya, grävlingens djupa bo, kolmilans svarta botten, den röda lingonbacken, granen med de vita barren, berget, som skogselden härjade för en månad sedan, stenen, som jätten kastade: allt detta ha de funnit, men inte platsen under bergväggen, där det svarta ligger. Ingen har varit där för att se om det är en myrstack eller en trädstam eller en människa. Ack, det är nog en människa, men ingen har varit där för att se henne.

Kvällens sol ser dem på andra sidan skogen, men den unga kvinnan, vars förstånd Gud har tagit, är inte funnen. Vad vilja de nu göra? Skola de genomsöka skogen ännu en gång? Skogen är farlig i mörkret: där finnas bottenlösa träsk och stupande

klyftor. Och vad skola de, som intet funno, då solen lyste, kunna finna, då hon har försvunnit?

»Låt oss gå till Ekeby!» utropar en i hopen.

»Låt oss gå till Ekeby!» utropa de då allesammans. »Låt oss gå till Ekeby!»

»Låt oss fråga dessa kavaljerer varför de släppte hundarna lösa på en, vars förstånd Gud har tagit, varför de eggade en dåre till förtvivlan! Våra arma, hungriga barn gråta, våra kläder äro rivna, säden hänger på skylarna, tills kärnan faller ur skalet, potatisen ruttnar i jorden, våra hästar löpa vilda omkring, våra kor få ingen vård, vi själva äro nära att förgås av trötthet, och allt detta är deras fel. Låt oss gå till Ekeby och hålla räfst med dem! Låt oss gå till Ekeby!

Under detta förbannelsens år går allt ont ut över oss bönder. Guds hand vilar tungt över oss, hungersnöd skall vintern bjuda oss. Vem är det, som Guds hand söker? Det var inte Brobyprästen. Hans böner kunde ännu nå Guds öra. Vem då, om inte dessa kavaljerer? Låt oss gå till Ekeby!

De ha förstört gården, de ha drivit majorskan tiggande ut på landsvägen. Det är deras fel, att vi måste gå utan arbete. Det är deras fel, att vi måste hungra. Nöden är deras verk. Låt oss gå till Ekeby!»

Så tränga mörka, förbittrade män ned mot Ekeby stora gård; hungrande kvinnor med gråtande barn på armen följa dem, och sist komma krymplingarna och de arbetsbrutna gamla. Och förbitt-

ringen flyter som en växande ström genom lederna, från de gamla till kvinnorna, från kvinnorna till de starka männen i spetsen av tåget.

Det är höstfloden, som kommer. Kavaljerer, minns ni vårfloden? Nu komma nya vågor strömmande ned från bergen, nu går en ny härjning över Ekeby ära och makt.

En torpare, som går och plöjer på en vall i skogsbrynet, hör folkets rasande skri. Han spänner från den ena hästen, kastar sig upp på den och spränger åstad ned till Ekeby. »Ofärden kommer,» skriker han, »björnarna komma, ulvarna komma, trollen komma och ta Ekeby!»

Han rider omkring hela gården, vild av skräck. »Alla troll i skogen äro lösa!» ropar han. »Trollen komma och ta Ekeby! Rädde sig vem som kan! Trollen komma för att sätta eld på gården och slå ihjäl kavaljererna!»

Och bakom honom höras dånet och skränet av den frambrytande människoskaran. Höstfloden brusar ned mot Ekeby.

Vet den då vad den vill, denna framstormande ström av förbittring? Vill den eld, vill den mord, vill den plundring?

Det är inte människor, som komma: det är skogens troll, ödemarkens vilddjur. Vi, mörka makter, som måste hålla oss gömda under jorden, vi äro fria för en enda salig stund. Hämnden har löst oss.

Det är bergens andar, som ha brutit malm, det

är skogens andar, som ha fällt träd och vaktat milor, det är fältets andar, som ha låtit bröd växa: de äro fria, de vända sig till förstörelse. Död åt Ekeby, död åt kavaljererna!

Det är här brännvinet flyter i strömmar. Det är här guldet ligger hopat i källarvalven. Det är här bodarna äro fyllda av säd och kött. Varför skola rättfärdighetens barn svälta och ogärningsmän hava nog?

Men nu är er tid ute, måttet är rågat, kavaljerer. I liljor, som aldrig ha spunnit, I fåglar, som aldrig ha församlat, måttet är fullt. I skogen ligger den, som dömer er; vi äro hennes sändemän. Lagmän och länsmän är det inte, som fälla er dom. Den, som ligger i skogen, har dömt er.

Kavaljererna stå uppe i stora byggnaden och se folket komma. De veta redan varför de anklagas. För en gång äro de oskyldiga. Om den stackars flickan har lagt sig att dö i skogen, så är det inte därför, att de ha hetsat hundarna på henne — detta ha de aldrig gjort —, utan därför att Gösta Berling för åtta dagar sedan har gift sig med grevinnan Elisabet.

Men vad lönar det att tala med dessa rasande? De äro trötta, de äro hungriga; hämnden eggar dem, rovlystnaden lockar dem. De komma störtande med vilda rop, och framför dem rider torparen, som skräcken har gjort vansinnig.

»Björnarna komma, ulvarna komma, trollen komma och ta Ekeby!»

Kavaljererna ha gömt den unga grevinnan

i sitt innersta rum. Lövenborg och farbror Eberhard skola sitta där och vaka över henne, de övriga gå ut mot folket. De stå på trappan framför manbyggnaden, obeväpnade, leende, då den första larmande skaran hinner fram dit.

Och folket stannar framför denna lilla skara av lugna män. Där finnas de, som i glödande förbittring hade velat kasta ned dem på marken och trampa dem under sina järnskodda klackar, såsom folket på Sunds bruk gjorde med förvaltare och inspektor för femtio år sedan. Men de hade väntat sig stängda dörrar, beslutsamt lyfta vapen, de hade väntat sig motstånd och strid.

»Kära vänner,» säga kavaljererna, »kära vänner, ni är trötta och hungriga, låt oss ge er en bit mat, och smaka först på en sup av Ekeby egna hemmabryggda brännvin!»

Folket vill inte lyssna till sådant tal; det skränar och hotar. Men kavaljererna ta inte humör.

»Vänta bara,» säga de, »vänta bara en sekund! Se, Ekeby står öppet. Källarporten står öppen, boden står öppen, mjölkkammaren står öppen. Era kvinnor störta av trötthet, barnen skrika. Låt oss först skaffa dem mat! Sedan kan ni döda oss. Vi skola inte springa vår väg. Men vi ha vinden full av äpplen. Låt oss gå efter äpplen åt barnen!»

*

En timme senare är festen i full gång på Ekeby. Den största fest, som den stora gården har skådat, firas där i höstnatten, under den stora lysande fullmånen.

Nedrivna vedkaster ha antänts, över hela gården flammar bål vid bål. Folket sitter där gruppvis, njutande värme och vila, medan alla jordens goda gåvor strös ut över det.

Beslutsamma män ha gått in i ladugården och tagit vad som kunde behövas. Kalvar och får ha dödats och även ett och annat storkreatur. Djuren ha styckats och stekts i en handvändning. Dessa hundratal av hungrande sluka i sig maten. Djur efter djur ledes ut och dödas. Det ser ut, som om hela ladugården skulle tömmas på en natt.

De hade haft höstbak på Ekeby just de dagarna. Sedan den unga grevinnan Elisabet har kommit dit, hade det åter blivit fart i de inre göromålen. Det var, som om den unga kvinnan inte ett ögonblick påminde sig, att hon nu var Gösta Berlings hustru. Varken han eller hon låtsade om den saken, men däremot gjorde hon sig till fru på Ekeby. Såsom en god och duglig kvinna alltid måste göra, sökte hon med brinnande nit avhjälpa det slöseri och den vårdslöshet, som rådde på gården. Och hon blev lydd. Folket erfor ett visst välbehag av att åter ha en matmoder över sig.

Men vad hjälpte det nu, att hon hade låtit fylla kökstaket med bröd, att hon hade låtit ysta och kärna och brygga under denna september månad, som hon hade varit där? Vad hjälpte det?

Ut till folket med allt, som finns, så att det inte må bränna Ekeby och slå ihjäl kavaljererna! Ut med bröd, smör, ost! Ut med drickstunnorna och ölfaten, ut med skinkorna ur boden, ut med brännvinskaggarna, ut med äpplena!

Hur kan all Ekeby rikedom förslå att mildra folkets vrede? Få vi det härifrån, utan att något svart dåd har skett, så böra vi vara glada.

Allt, som sker, är dock ytterst för hennes skull, som nu är fru på Ekeby. Kavaljererna äro modiga och vapendugliga män; de skulle ha försvarat sig, om de hade följt sitt eget tycke. De skulle hellre ha drivit bort dessa rovgiriga hopar med några skarpa skott, om det inte hade varit för hennes skull, som är mild och vek och ber för folket.

Allteftersom natten skrider framåt, bli skarorna blidare. Värmen och vilan och maten och brännvinet mildra deras förskräckliga upphetsning. De börja skämta och skratta. De äro på Nygårdsflickans gravöl. »Skam den, som sviker i dryckjom och skämt på ett gravöl! Det är där de behövas.»

Barnen kasta sig över dessa massor av frukt, som bringas till dem. Fattiga torparbarn, som hålla tranbär och lingon för läckerheter, kasta sig över klara astrakaner, som smälta i munnen, avlånga, söta paradisäpplen, gulvita citronäpplen, päron med röda kinder och plommon av alla slag, gula, röda och blå. Å, intet är gott nog för folket, då det behagar visa sin makt.

Då det lider mot midnatt, ser det ut, som om

skarorna skulle bereda sig till uppbrott. Kavaljererna upphöra att bringa mat och vin, att draga ur korkar och tappa öl. De draga en suck av lättnad, i känslan av att faran är överstånden.

Men just då syns ett ljus i ett av stora byggningens fönster. Alla, som se det, skrika till. Det är en ung kvinna, som bär ljuset.

Det var blott ett ögonblick. Synen försvinner, men folket tror sig ha känt igen kvinnan.

»Hon hade stort, svart hår och röda kinder,» ropa de. »Hon är här. De ha henne gömd här.»

»Å, kavaljerer, har ni henne här? Har ni vårt barn, vars förstånd Gud har tagit, här på Ekeby? Gudlösa, vad gör ni med henne? Här låter ni oss ängslas för henne hela veckan, söka henne hela tre dagar! Bort med vin och mat! Ve oss, att vi ha tagit mot något av er hand! Ut nu först med henne, sedan skola vi veta, vad vi ha att göra med er.»

Det tamda vilddjuret ryter och vrålar. Med några vilda språng störtar det fram mot Ekeby.

Folket är snabbt, snabbare ändå äro kavaljererna. De störta upp och bomma till förstudörren. Men vad kunna de uträtta mot denna påträngande hop? Dörr efter dörr slås upp. Kavaljererna kastas undan: de ha inga vapen. De trängas in bland den täta hopen, så att de inte kunna röra sig. Folket skall in och finna Nygårdsflickan.

I det innersta rummet finna de henne. Ingen har tid att se efter om hon är ljus eller mörk. De lyfta upp henne och bära ut henne. Hon skall inte

vara rädd, säga de. Det är bara kavaljererna de vilja åt. De äro här för att rädda henne.

Men de, som nu strömma ut ur byggnaden, mötas av ett annat tåg.

På den ödsligaste platsen i skogen vilar inte mer liket av en kvinna, som har störtat utför den höga branten därovanför och dött i fallet. Ett barn har funnit henne. Sökare, som ha glömt sig kvar i skogen, ha lyft henne på sina axlar. Där komma de.

Skönare än i livet är hon i döden. Fager ligger hon med sitt långa, mörka hår. Härlig är gestalten, sedan evig frid vilar däröver.

Högt upplyft på männens axlar, bäres hon fram genom folkhoparna. Det blir stilla och tyst, där hon drager fram. Med böjda hjässor hylla alla dödens majestät.

»Hon är nyss död,» viska karlarna. »Hon har nog gått i skogen ända till i dag. Vi tro, att hon har velat fly undan oss, som ha sökt henne, och så kommit att störta utför branten.»

Men om detta är Nygårdsflickan, vem är då hon, som har burits ut från Ekeby?

Tåget från skogen möter tåget från byggningen. Bålen flamma hela gården runt. Folket kan se båda kvinnorna och känna dem. Denna andra är ju den unga grevinnan på Borg.

»Å, vad betyder detta? Är detta en ny illgärning, som vi komma på spåren? Varför är den unga grevinnan här på Ekeby? Varför har man sagt oss, att hon var långt borta eller också

död? I den heliga rättfärdighetens namn skola vi inte nu kasta oss över kavaljererna och trampa dem till stoft under järnskodda klackar!»

Då höres en vitt ljudande röst. Gösta Berling har stigit upp på trappans räckverk och talar därifrån.

»Hör mig, ni odjur, ni djävlar! Tror ni inte, att det finns bössor och krut på Ekeby, ni galningar? Tror ni inte, att jag har haft lust att skjuta ner er allesammans som galna hundar? Men hon där bad för er. Å, om jag hade vetat, att ni skulle ha rört henne, hade inte en av er fått vara i livet!

Vad är det ni väsnas för i kväll och kommer över oss som rövare och hotar oss med mord och brand? Vad har jag med era galna jäntor att göra? Vet jag vart de löpa? Jag har varit för god mot henne, det är saken. Jag skulle ha hetsat hundar på henne — det hade varit bättre för oss båda —, men det har jag inte gjort. Inte heller har jag lovat henne att gifta mig med henne, det har jag aldrig gjort. Minns det!

Men nu säger jag er, att ni skall släppa henne, som ni har dragit ut ur huset här. Släpp henne, säger jag, och måtte de nävar, som ha rört henne, svida i evig eld! Förstår ni inte, att hon är lika mycket över er, som himlen är över jorden, hon är lika fin, som ni är grova, lika god, som ni är elaka?

Nu skall jag säga er vem hon är. För det första är hon en ängel från himmelen, för det andra är det hon, som har varit gift med greven

på Borg. Men hennes svärmor plågade henne både natt och dag. Hon måste stå vid sjön och tvätta kläder som en vanlig piga, hon blev slagen och pinad så, att ingen av era kvinnor kan ha det värre. Ja, det var nära, att hon hade kastat sig i älven, därför att man plågade livet ur henne. Jag undrar just vilken av er, era kanaljer, som då var till hands för att rädda livet på henne. Ingen av er var där, men vi kavaljerer, vi gjorde det. Jaha, vi gjorde det.

Och då hon sedan födde ett barn borta i en bondgård och greven lät hälsa henne och säga: 'Vi gifte oss i det främmande landet, vi följde inte lag och förordning. Du är inte min hustru, jag är inte din man. Ditt barn bryr jag mig inte om,' ja, när det var så och hon inte ville, att barnet skulle stå faderlöst i kyrkboken, då skulle ni nog ha blivit högfärdiga, om hon hade sagt till någon av er: 'Kom och gift dig med mig! Jag måste ha en far åt barnet.' Men hon valde ingen av er. Hon tog Gösta Berling, den fattiga prästen, som aldrig mera får tala Guds ord. Ja, det säger jag er, bönder, att svårare sak har jag aldrig gjort, för jag var henne så ovärdig, att jag inte tordes se henne in i ögonen, men jag vågade inte heller säga nej, för hon var i stor förtvivlan.

Och nu må ni tro vad ont ni vill om oss kavaljerer, men mot henne där ha vi gjort vad gott vi ha kunnat. Och det är hennes förtjänst, att vi inte ha skjutit ihjäl er allihop i natt. Men nu säger jag er: släpp henne lös och gå

er väg, eljest tänker jag jorden öppnar sig och uppslukar er! Och när ni går härifrån, så be Gud förlåta er, att ni har skrämt och bedrövat den, som är så god och oskyldig! Och nu bort med er! Vi ha haft nog av er!»

Långt innan han hade slutat tala, hade de, som hade burit ut grevinnan, satt ned henne på ett av stentrappstegen, och nu kom en stor bonde helt betänksamt fram till henne och räckte henne sin stora hand.

»Tack och god natt!» sade han. »Vi ville henne inget ont, grevinna.»

Efter honom kom en annan och gav henne en varsam handtryckning. »Tack och god natt! Hon ska inte vara ledsen på oss!»

Gösta hoppade ned och ställde sig vid hennes sida. Då togo de också honom i hand.

Så kommo de nu fram långsamma och sävliga, en efter en, för att ta god natt av dem, innan de gingo. De voro åter kuvade, åter voro de människor, såsom de voro, då de om morgonen lämnade sina hem, innan hungern och hämnden hade gjort dem till vilddjur.

De sågo grevinnan rätt in i ansiktet, och Gösta märkte hur anblicken av den oskuld och fromhet de där sågo bragte tårar i mångas ögon. Det var hos dem alla en tyst tillbedjan av det ädlaste de hade skådat. Det var människor, som gladde sig åt att en av dem hade en så stor kärlek till det goda.

Alla kunde ju inte skaka hand med henne. De

voro ju så förfärligt många, och den unga kvinnan var trött och svag. Men alla skulle dock upp och se henne, och så kunde de ta Gösta i hand, hans armar tålde nog skakningen.

Gösta stod som i en dröm. I hans hjärta rann denna kväll upp en ny kärlek.

»O, mitt folk,» tänkte han, »o, mitt folk, vad jag älskar dig!» Han kände hur han älskade hela denna skaran, som drog bort i nattmörkret med den döda flickan i spetsen av tåget, alla dessa i grova kläder och illaluktande skodon, alla dessa, som bodde i de grå stugorna vid skogskanten, alla dessa, som inte kunde föra en penna och ofta nog inte heller läsa, alla dessa, som inte kände livets fullhet och rikedom, endast strävan för det dagliga brödet.

Han älskade dem med en smärtsam, brinnande ömhet, som tvingade fram tårar i hans ögon. Han visste inte vad han ville göra för dem, men han älskade dem, alla och envar, med fel och laster och skröpligheter. O, Herre Gud, om den dag kunde komma, då också han bleve älskad av dem!

Han vaknade ur sin dröm: hans hustru lade sin hand på hans arm. Folket var borta. De voro ensamma på trappan.

»O, Gösta, Gösta, hur kunde du?»

Hon satte händerna för ansiktet och grät.

»Det är sant vad jag sade,» utbrast han. »Jag har aldrig lovat Nygårdsflickan att gifta mig med henne. 'Kom hit nästa fredag, så skall du få se på roligt!' var allt, vad jag sade till henne. Jag rår inte för att hon tyckte om mig.»

»O, det var inte detta, men hur kunde du säga till folket, att jag var god och ren? Gösta, Gösta, vet du inte, att jag älskade dig, när jag ännu inte hade lov därtill? Jag blygdes för folket, Gösta. Jag ville dö av blygsel.»

Och hon skakades av snyftningar.

Han stod och såg på henne.

»O, min vän, min älskade!» sade han stilla. »Vad du är lycklig, som är så god! Vad du är lycklig, som i ditt inre har en så skön själ!»

TRETTIOTREDJE KAPITLET.

Kevenhüller.

PÅ 1770-talet föddes i Tyskland den sedermera lärde och mångkunnige Kevenhüller. Han var son till en borggreve och kunde ha fått bo i höga slott och rida vid kejsarens sida, om han hade haft lust, men det hade han inte.

Han skulle ha velat fästa väderkvarnsvingar vid borgens högsta torn, göra riddarsalen till en klensmedja och frustugan till en urmakareverkstad. Han skulle ha velat fylla borgen med snurrande hjul och arbetande hävstänger. Men då sådant inte lät sig göra, lämnade han hela ståten och gav sig i urmakarlära. Där lärde han allt, som läras kunde, om kugghjul, fjädrar och pendlar. Han lärde att göra solur och stjärnur, pendyler med pipande kanariefåglar och lurblåsande herdar, klockspel, som fyllde ett helt kyrktorn med sitt underliga maskineri, och urverk så små, att de kunde infattas i en medaljong.

Då han hade fått sitt mästarbrev, satte hanränseln på ryggen, tog knölpåken i hand och vandrade från ort till ort för att studera allt, som gick med rullar och hjul. Kevenhüller var ingen vanlig urmakare, han ville bli en stor uppfinnare och världsförbättrare.

När han så hade genomvandrat många land, begav han sig också till Värmland för att studera kvarnhjul och gruvkonster. En vacker sommarmorgon hände sig, att han gick tvärsöver Karlstads torg. Men i samma vackra morgonstund hade skogsfrun funnit för gott att utsträcka sin vandring ända in i staden. Den höga damen kom, också hon, tvärsöver torget, men från motsatt håll, och så mötte hon Kevenhüller.

Det var ett möte för en urmakargesäll! Hon hade lysande, gröna ögon och stritt, ljust hår, som nära nog nådde marken, och hon var klädd i grönt, skiftande siden. Troll och hedning, som hon var, var hon skönare än alla kristna kvinnor Kevenhüller någonsin hade sett. Han stod som förryckt och såg på henne, där hon kom emot honom.

Hon kom raka vägen från snåren i skogens innersta, där ormbunkarna bli höga som träd, där de jättelika furorna utestänga solljuset, så att det blott kan falla som gyllene stänk på den gula mossan, och där linnean kryper över lavklädda stenar.

Jag hade nog velat vara i Kevenhüllers ställe för att få se henne, där hon kom med ormbunkblad och granbarr intrasslade i det strida håret och en

liten svart huggorm om halsen. Tänk er henne, smidig i gången som ett vilddjur och medförande en frisk doft av kåda och smultron, av linnea och mossa!

Vad dock människorna måtte ha stirrat på henne, då hon tog sig för att vandra över Karlstads torg! Hästar skrämdes väl i sken av hennes långa hår, som flög för sommarvinden. Gatpojkarna sprungo efter henne. Karlarna släppte besman och köttyxa för att gapa på henne. Kvinnorna sprungo skrikande efter biskop och domkapitel för att driva otyget ur staden.

Själv gick hon fram lugn och majestätisk och smålog blott åt uppståndelsen, varvid Kevenhüller såg hennes små spetsiga rovdjurständer lysa fram bakom de röda läpparna.

Hon hade hängt en kappa över ryggen, för att ingen skulle märka vem hon var, men olyckan ville, att hon hade glömt att skyla svansen. Nu låg den och släpade längs gatstenarna.

Kevenhüller såg svansen, också han, men det gjorde honom ont, att en högboren dam skulle ge sig till pris åt stadsboarnas åtlöje, därför bugade han sig för den sköna och sade höviskt:

»Behagar inte ers nåd att lyfta på släpet?»

Skogsfrun blev rörd, inte mindre över hans välvilja än över hans artighet. Hon stannade mittframför honom och såg på honom, så att han tyckte, att lysande gnistor foro från hennes ögon in i hans hjärta. »Märk det, Kevenhüller,» sade hon, »hädanefter skall du med dina två händer

kunna utföra vilket konstverk du vill, men blott ett av varje slag.»

Hon sade så, och hon kunde hålla sitt ord. Ty vem vet inte, att den grönklädda från skogssnåren har makt att skänka snille och underbara krafter åt dem, som förvärva sig hennes ynnest?

Kevenhüller stannade i Karlstad och hyrde en verkstad där. Han hamrade och arbetade natt och dag. Om åtta dagar hade han gjort ett underverk. Det var en vagn, som gick av sig själv. Den gick uppför backe och utför backe, gick fort och långsamt, kunde styras och vändas, hejdas och sättas i gång, alltsom man ville det. En ypperlig vagn var det.

Nu blev Kevenhüller en berömd man och fick vänner i hela staden. Han var så stolt över sin vagn, att han for upp till Stockholm för att visa den för kungen. Han behövde inte vänta på skjutshästar eller gräla med hållkarlar. Han behövde inte skaka på rapphöna eller sova på hållstugans träbänk. Han for stolt i sin egen vagn och var framme på ett par timmar.

Han for rätt upp till slottet, och kungen kom ut med hovdamer och hovherrar och såg honom åka. De kunde aldrig berömma honom nog.

Då sade kungen: »Den vagnen kan du gärna ge mig, Kevenhüller.» Och fast han svarade nej, så var kungen envis och ville ha vagnen.

Då såg Kevenhüller, att i kungens följe stod en hovdam med ljust hår och grön klänning. Han kände nog igen henne, och han förstod, att det var

hon, som hade rått kungen att bedja honom om hans vagn. Men han blev förtvivlad. Han kunde inte tåla, att en annan skulle äga hans vagn, och inte heller vågade han i längden säga nej åt kungen. Därför körde han den med en sådan fart mot slottsmuren, att den sprang i tusen stycken.

Då han kom hem till Karlstad igen, försökte han göra en ny vagn. Men han kunde inte. Då blev han förfärad över den gåva skogsfrun hade givit honom. Han hade lämnat lättingslivet på sin faders slott för att bli en välgörare för många, inte för att tillverka trolltyg, som blott en kunde använda. Vad hjälpte det honom, om han bleve en stor mästare, ja, den störste av alla mästare, om han inte kunde mångfaldiga sina underverk, så att de bleve till nytta för tusenden?

Och den lärde, mångkunnige mannen längtade så efter lugnt, sansat arbete, att han blev stenhuggare och murare. Det var då han byggde det stora stentornet nere vid Västra bron efter mönstret av kärntornet i hans faders riddarborg, och hans mening var väl även att bygga huslängor, portaler, borggårdar, vallar och hängtorn, så att en hel riddarborg skulle uppstå vid Klarälvsstranden.

Och därinne skulle han förverkliga sin barndomsdröm. Allt, vad industri och hantverk hette, skulle ha sitt hem i slottets salar. Vita mjölnardrängar och svarta smeder, urmakare med gröna skärmar för de ansträngda ögonen, färgare med

mörka händer, vävare, svarvare, filare, alla skulle ha sina verkstäder i hans slott.

Och allt gick väl. Av de stenar han själv hade krossat hade han med egen hand murat sitt torn. Han hade satt fast kvarnvingar på det — ty tornet skulle bli en kvarn —, och nu ville han ta itu med smedjan.

Stod han så en dag och betraktade hur de lätta, starka vingarna vände sig för vinden. Då kom hans gamla onda över honom.

Det var honom, som om den grönklädda åter hade sett på honom med sina lysande ögon, till dess hans hjärna ånyo fattade eld. Han stängde sig inne i sin verkstad, smakade ingen mat, njöt ingen vila och arbetade utan uppehåll. Så gjorde han på åtta dagar ett nytt underting.

En dag steg han upp på taket av sitt torn och började spänna vingar på sina axlar.

Två gatpojkar och en gymnasist, som sutto på brokaren och metade löjor, fingo se honom, och de uppgåvo ett skrik, som hördes genom hela staden. De gåvo sig åstad, flämtande sprungo de gata upp och gata ned, slogo på alla dörrar och ropade, i det de sprungo:

»Kevenhüller skall flyga! Kevenhüller skall flyga!»

Denne stod helt lugnt på torntaket och spände vingarna på sig, och under tiden kommo folkskarorna myllrande fram ur de trånga gatorna i det gamla Karlstad.

Pigorna lämnade den kokande grytan och den

jäsande degen. Gummorna släppte stickstrumpan, satte brillorna på och löpte framåt gatan. Rådmän och borgmästare stego upp från domarebordet. Rektorn slängde grammatikan i vrån, skolpojkarna jagade ut ur klasserna utan att begära lov. Hela staden var på språng mot Västra bron.

Snart var bron svart av människor. Salttorget var packat, och hela älvstranden ända bort till biskopsgården vimlade av folk. Det var större trängsel än i Persmässan, där sågos flera skådelystna, än då kung Gustav III kom körande genom staden, dragen av åtta hästar och i en fart så vild, att vagnen stod på två hjul i svängarna.

Kevenhüller fick äntligen vingarna på sig och satte av. Han slog ett par slag med dem, och så var han ute i det fria. Han låg och sam i lufthavet högt över jorden.

Han drog in luften i fulla drag, den var stark och ren. Hans bröst vidgades, och det gamla riddarblodet började sjuda inom honom. Han tumlade som en duva, han svävade som en hök, hans vingar voro snabba som svalans, han styrde sin väg säkert som falken. Och han såg ned på hela den jordbundna hopen, vilken blickade upp till honom, som låg och sam i luften. Hade han blott kunnat tillverka ett par liknande vingar åt var och en av dem! Hade han blott kunnat ge envar av dem makt att höja sig i denna friska luft! Vilka människor skulle det inte bli av dem! Minnet av hans livs elände lämnade honom inte ens i detta segerns ögonblick. Han kunde inte njuta blott för sin egen

del. Den skogsfrun, om han blott kunde råka henne!

Då såg han med ögon, som voro nästan bländade av det skarpa solskenet och den skimrande luften, huru någon kom flygande rätt emot honom. Stora vingar, just liknande hans egna, såg han röra sig, och mellan vingarna sam en människokropp. Gult hår fladdrade, grönt siden böljade, vilda ögon lyste. Där var hon, där var hon!

Kevenhüller besinnade sig inte. Med vild fart störtade han på vidundret för att kyssa henne eller slå henne — han visste inte rätt vilket —, men i alla fall för att tvinga henne att lyfta förbannelsen från hans tillvaro. I denna vilda fart sveko honom besinning och sans. Han såg inte vart han styrde, han märkte blott det flygande håret och de vilda ögonen. Han kom alldeles inpå henne och sträckte fram armarna för att gripa henne. Då fastnade hans vingar i hennes, och hennes voro starkare. Hans vingar rämnade och förstördes, han själv svängdes runt och störtade ned, han visste inte vart.

Då han återfick sans och besinning, låg han på taket av sitt eget torn med den krossade flygmaskinen vid sin sida. Han hade flugit rätt på sin egen kvarn: vingarna hade gripit honom, svängt honom ett par varv runt och därpå störtat ned honom på torntaket.

Så var den leken ändad.

Kevenhüller var nu åter en förtvivlad man. Ärligt arbete väckte hans leda, och vidunderskonsterna vågade han inte använda. Gjorde han ännu ett

underverk och kom att förstöra det, då skulle väl hans hjärta brista av sorg. Och förstörde han det inte, bleve han väl tokig vid tanken på att han inte kunde göra andra någon nytta med det.

Han letade fram gesällränseln och knölpåken, lät kvarnen stå, som den stod, och beslöt att ge sig ut på forskning efter skogsfrun.

Han skaffade sig häst och åkdon, ty han var inte mer så ung och lätt på foten. Och man berättar, att då han kom till en skog, steg han ur åkdonet och gick in där och ropade på den grönklädda från snåren.

»Skogsfru, skogsfru, det är jag, Kevenhüller, Kevenhüller! Kom, kom!» Men hon kom inte.

På dessa resor kom han till Ekeby, några år innan majorskan blev förjagad. Där blev han väl mottagen, och där stannade han. Och skaran i kavaljersflygeln blev förökad med en lång, stark riddarfigur, en rask herre, som kunde göra skäl för sig vid ölstånkan och på jaktpartiet. Hans barndoms minnen återkommo: han tillät, att man kallade honom greve, och han fick alltmera utseende av en gammal tysk rövarbaron, med sin stora örnnäsa, sina barska ögonbryn, sitt helskägg, som var spetsigt under hakan och morskt uppvridet över läpparna.

Han blev då kavaljer bland kavaljererna och var inte bättre än någon annan i den hop, som folk trodde att majorskan lagade i ordning åt den lede fienden. Hans hår grånade, och hans hjärna sov. Så gammal var han, att han inte mer kunde tro på sin ungdoms bragder. Han var inte mannen med

underverkskrafterna. Det var inte han, som hade gjort den självgående vagnen och flygmaskinen. Ånej, sagor, sagor!

Men så hände sig, att majorskan blev fördriven från Ekeby, och kavaljererna blevo herrar på den stora gården. Då började däs där ett liv, som aldrig hade varit värre. Det gick en storm över landet: all gammal dårskap bröt upp i ungdomsyra, allt ont kom i rörelse, allt gott bävade, människorna kämpade på jorden och andarna i himmelen. Vargar kommo från Dovre med trollkäringar på ryggen, naturmakterna gåvos fria, och skogsfrun kom till Ekeby.

Kavaljererna kände henne inte. De trodde, att hon var en fattig och nödställd kvinna, som en grym svärmor hade jagat till förtvivlan. Så gåvo de henne skydd, vördade henne som en drottning och älskade henne som ett barn.

Kevenhüller ensam såg vem hon var. Till en början var nog han bländad som alla andra. Men en dag bar hon en klänning av grönt, skiftande siden, och när hon fick den på, kände Kevenhüller igen henne.

Där satt hon, bäddad på siden, på den bästa soffan på Ekeby, och alla de gamla männen gjorde sig till narrar för att tjäna henne. Kock var en och kammartjänare en annan, en föreläsare, en hovmusikant, en skomakare: alla hade de tagit sin syssla.

Sjuk skulle det heta att hon var, det leda trollet, men Kevenhüller visste nog hur det var

beställt med den sjukan. Hon hade dem till ett åtlöje allihop, det hade hon.

Han varnade kavaljererna för henne. »Se på de små skarpa tänderna,» sade han, »och de vilda, lysande ögonen! Hon är skogsfrun, allt ont är i rörelse i denna förskräckliga tid. Jag säger er, hon är skogsfrun, hitkommen till vårt fördärv. Jag har sett henne förr.»

Men så snart Kevenhüller hade sett skogsfrun och känt igen henne, kom arbetslusten över honom. Det började brinna och sjuda i hans hjärna, hans fingrar värkte av lust att kröka sig om hammare och fil, han kunde inte kämpa med sig själv. Med bittert hjärta satte han på sig arbetsrocken och stängde in sig i en gammal klensmedja, som skulle bli hans verkstad.

Då gick det ett rop ifrån Ekeby ut över hela Värmland:

»Kevenhüller har börjat arbeta!»

Och man lyssnade andlöst efter hammarslagen från den stängda verkstaden, efter filarnas raspning och bälgens stönande.

Ett nytt underverk skall se dagen. Vari månde det bestå? Skall han nu lära oss att gå på vattnet eller resa en stege upp till sjustjärnorna?

Ingenting är omöjligt för en sådan man. Med egna ögon ha vi sett honom bäras genom luften av vingar. Vi ha sett hans vagn brusa genom gatorna. Han har skogsfruns gåva: ingenting är omöjligt för honom.

En natt, den första eller andra i oktober, hade

han underverket färdigt. Han kom ut ur verkstaden och hade det i handen. Det var ett hjul, som oupphörligen gick runt. Då det vände sig, lyste ekrarna som eld, och värme och ljus gingo ut därifrån. Kevenhüller hade gjort en sol. Då han kom ut ur verkstaden med den, blev natten så ljus, att sparvarna började kvittra och molnen brinna till morgonrodnad.

Det var den härligaste uppfinning. På jorden skulle inte mer finnas mörker eller köld. Det svindlade för hans huvud, när han tänkte den tanken. Dagens sol skulle fortfara att gå upp och ned, men då hon försvann, skulle tusenden och åter tusenden av hans eldhjul flamma över landet, och luften skulle darra av värme såsom på den hetaste sommardag. Då skulle man inbärga mogna skördar under midvinterns stjärnehimmel, smultron och lingon skulle kläda skogsbackarna året om, isen skulle aldrig binda vattnet.

Sedan nu uppfinningen var färdig, skulle den skapa en ny jord. Hans eldhjul skulle bli de fattigas päls och gruvarbetarnas sol. Det skulle ge drivkraft åt fabrikerna, liv åt naturen, en ny rik och lycklig tillvaro åt mänskligheten. Men i samma stund visste han väl, att allt detta var drömmar, och att skogsfrun aldrig skulle tillåta honom att mångfaldiga sitt eldhjul. Och i sin vrede och hämndlystnad tänkte han, att han ville döda henne, och så visste han knappt mer vad han gjorde.

Han gick upp till manbyggnaden, och i förstugan tätt under trappan satte han ned eldhjulet.

Det var hans mening, att huset skulle fatta eld och trollet brinna inne.

Sedan gick han åter in i sin verkstad och satt där tyst lyssnande.

Det blev rop och skrik på gården. Nu började det märkas, att en stor bragd var gjord.

Ja, spring, skrik, klämta! Nu brinner hon ändå inne, skogsfrun, som ni bäddade på siden! Månne hon vrider sig i plågor, månne hon flyr undan lågorna från rum till rum? Ah, vad det gröna sidenet skall låga, och hur flammorna skola leka i det strida håret! Friskt mod, flammor, friskt mod, fånga henne, sätt eld på henne! Häxor brinna! Frukta inte för hennes trollord, lågor! Låt henne brinna! Den finns, som för hennes skull har måst brinna genom hela sitt liv.

Klockor klämtade, vagnar rasslade, sprutor drogos fram, vatten langades upp från sjön, folk stormade till från alla byar. Det var skrik och jämmer och befallningar, det var tak, som störtade in, det var det förfärliga knastret och dånet av eldsvådan. Men intet störde Kevenhüller. Han satt på huggkubben och gned händerna.

Så hörde han ett brak, som om himlen hade störtat samman, och han for upp i jubel. »Nu är det gjort!» utbrast han. »Nu kan hon inte undkomma, nu är hon krossad under bjälkarna eller bränd av lågorna. Nu är det gjort!»

Och han tänkte på Ekeby ära och makt, som måste uppoffras för att skaffa henne ur världen. De härliga salarna, där så mycken fröjd hade bott,

rummen, som hade genljudit av minnenas glädje, borden, som hade dignat under läckra rätter, de dyrbara gamla möblerna, silver och porslin, som inte mer kunde tillrättaskaffas...

Och så for han upp med ett anskri. Hans eldhjul, hans sol, modellen, på vilken allt berodde, hade han inte ställt in den under trappan för att åstadkomma eldsvådan?

Kevenhüller såg ned på sig själv, förstenad av fasa.

»Är jag tokig?» sade han. »Hur kunde jag göra något sådant?»

I samma stund öppnades verkstadens väl stängda dörr, och den grönklädda steg in.

Skogsfrun stod där på tröskeln, småleende och fager. Hennes gröna klänning hade inte fel eller fläck, ingen brandrök hade satt sig fast i hennes strida hår. Hon var sådan han hade sett henne på Karlstads torg i sina unga dagar, vilddjurssvansen släpade mellan hennes fötter, och hon hade all skogens vildhet och doft med sig.

»Nu brinner Ekeby,» sade hon och skrattade.

Kevenhüller hade släggan lyftad och ämnade kasta den i huvudet på henne, men så fick han se, att hon i handen bar hans eldhjul.

»Se, vad jag har räddat åt dig!» sade hon.

Kevenhüller kastade sig på knä för henne. »Du har bräckt min vagn, du har krossat mina vingar, och du har förstört mitt liv. Ha nåd, ha förbarmande med mig!»

Hon klättrade upp på hyvelbänken och satte

sig där, alltjämt lika ung och skälmsk, som då han första gången såg henne på Karlstads torg.

»Jag finner, att du vet vem jag är,» sade hon.

»Jag känner dig, och jag har alltid känt dig,» sade den stackars mannen, »du är snillet. Men ge mig nu fri! Ta din gåva ifrån mig! Ta underverksgåvorna ifrån mig! Låt mig vara en vanlig människa! Varför förföljer du mig? Varför förföljer du mig?»

»Galning!» sade skogsfrun. »Jag har aldrig velat dig något ont. Jag gav dig en stor belöning, men jag kan också ta den ifrån dig, om den inte behagar dig. Men betänk dig väl! Du kommer att ångra dig.»

»Nej, nej,» utbrast han, »ta ifrån mig underverkskrafterna!»

»Först måste du förstöra det här,» sade hon och kastade eldhjulet framför honom på golvet.

Han tvekade inte. Han svängde släggan över den glimmande eldsolen, som blott var ett styggt trolltyg, då den inte fick användas till nytta för tusenden. Gnistorna flögo kring rummet, skärvor och eldslågor dansade kring honom, och så låg även hans sista underverk i spillror.

»Ja, så tar jag min gåva ifrån dig,» sade skogsfrun.

Då hon stod i dörren för att gå och skenet från eldsvådan därute överströmmade henne, såg han efter henne för sista gången.

Skönare än någonsin förr syntes hon honom och inte mer ondskefull, endast sträng och stolt.

»Galning!» sade hon. »Förbjöd jag dig någonsin att låta andra göra efter dina verk? Vad ville jag annat än skydda snillets man från hantverksarbetet?»

Därmed gick hon. Kevenhüller var vansinnig ett par dagar. Därefter blev han en vanlig människa igen.

Men under sitt vansinne hade han bränt ned Ekeby. Ingen människa blev dock skadad. Likväl var det stor sorg för kavaljererna, att det gästfria hem, där de hade åtnjutit så mycket gott, skulle lida så mycken skada under deras tid.

Ack, sena tiders barn, om det hade varit ni eller jag, som hade mött skogsfrun på Karlstads torg! Tror ni inte, att jag har gått i skogen och ropat: »Skogsfru, skogsfru, det är jag, Kevenhüller, Kevenhüller!» Men vem ser henne nu för tiden? Vem klagar i våra dagar över att ha fått för mycket av hennes gåvor?

TRETTIOFJÄRDE KAPITLET.

Broby marknad.

DEN FÖRSTA FREDAGEN i oktober börjar den stora Broby marknad, som varar i åtta dagar. Det är höstens stora högtid. Den föregås av slakt och bak i varje stuga, de nya vinterdräkterna äro då färdiga att bäras första gången, helgdagsrätter, sådana som klengås och ostkaka, stå på bordet dagen om, brännvinsransonerna fördubblas, arbetet vilar. Det är fest i varje gård. Tjänare och arbetsfolk få då ut sina löner och hålla långa överläggningar om vad de skola köpa på marknaden. Långväga folk kommer i små flockar vandrande vägen fram med ränsel på ryggen och stav i handen. Många driva sina kreatur till marknaden. Små envisa ungtjurar och getter, som stå stilla och sätta frambenen rätt i backen, ställa till mycken förtret för ägaren och mycken glädje för åskådarna. Gästrummen på herrgårdarna äro fyllda av kära gäster: nyheter utbytas, och priser på boskap och bohag

diskuteras. Barnen gå och drömma om marknadsgåvor och marknadspenningar.

Och på den första marknadsdagen — vilket vimmel rör sig inte då uppför Broby backar och över det vida marknadsfältet! Stånd äro resta, där städernas köpmän ha brett ut sina varor, medan dalfolk och västgötar ha staplat upp sitt gods på oändliga räckor av »skivor», över vilka vita tygtak fladdra. Lindansare, positiv och blinda fiolspelare finnas där nog av, likaså av spåmän, av karamellförsäljare och av brännvinskrogar. Bortom stånden stå sten- och träkärl uppradade. Lök och pepparrot, äpplen och päron bjudas ut av trädgårdsmästare från de stora gårdarna. Vidsträckta kvadrater av marken äro upptagna av rödbruna kopparkärl med blank förtenning.

Det märks dock väl på marknadsrörelsen, att nöd råder i Svartsjö och Bro och Lövvik och de andra Lövsjösocknarna: handeln går dåligt vid stånd och skivor. Mesta rörelsen är det på det stora kreaturstorget, ty mången måste sälja både ko och häst för att själv kunna leva över vintern. Där pågår också det vilda, spännande hästbytet.

Muntert är det på Broby marknad. Har man blott pengar till ett par supar, så kan man hålla modet uppe. Och det är inte brännvinet ensamt, som vållar glädjen: när människorna från de ensliga skogshemmen komma ned till marknadsfältet med dess böljande massor och höra bruset av hela den skrikande, skrattande skaran, bli de liksom yra av glädje, förvildade av det brusande marknadslivet.

Visst blir det mycken handel bland så många människor, men den är dock knappast huvudsaken. Det viktigaste är att få med sig en skara av släkt och vänner bort till kärrorna och bjuda på fårpölsa, klengås och brännvin eller att övertala tösen att ta emot psalmbok och silkesskläde eller att gå och se ut marknadsgåvor åt de små därhemma.

Alla människor, som inte ha måst stanna hemma för att se till hus och boskap, äro komna till denna Broby marknad. Där äro kavaljerer från Ekeby och skogsbönder från Nygård, hästhandlare från Norge, finnar från de norra skogarna, skojare från landsvägen.

Ibland samlas hela det brusande havet i en virvel, som svänger sig i yra ringar kring en medelpunkt. Ingen vet vad som finns innerst, förrän ett par polismän bryta sig igenom hopen för att göra slut på ett slagsmål eller resa upp en kullvält kärra. Och i nästa ögonblick är det en ny folkskockning omkring en köpman, som munhugges med en kvick jänta.

Så, fram mot middagen, börjar det stora slagsmålet. Bönderna ha fått för sig, att västgötarna begagna för korta alnmått, och där uppstår först gräl och oväsen omkring deras skivor, sedan övergår det till våldsamheter. Det vet envar, att för de många, som i de dagarna inte sågo annat än nöd och elände för sig, var det just som en glädje att få slå till, det kunde göra detsamma vem eller vad som träffades. Och så snart de starka och stridslystna se, att ett slagsmål är i gång, rusa de till

från alla håll. Kavaljererna ämna just bryta fram för att stifta fred på sitt eget vis, och dalkarlarna skynda till för att hjälpa västgötarna.

Starke Måns från Fors är den, som är ivrigast inne i leken. Full är han, och vred är han. Nu har han ryckt omkull en västgöte och börjat prygla upp honom, men vid dennes nödrop skynda hans landsmän fram och försöka tvinga starke Måns att släppa kamraten lös. Då välter starke Måns tygpackorna ned från en av skivorna och griper själva skivan, som är en aln bred och åtta alnar lång samt hopfogad av tjocka plankor, och börjar svänga den som sitt vapen.

Han är en förfärlig man, starke Måns. Det var han, som sparkade ut en vägg i arresten i Filipstad, han, som kunde lyfta en båt ur sjön och bära den på sina axlar. Nu kan man tro, att då han börjar slå omkring sig med den tunga skivan, så flyr hela folkhopen och västgötarna med. Men starke Måns är efter dem, slående omkring sig med den tunga skivan. För honom är det inte mer fråga om vänner eller fiender: han vill bara ha någon att slå, nu sedan han har fått ett vapen.

Folket flyr i förtvivlan undan honom. Män och kvinnor skrika och springa. Men hur är det möjligt att fly för kvinnorna, av vilka flera ha sina barn vid handen? Stånd och kärror stå dem i vägen, oxar och kor, som bli vilda av larmet, hindra dem att komma undan.

I ett hörn mellan stånden har en hop kvinnor blivit inklämd, och mot denna stormar jätten.

Tycker han sig inte mitt i skaran se en västgöte! Han höjer skivan och låter den falla. I blek, rysande ångest ta kvinnorna emot anfallet, krypande samman under det dödande slaget.

Men då skivan vinande faller ned över dem, brytes dess kraft mot en mans uppsträckta armar. En man har inte krupit samman, utan rest sig över mängden, en man har av fri vilja tagit emot slaget för att rädda de många. Kvinnor och barn stå oskadda. En man har brutit slagets våldsamhet, men han ligger nu också medvetslös på marken.

Starke Måns lyfter inte upp sin skiva för att storma vidare. Han har mött mannens blick, just då skivan störtade ned på hans hjässa, och den har slagit honom med förlamning. Han låter sig bindas och föras bort utan motstånd.

Men i ilande fart löper kring marknaden det ryktet, att starke Måns har slagit ihjäl kapten Lennart. Man säger, att han, som har varit folkets vän, har dött för att rädda kvinnor och värnlösa barn.

Och det blir stilla över de vida fälten, där livet nyss brusade i sin vildaste fart: handeln stannar av, slagsmålet upphör, gillena vid matsäcksskrinen taga slut, förgäves locka lindansarna på åskådare.

Folkets vän är död, folket har fått sorg. I tyst trängsel strömma alla mot den plats, där han har fallit. Han ligger utsträckt på marken, alldeles medvetslös, något sår syns inte, men själva huvudskålen tycks vara tillplattad.

Några män flytta honom varligt upp på skivan, som jätten har tappat. De tro sig märka, att han ännu lever.

»Vart skola vi bära honom?» fråga de varandra.

»Hem!» svarar en barsk röst ur hopen.

O, ja, ni goda män, bär honom hem! Lyft upp honom på era axlar och bär honom hem! Han har varit Guds lekboll, han har drivits som en fjäder för fläkten av hans anda. Bär honom nu hem!

Det sårade huvudet har vilat på den hårda britsen i fängelset, på halmkärven i ladan. Låt det nu få komma hem och vila mot en stoppad kudde! Han har lidit oförskylld skam och plåga, han har förjagats från sin egen dörr. En irrande flykting har han varit, vandrande Guds vägar, var han kunde finna dem, men hans längtans land var detta hem, vars port Gud hade stängt för honom. Kanske står hans hem öppet för den, som har dött för att rädda kvinnor och barn.

Nu kommer han inte som en förbrytare, ledd av raglande dryckesbröder: han ledsagas av ett sörjande folk, i vars hyddor han har bott, medan han har hulpit dess lidanden. Bär honom nu hem!

Och de göra så. Sex män lyfta skivan, varpå han ligger, på sina axlar och bära honom bort från marknadsfältet. Där de gå fram, vika människorna åt sidan och stå stilla: männen blotta sina huvuden, kvinnorna niga, såsom de göra i kyrkan, då Guds namn nämnes. Många gråta och torka sina ögon,

andra börja tala om vilken man han har varit, så god, så munter, så rådsnar och så gudfruktig. Märkligt är ock att se hur, så snart en av bärarna tröttnar, en annan helt sakta kommer och för sin skuldra in under skivan.

Så kommer kapten Lennart också förbi den plats, där kavaljererna stå.

»Får väl gå med och se till, att han kommer riktigt hem,» säger Beerencreutz och lämnar sin plats vid vägkanten för att gå med upp till Helgesäter. Hans exempel följes av många.

Marknadsfältet blir liksom öde: folket drager med kapten Lennart upp till Helgesäter. Man måste ju se till, att han får komma hem. Allt det nödvändiga, som skulle köpas, får vara, som det är, marknadsgåvorna åt de små därhemma bli glömda, psalmboksköpet blir aldrig avslutat, silkesduken, som har lyst i jäntans ögon, får ligga kvar på disken. Alla måste gå med och se till, att kapten Lennart kommer hem.

Då tåget kommer fram till Helgesäter, är där tyst och öde. Åter trumma överstens nävar mot den stängda ingångsdörren. Alla tjänare äro på marknaden, kaptenskan är ensam hemma och vaktar huset. Nu är det också hon, som öppnar.

Och hon frågar, såsom hon hade frågat en gång förr:

»Vad vill ni?»

Varpå översten svarar, såsom han hade svarat en gång förr:

»Vi äro här med din man.»

Hon ser på honom, där han står styv och trygg som alltid. Hon ser på bärarna bakom honom, som gråta, och på hela folkmassan därbakom. Hon står där på trappan och ser in i hundratal av gråtande ögon, som ängsligt stirra upp till henne. Sist ser hon på mannen, som ligger utsträckt på båren, och trycker handen mot hjärtat.

»Detta är hans rätta ansikte,» mumlar hon.

Utan att fråga mer lutar hon sig ned, drar undan en regel, slår upp förstudörrarna på vid gavel och går sedan före de andra in i sängkammaren.

Översten och kaptenskan hjälpas åt att dra ut dubbelsängen och skaka ut bolstern, och så blir kapten Lennart åter bäddad på mjukt dun och vitt linne.

»Lever han?» frågar hon.

»Ja,» svarar översten.

»Finns det hopp?»

»Nej. Det är ingenting att göra.»

Det är tyst en stund, så kommer en plötslig tanke över henne.

»Gråta de för hans skull, alla dessa?»

»Ja.»

»Vad har han då gjort?»

»Det sista han gjorde var att låta starke Måns slå ihjäl sig för att rädda kvinnor och barn från döden.»

Hon sitter åter tyst en stund och tänker.

»Vad hade han för ansikte, överste, då han kom hem för två månader sedan?»

Översten rycker till. Nu förstår han, nu först förstår han.

»Gösta hade ju målat honom!»

»Så var det för ett kavaljersstrecks skull, som jag stängde honom ute från hans hem. Hur vill ni stå till svars för sådant, överste?»

Beerencreutz höjde på de breda axlarna.

»Jag har mycket att svara för.»

»Men jag menar, att detta måtte vara det värsta ni har gjort.»

»Så har jag heller aldrig gått en tyngre väg än den i dag hitupp till Helgesäter. För övrigt är det två till, som ha skuld i detta.»

»Vilka då?»

»Sintram är den ena, den andra är kusin själv. Kusin är en sträng kvinna. Jag vet, att många ha försökt att tala med kusin om hennes man.»

»Det är sant,» svarar hon.

Sedan ber hon honom berätta om dryckesgillet i Broby.

Han berättar allt, så gott han kan minnas, och hon lyssnar tyst. Kapten Lennart ligger alltjämt medvetslös på sängen. Rummet är alldeles fullt av gråtande människor; ingen tänker på att utestänga denna bedrövade skara. Alla dörrar stå öppna, alla rum, trappor och förstugor äro fyllda av tysta, ängsliga människor, långt ute på gården stå de i täta flockar.

Då översten har slutat, höjer kaptenskan rösten och säger:

»Om här finns några kavaljerer inne, så ber jag dem gå härifrån. Det är mig svårt att se dem, då jag sitter vid min mans dödsläger.»

Utan ett ord vidare stiger då översten upp och går. Så göra ock Gösta Berling och några andra kavaljerer, som ha följt kapten Lennart. Folket viker skyggt åt sidan för den lilla skaran av förödmjukade män.

Då de äro borta, säger kaptenskan: »Vill någon av dem, som ha sett min man under denna tiden, säga mig var han har uppehållit sig och vad han har sysslat med?»

Så börja de då därinne att bära vittnesbörd om kapten Lennart inför hans hustru, som har misskänt honom och i stränghet förhärdat sitt hjärta för honom. Nu ljuder det åter, de gamla hymnernas språk. Män tala, som aldrig ha läst annan bok än bibeln. På bildspråk ur Jobs bok, med ordvändningar från patriarkernas dagar tala de om Guds vandringsman, som gick omkring och hjälpte folket.

Det varar länge, innan de ha fått tala ut. Medan skymningen kommer och kvällen, stå de kvar och tala: en efter annan träder fram och förtäljer om honom inför hans hustru, som inte har velat höra hans namn nämnas.

Där finnas de, som kunna tala om hur han hade funnit dem på sjuksängen och botat dem. Där äro vilda slagskämpar, som han har tämt. Där äro bedrövade, som han har upprättat, försupna, som han har tvungit till nykterhet. Var och en, som hade varit stadd i outhärdlig nöd, hade sänt bud på Guds vandringsman, och han hade förmått hjälpa, åtminstone hade han förmått väcka hopp och tro.

Hela kvällen ljuder hymnernas språk inne i sjukrummet.

Ute på gårdarna stå de täta hoparna och vänta på slutet. De veta vad som försiggår därinne. Det, som sägs högt vid dödsbädden, viskas från man till man därute. Den, som har något att säga, tränger sig sakta fram. »Det är en, som kan vittna,» säger man och lämnar honom rum. Och de träda fram ur mörkret, avlägga sitt vittnesmål och sjunka åter ned i mörkret.

»Vad säger hon nu?» fråga de utanför stående, då någon kommer ut. »Vad säger hon, den stränga frun på Helgesäter?»

»Hon strålar som en drottning. Hon småler som en brud. Hon har flyttat fram hans länstol till bädden och lagt på den de kläder, som hon själv har vävt åt honom.»

Men så blir en tystnad bland allt folket. Ingen säger det, alla veta det på en gång: »han dör.»

Kapten Lennart slår upp sina ögon, ser och ser nog.

Han ser hemmet, folket, hustrun, barnen, kläderna och småler. Men han har blott vaknat upp för att dö. Han drar ett rosslande andetag och ger upp andan.

Då tystna berättelserna, men en röst tar upp en dödspsalm. Alla stämma in, och buren av hundratals starka röster stiger sången mot höjden.

Det är jordens avskedshälsning till den flyende själen.

TRETTIOFEMTE KAPITLET.

Skogstorpet.

DET VAR MÅNGA ÅR före det, då kavaljererna styrde Ekeby.

Vallgossen och vallflickan lekte samman i skogen, byggde hus av flata stenar, plockade hjortron och gjorde al-lurar. Födda i skogen voro båda. Skogen var deras hem och sätesgård. Med allt där levde de i frid, såsom man lever i frid med tjänare och husdjur.

De små räknade lo och räv för sina gårdshundar, vesslan var deras katt, hare och ekorre voro deras storboskap, uvar och orrar sutto i deras fågelbur, granarna voro deras tjänare och ungbjörkarna gäster vid deras gillen. De kände nog hålan, där huggormarna lågo sammanslingrade under vintervilan, och då de hade badat, hade de sett tomtormen komma simmande genom det klara vattnet, men de fruktade varken orm eller rå, sådant hörde skogen till, och den var deras hem. Där kunde intet skrämma dem.

Djupt inne i skogen låg torpet, där gossen bodde. Dit ledde backig skogsväg, berg stodo runtom och skymde solen, bottenlös myr låg nära och utsände året om frostkall dimma. Föga lockande syntes slik bostad för slättfolket.

Vallgossen och vallflickan skulle en dag bygga hjonelag samman, bo där i skogstorpet och leva av sina händers arbete. Men innan de blevo gifta, kom krigets olycka över landet, och gossen tog värvning. Hem kom han åter utan sår eller skadad lem, men märke för livet hade han fått av den färden. Alltför mycket av världens ondska och människors grymma framfärd mot människor hade han skådat. Han blev ur stånd att se det goda.

Till en början såg ingen någon ändring på honom. Med sin barndoms käresta gick han till prästen och tog ut lysning. Skogstorpet ovan Ekeby blev deras hem, såsom de längesedan hade avtalat, men i det hemmet rådde ingen trevnad.

Hustrun gick där och såg på mannen som på en främmande. Alltsedan han kom ur kriget, kunde hon inte känna igen honom. Han skrattade hårt och talade litet. Hon var rädd för honom.

Han gjorde ingen förtret eller skada, och han var en flitig arbetare. Dock blev han föga avhållen, ty han trodde alla om ont. Själv kände han sig som en förhatad främling. Nu voro skogens djur hans fiender. Berget, som skymde solen, och myren, som sände dimma, voro hans ovänner. Skogen blir en hemsk bostad för den, som bär på onda tankar.

Ljusa minnen förvärve den, som vill leva i

ödemarker! Eljest ser han blott mord och förtryck bland växter och djur, liksom han förut har sett det bland människor. Han väntar ont av allt han möter.

Inte kunde Jan Hök, soldaten, själv tyda vad som brast honom, men han märkte, att intet gick honom väl. Föga frid bjöd hemmet. Sönerna, som växte upp där, blevo starka, men vilda. Härdade och modiga män voro de, men också de levde i strid med var man.

Hustrun hans lockades i sin sorg att utforska ödemarkens hemligheter. I myr och snår sökte hon hälsobringande örter. De underjordiskas väsen begrundade hon, och hon visste vad offer som behagade dem. Hon kunde bota sjukdom och ge goda råd åt dem, som hade älskogssorger. Hon vann rykte som trollkunnig och blev skydd, fastän hon gjorde människor stor nytta.

En gång tog hustrun sig för att tala med mannen om hans bekymmer.

»Alltsedan du gick i krig,» sade hon, »har du varit som förbytt. Vad gjorde de med dig där?»

Då for han upp och var nära att slå henne, och sammalunda gick det varje gång hon talade om kriget. Han råkade då i vansinnig vrede. Av ingen tålde han höra ordet krig, och snart blev det känt, att han inte kunde fördraga talet därom. Så togo sig människorna i akt för det samtalsämnet.

Men ingen av hans krigskamrater kunde berätta, att han hade gjort mer ont än andra. Han hade kämpat som en god soldat. Det var blott allt

detta förfärliga han hade sett, som skrämt honom så, att han sedan inte såg något annat än det onda. Från kriget härledde han all sin sorg. Han tänkte, att all naturen hatade honom, därför att han hade tagit del i sådana ting. De, som mer veta, kunna trösta sig med att de ha kämpat för fosterland och ära. Vad visste han om sådant? Han kände blott, att allt hatade honom, därför att han hade utgjutit blod och vållat skada.

Vid den tiden, då majorskan blev driven från Ekeby, bodde han ensam i sin stuga. Död var hustrun, och sönerna voro borta. Vid marknadstider fylldes dock skogstorpet av gäster. De svarthåriga, mörkhyade skojarna togo in där. De trivas bäst hos den, som de flesta sky. Små, långhåriga hästar klättrade då uppför skogsvägen, dragande kärror, lastade med förtennarverktyg, med barn och trasbylten. Kvinnor, tidigt åldrade, med dragen uppsvällda av rökande och dryckjom, och män med bleka, skarpa ansikten och seniga kroppar följde kärrorna. Då skojarna kommo till skogstorpet, blev där muntert liv. Brännvin och kortspel och högljutt glam bragte de med sig. Om stölder och hästbyten och blodiga slagsmål visste de att förtälja.

På fredag började Broby marknad, och då blev kapten Lennart dödad. Starke Måns, som gav dråpslaget, var son till gubben i skogstorpet. Då skojarna på söndags eftermiddag sutto tillsammans däruppe, räckte de därför den gamle Jan Hök brännvinsflaskan oftare än vanligt och talade med

honom om fängelseliv och fångkost och rannsakning, ty sådant hade de ofta prövat.

Den gamle satt på huggkubben i spiselvrån och talade föga. Hans stora, glanslösa ögon stirrade ut över den vilda skara, som fyllde rummet. Skymningen var kommen, men torrvedsbrasan gav ljus. Trasor, elände och bister nöd belyste den.

Öppnades så dörren helt sakta, och in trädde två kvinnor. Det var den unga grevinnan Elisabet, följd av Brobyprästens dotter. Sällsam tedde hon sig för den gamle, då hon, älsklig och strålande i blid skönhet, trädde in i brasans ljuskrets. Hon berättade för dem därinne, att Gösta Berling inte hade varit sedd på Ekeby, alltsedan kapten Lennart dog. Hon och hennes tjänarinna hade gått upp i skogen och sökt honom hela eftermiddagen. Nu såg hon, att härinne funnos män, som mycket vandrat och kände alla stigar. Hade de sett honom? Hon hade kommit in för att vila och fråga om de hade sett honom.

Det var en gagnlös fråga. Ingen av dem hade sett honom.

De satte fram en stol åt henne. Hon sjönk ned på den och satt tyst en stund. Larmet i stugan hade förstummats. Alla sågo på henne och undrade över henne. Så blev hon skrämd av tystnaden, ryckte till och sökte en likgiltig sak att tala om.

Hon vände sig till gubben i vrån. »Jag tycker mig ha hört, att ni har varit soldat, gamle far,» sade hon. »Tala om något från kriget!»

Än mer förstenande tyst blev det. Gubben satt, som om han intet hade hört.

»Det skulle mycket roa mig att höra talas om krig av en, som själv har varit med,» fortfor grevinnan, men hon avbröt sig tvärt, ty Brobyprästens dotter skakade på huvudet åt henne. Hon måtte ha talat opassande ord. Alla de församlade människorna sågo på henne, som om hon hade brutit mot det passandes enklaste lag. Plötsligt höjde en skojarhustru sin skarpa röst och frågade:

»Det är visst hon, som har varit grevinna på Borg.»

»Det är det.»

»Det var annat, det, än att löpa kring skogen efter den galna prästen. Tvi för så'nt byte!»

Grevinnan reste sig och bjöd farväl. Hon hade vilat nog. Kvinnan, som hade talat, följde henne ut genom dörren.

»Grevinnan förstår,» sade hon, »jag fick lov att säga något, för det går inte an att tala med gamle far om krig. Han tål inte höra det ordet. Jag mente väl, jag.»

Grevinnan Elisabet skyndade bort, men hon hejdade sig snart. Hon såg den hotande skogen, det skymmande berget och det rykande träsket. Hemskt måtte det vara att bo här för den, vars sinne fylldes av onda minnen. Hon kände medömkan med den gamle, som satt därinne med de mörka skojarna till sällskap.

»Jungfru Anna Lisa,» sade hon, »låt oss vända om! De voro goda mot oss därinne, men jag

uppförde mig illa. Jag vill tala med den gamle om gladare ting.»

Och lycklig över att ha funnit någon att trösta, gick hon åter in i stugan.

»Det är så,» sade hon, »att jag tror, att Gösta Berling går här i skogen och tänker på att ta livet av sig. Det är därför viktigt, att han snart blir funnen och hindrad därifrån. Jag och jungfru Anna Lisa ha trott oss se honom ibland, men så har han försvunnit för oss. Han håller sig i trakten av berget, där Nygårdsflickan slog ihjäl sig. Jag kom nu att tänka på att jag väl inte behöver gå ända ner till Ekeby för att skaffa hjälp. Här sitta många raska män, som lätt skulle kunna fånga honom.»

»Ge er i väg, karlar!» utbrast skojarkvinnan. »När grevinnan inte håller sig för god att be skogsfolket om en tjänst, skall ni genast gå.»

Männen reste sig genast och gingo att söka.

Den gamle Jan Hök satt stilla och stirrade framför sig med glanslös blick. Skrämmande dyster och hård satt han där. Den unga frun fann inte ord att säga honom. Då såg hon, att ett barn låg sjukt på en halmkärve, och märkte, att en kvinna hade ont i en hand. Genast började hon ansa de sjuka. Hon var snart god vän med de sladdrande kvinnorna och lät visa sig de minsta barnen.

Om en timme kommo männen tillbaka. De förde Gösta Berling bunden in i stugan. På golvet framför spiselden lade de ned honom. Hans kläder voro rivna och smutsiga, anletsdragen avtärda och ögonen vilda. Förskräcklig hade hans färd varit

under dessa dagar: på den fuktiga marken hade han legat, han hade borrat ned händer och ansikte i mossjorden, släpat sig fram över stenhällar, trängt genom de tätaste snår. Godvilligt hade han inte följt männen, men de hade övermannat och bundit honom.

Då hans hustru återsåg honom sådan, vart hon vred. Hon löste inte hans bundna lemmar, utan lät honom ligga kvar på golvet. Med förakt vände hon sig från honom.

»Så du ser ut!» sade hon.

»Inför dina ögon hade jag inte mer ämnat komma,» svarade han.

»Är jag då inte din hustru? Är det inte min rätt att vänta, att du kommer till mig med din sorg? Med bitter ängslan har jag väntat på dig i dessa två dagar.»

»Jag hade ju vållat kapten Lennarts olycka. Hur kunde jag våga att visa mig för dig? Hur kunde jag?»

»Rädd var du sällan, Gösta.»

»Den enda tjänst jag kan göra dig, Elisabet, är att befria dig från mig.»

Outsägligt förakt ljungade under hennes sammandragna ögonbryn ned mot honom.

»Till en självmördares hustru vill du göra mig!»

Hans anletsdrag förvredos.

»Elisabet, låt oss gå ut i den tysta skogen och tala samman!»

»Varför skulle inte dessa människor kunna höra oss?» utbrast hon, talande i gälla tonfall. »Äro

vi bättre än någon av dem? Har någon av dem vållat mera sorg och skada än vi? De äro skogens och landsvägens barn, de hatas av var man. Låt dem höra hur synd och sorg också följa härskaren över Ekeby, den av alla älskade Gösta Berling! Tror du din hustru håller dig för bättre än någon av dem — eller gör du det?»

Han reste sig mödosamt på armbågen och såg på henne med uppflammande trots. »Jag är inte så usel, som du tror.»

Då fick hon höra dessa två dagars historia. Första dygnet drev Gösta omkring i skogen, jagad av samvetskval. Han kunde inte uthärda att möta en människas blick. Men han tänkte inte på att dö. Han ämnade draga till fjärran land. På söndagen steg han dock ned från höjderna och gick fram till Bro kyrka. Än en gång ville han se folket: Lövsjö härads fattiga, hungrande folk, som han hade drömt om att tjäna, då han hade suttit vid Brobyprästens skamhög, och som han hade kommit att älska, då han hade sett dem draga bort i natten med den döda Nygårdsflickan.

Gudstjänsten var början, då han kom till kyrkan. Han smög sig upp på en läktare och såg ned på folket. Grymma kval grepo honom då. Han hade velat tala till det, trösta det i dess fattigdom och hopplöshet. Hade han blott fått tala i Guds hus, han skulle, så hopplös han var, ägt ord av hopp och frälsning för alla.

Då lämnade han kyrkan, gick in i sakristian och skrev den kungörelse, som hans hustru redan

kände. Han hade lovat, att arbetet skulle återupptagas på Ekeby och säd där utdelas till de mest behövande. Han hade hoppats, att hans hustru och kavaljererna skulle uppfylla hans löften, då han vore borta.

Kommen ut, såg han en kista stå framför sockenstugan. Den var grov, i hast tillyxad, men prydd med svart krusflor och kransar av lingonris. Han förstod, att det var kapten Lennarts. Folket hade väl bett kaptenskan att påskynda begravningen, så att den stora mängden av marknadsbesökande skulle kunna övervara jordafärden.

Han stod och såg på kistan, då en tung hand lades på hans axel. Sintram hade kommit fram till honom.

»Gösta,» sade han, »om du vill göra en människa ett riktigt spratt, så lägg dig att dö! Det finns intet knipslugare än att dö, ingenting, som så lurar en ärlig man, som intet ont anar. Lägg dig att dö, säger jag!»

Förfärad lyssnade Gösta till vad den elake talade. Denne klagade över väl lagda planers förolyckande. Öde bygd hade han velat se vid Lövens strand. Därför hade han gjort kavaljererna till traktens herrar, därför hade han låtit Brobyprästen utarma folket, därför hade han framkallat torkan och hungersnöden. På Broby marknad skulle det avgörande slaget hava stått. Hetsat av olyckor skulle folket ha hängivit sig åt mord och stöld. Sedan skulle rättegångar ha kommit och utarmat det. Hungersnöd, upplopp och alla slags olyckor

skulle ha härjat. Så styggt och förhatligt skulle till sist landet ha blivit, att ingen hade kunnat bo där, och allt detta skulle ha varit Sintrams verk. Hans glädje och stolthet skulle detta ha varit, ty han var ond. Han älskade öde trakter och obruten mark. Men denne, som hade vetat att dö i rätta stunden, hade fördärvat allt för honom.

Då frågade honom Gösta vartill allt detta skulle ha tjänat.

»Det skulle ha behagat mig, Gösta, ty jag är ond. Jag är slagbjörnen på fjället, jag är snöstormen på slätten, jag tycker om att mörda och förfölja. Bort, säger jag, bort med människor och människors verk! Jag tycker inte om dem. Jag kan låta dem löpa mellan mina klor och göra sina krumsprång — det kan också vara lustigt för en stund —, men nu var jag mätt på lek, Gösta, nu ville jag hugga till, nu ville jag döda och fördärva.»

Han var galen, helt galen. Han började för längesedan på lek med dessa helveteskonster, och nu hade ondskan tagit överhand, nu trodde han sig vara en ande från avgrunden. Nu hade han närt och fostrat det onda inom sig, så att det hade tagit väldet över hans själ. Så kan elakhet göra människor galna liksom kärleken och grubblet.

Han var rasande, den elake brukspatronen, och i sin vrede började han rycka i kistans kransar och krusflor, men då ropade Gösta Berling:

»Rör inte kistan!»

»Se, se, se, skall jag inte röra den? Jo, jag skall kasta min vän Lennart på marken och för-

trampa hans kransar. Ser du inte vad han har gjort mig? Ser du inte i vilken fin, grå kalesch jag kommer åkande?»

Och Gösta Berling såg då, att ett par fångkärror med länsman och häradstjänare stodo och väntade utanför kyrkogårdsmuren.

»Se, se, se, skall jag inte sända kaptenskan på Helgesäter ett tack, därför att hon i går satte sig ned att läsa i gamla papper för att finna bevis mot mig i den där krutsaken, du vet? Skall jag inte låta henne veta, att hon hellre borde ha sysslat med brygd och bak än skicka länsman och häradstjänare efter mig? Skall jag inte ha något för de tårar jag har gråtit för att beveka Scharling att låta mig komma hit och läsa en bön vid den gode vännens kista?»

Och han började åter rycka i krusfloret.

Då stod Gösta Berling tätt bredvid honom och fattade om hans armar.

»Allt vill jag ge, för att inte brukspatron skall röra kistan!» sade han.

»Gör vad du vill!» sade den galningen. »Ropa, om du vill! Något hinner jag dock, innan länsmannen kommer. Slåss med mig, om du det vill! Det blir en glad syn här på kyrkbacken. Låt oss slåss bland kransar och bårkläden!»

»Jag vill köpa ro för den döde till vad pris det vara må, brukspatron. Ta mitt liv, ta allt!»

»Du lovar stort, gossen min.»

»Brukspatron kan pröva.»

»Nå, så döda dig då!»

»Det kan jag göra, men först skall kistan vara säkert under jord.»

Så blev det. Sintram tog ed av Gösta, att han inte skulle finnas till, tolv timmar efter sedan kapten Lennart hade jordats. »Så vet jag, att du aldrig kan bli en bra karl,» sade han.

Detta var lätt att lova för Gösta Berling. Han var glad över att få ge sin hustru friheten. Samvetskvalen hade jäktat honom dödstrött. Det enda, som förfärade honom, var, att han hade lovat majorskan att inte dö, så länge Brobyprästens dotter var tjänarinna på Ekeby. Men Sintram sade, att hon nu inte kunde räknas som tjänarinna, sedan hon hade ärvt sin fars rikedomar. Gösta invände, att Brobyprästen hade gömt sitt gods så väl, att ingen hade kunnat finna hans skatter. Då log Sintram och sade, att de voro gömda bland duvnästena i Broby kyrktorn. Därmed gick han. Därpå gick Gösta åter upp till skogen. Bäst syntes det honom att dö på den plats, där Nygårdsflickan hade slagit ihjäl sig. Däruppe hade han irrat hela eftermiddagen. Han hade sett sin hustru i skogen, därför hade han inte genast mäktat döda sig.

Detta berättade han för sin hustru, medan han låg bunden på golvet i skogstorpet.

»O,» sade hon sorgset, då han hade slutat, »vad jag väl känner igen detta! Hjältefasoner, hjälteståt! Alltid färdig att sticka händerna i eldbrasan, Gösta, alltid redo att kasta bort dig själv! Vad sådant en gång syntes mig stort! Vad jag nu prisar lugn och besinning! Vad nytta gjorde du den döde

med ett sådant löfte? Vad, om nu Sintram hade hunnit att stjälpa kistan och riva av den krusfloret? Den hade väl blivit upplyftad, det hade väl funnits nytt krusflor, nya kransar. Om du hade lagt din hand på den gode mannens kista, där inför Sintrams ögon, och svurit att leva för att hjälpa detta fattiga folk, som han hade velat fördärva, det skulle jag nu ha prisat. Om du hade tänkt, då du i kyrkan såg folket: 'jag vill hjälpa det, jag själv vill använda alla krafter på att hjälpa det,' och inte lagt denna börda på din svaga hustru och på gamla män med svikande krafter, så skulle jag ha prisat också detta.»

Gösta Berling låg tyst en stund.

»Vi kavaljerer äro inte fria män,» sade han slutligen. »Vi ha lovat varann att leva för glädjen och blott för glädjen. Ve oss alla, om en sviker!»

»Ve dig,» sade grevinnan med harm, »att du skall vara den fegaste bland kavaljererna och senare till bättring än någon av dem! I går på eftermiddagen sutto de alla elva i kavaljersflygeln, och dystra voro de. Du var borta, kapten Lennart var borta, Ekeby glans och ära voro borta. Toddybrickan lämnade de orörd, för mig ville de inte visa sig. Då gick jungfru Anna Lisa, som står här, upp till dem. Du vet, att hon är en nitisk liten kvinna, som i åratal har kämpat intill förtvivlan mot vanvård och slöseri.

'I dag har jag återigen varit hemma och sökt söta fars pengar,' sade hon till kavaljererna, 'men

jag har inget kunnat finna. Alla reverser äro överkorsade, och lådor och skåp stå tomma.'

'Det var synd om henne, jungfru Anna Lisa,' menade Beerencreutz.

'Då majorskan drog från Ekeby,' fortsatte Brobyprästens dotter, 'så bad hon mig se till hennes hus. Och om jag nu hade funnit söta fars pengar, så skulle jag ha byggt upp Ekeby. Men då jag inte fann något annat att ta därhemma, så tog jag med mig av söta fars skamhög, ty stor skam väntar mig, då min matmor kommer igen och frågar mig vad jag gjort av Ekeby.'

'Ta sig inte så nära av det, som hon inte har förskyllat, jungfru Anna Lisa!' sade åter Beerencreutz.

'Men jag har inte tagit med skamhögen för mig ensam,' sade Brobyprästens dotter. 'Jag tog också därav för de goda herrarnas räkning. Var så goda, kära herrar! Söta far är väl inte den ende, som har vållat skam och skada i denna världen.'

Och hon gick från den ena till den andra av dem och lade ned några av de torra stickorna för var och en. Somliga svuro, men de flesta läto henne hållas. Till sist sade Beerencreutz med en hög herres lugn:

'Det är bra. Jungfrun skall ha tack. Jungfrun kan gå nu.'

Då hon var borta, slog han knytnäven i bordet, så att glasen hoppade.

'Från denna stund,' sade han, 'absolut nykter! Något sådant skall inte brännvinet än en gång

bringa över mig.' Därpå steg han upp och gick ut.

De följde honom så småningom, alla de andra. Vet du vart de gingo, Gösta? Jo, ner till älven, till näset, där Ekeby kvarn och smedja stodo, och där började de arbeta. De började släpa på stockar och stenar och röja platsen. De gamla ha haft en svår tid. Sorg har gått över flera av dem. Nu kunna de inte längre uthärda vanäran av att ha förstört Ekeby. Väl vet jag, att ni kavaljerer blygs för arbetet, men nu ha de andra tagit denna skammen på sig. Än mer, Gösta, de ämna sända jungfru Anna Lisa upp till majorskan och hämta henne. Men du, vad gör du?»

Han fann ännu en sak att svara henne.

»Vad begär du av mig, av en avsatt präst? Förkastad är jag av människor, förhatlig för Gud.»

»Också jag har i dag varit i Broby kyrka, Gösta. Hälsning har jag till dig från två kvinnor. 'Säg Gösta,' sade Marianne Sinclaire, 'att en kvinna inte vill blygas öfver den, som hon har älskat!' 'Säg Gösta,' sade Anna Stjärnhök, 'att jag nu har det bra! Jag regerar själv mina gårdar. Folk säger om mig, att jag blir en andra majorska. Jag tänker inte på kärlek, bara på arbete. Också på Berga ha de övervunnit sorgens första bitterhet. Men vi sörja alla över Gösta. Vi tro på honom och bedja Gud för honom — men när, när blir han en man?'»

»Ser du då, är du förkastad av människor?» fortfor grevinnan. »För mycken kärlek har du rönt, det är din olycka. Kvinnor och män ha älskat dig.

Bara du har skämtat och skrattat, bara du har sjungit och spelat, ha de förlåtit dig allt. Vad det har behagat dig att göra, har varit dem gott. Och du vågar kalla dig en förkastad! Eller är du förhatlig för Gud? Varför stannade du inte och såg kapten Lennarts jordafärd?

Som han hade dött på en marknadsdag, hade ryktet om honom blivit fört vida omkring. Efter gudstjänsten kommo tusentals människor upp till kyrkan. Hela kyrkogården och muren och fälten däromkring voro betäckta av människor. Liktåget ordnade sig framför sockenstugan. Man väntade endast på gamla prosten. Han var sjuk och hade inte predikat. Men till kapten Lennarts begravning hade han lovat komma. Och så kom han, gående med sänkt huvud och drömmande sina egna drömmar, såsom han plägar nu på sin ålderdom, och ställde sig i spetsen för liktåget. Ingenting ovanligt märkte han. Han hade gått i många liktåg, den gamle. Han gick fram på den kända vägen och såg inte upp. Han läste bönerna och kastade mull på kistan och märkte alltjämt ingenting. Men så tog klockaren upp en psalm. Inte vågade jag tro, att den grova rösten, som annars alltid brukade sjunga ensam, skulle kunna väcka prosten ur hans drömmar.

Men klockaren fick inte sjunga ensam. Hundratal och åter hundratal av röster stämde in. Män, kvinnor och barn sjöngo. Då vaknade prosten ur sina drömmar. Han strök sig över ögonen och steg upp på den uppkastade jordhögen för att se. Aldrig

hade han sett en sådan skara sörjande. Männen hade på sig de gamla, slitna begravningshattarna. Kvinnorna hade de vita förklädena med de breda fållarna. Alla sjöngo, alla hade de tårar i ögonen — alla hade de sorg.

Då började gamla prosten darra och ängslas. Vad skulle han säga till detta folk, som hade fått sorg? Det var nödvändigt, att han sade dem ett ord till tröst.

Då sången hade tystnat, sträckte han ut armarna över folket.

'Jag ser, att folket har fått sorg,' sade han, 'och sorgen är tyngre att bära för den, som länge skall trampa jordens stigar, än för mig, som snart skall skiljas hädan.'

Han tystnade förfärad. Hans röst var för svag, och han tvekade i valet av ord.

Men snart började han på nytt. Hans stämma hade återfått sin ungdoms kraft, och hans ögon strålade.

Han höll ett härligt tal för oss, Gösta. Först berättade han så mycket han visste om Guds vandringsman. Sedan påminde han oss om att ingen yttre glans eller stor förmåga hade gjort denne man så ärad, som han nu var, utan blott det, att han alltid hade gått Guds vägar. Och nu bad han oss för Guds och Kristi skull handla sammalunda. Envar skulle älska den andre och vara hans hjälp. Envar skulle tro gott om den andre. Envar skulle handla som denne gode kapten Lennart, ty därtill behövdes inte stora gåvor, blott ett fromt

sinne. Och han uttydde för oss allt, som hade skett i år. Han sade, att det var en förberedelse till den kärlekens och lyckans tid, som nu helt visst vore att vänta. Mänsklig godhet hade han i år ofta sett bryta fram i spridda strålar. Nu skulle den framträda som en hel, lysande sol.

Och det var oss alla, som om vi hade hört en profet tala. Alla ville älska varandra, alla ville vara goda.

Han lyfte sina ögon och händer och lyste frid över nejden. 'I Guds namn,' sade han, 'må oron upphöra! Må frid bo i edra hjärtan och i all naturen! Må de döda tingen och djuren och växterna känna lugn och upphöra att skada!'

Och det var, som en helig ro hade sänkt sig över trakten. Det var, som om höjderna hade strålat och dalarna lett och höstdimmorna hade klätts i rosenfärg.

Sedan kallade han på en hjälpare för folket. 'Någon skall komma,' sade han. 'Det är inte Guds vilja, att I nu skolen förgås. Gud skall uppväcka någon, som mättar de hungrande och leder er på hans vägar.'

Då tänkte vi alla på dig, Gösta. Vi visste, att prosten talade om dig. Folket, som hade hört din kungörelse, gick hem, talande om dig. Och du gick här i skogen och ville dö! Folket väntar dig, Gösta. Runtom i hyddorna sitta de och tala om att då den galna prästen på Ekeby nu vill hjälpa dem, så skall allt bli bra. Du är deras hjälte, Gösta. Allas deras hjälte är du.

Ja, Gösta, det är visst, att den gamle talade om dig, och detta tör väl nu locka dig att leva. Men jag, Gösta, som är din hustru, jag säger dig, att du helt enkelt skall gå bort och göra din plikt. Du skall inte drömma om att vara sänd av Gud. Envar tör vara det, förstår du. Du skall arbeta utan hjältedater, du skall inte glänsa och förvåna, du skall laga, att ditt namn inte alltför ofta ljuder på folkets läppar. Betänk dig dock väl, innan du återtar ditt ord till Sintram! Du har nu skaffat dig ett slags rätt att dö, och livet torde inte bjuda dig mycken fägnad hädanefter. Det var en tid min önskan att dra hem till södern, Gösta. Mig, skuldbelastade, syntes det för mycken lycka att vara din hustru och få följa dig genom livet. Men nu skall jag bli kvar. Om du vågar leva, skall jag stanna. Men vänta dig ingen glädje av det! Tunga plikters väg skall jag tvinga dig att vandra. Aldrig vänte du av mig glädjens och hoppets ord! All sorg och olycka, som vi båda ha vållat, skall jag ställa som vakt vid vår härd. Kan väl ett hjärta, som har lidit så som mitt, älska mer? Tårlös och glädjelös skall jag vandra bredvid dig. Betänk dig väl, Gösta, innan du väljer att leva! Det är bortgöringens väg vi skola vandra.»

Hon väntade inte på svar. Hon vinkade åt Brobyprästens dotter och gick. Då hon kom in i skogen, började hon bittert gråta och grät, ända till dess hon nådde Ekeby. Kommen dit, mindes hon, att hon hade glömt att tala om gladare ting än krig med Jan Hök, soldaten.

I skogstorpet blev stilla och tyst, då hon var borta.

»Herren Gud vare pris och ära!» sade plötsligen den gamla soldaten.

De sågo på honom. Han hade rest sig och skådade ivrigt omkring sig.

»Ondska, ondska har allt varit,» sade han. »Allt jag har sett, sedan jag fick mina ögon öppnade, har varit ondska. Onda män, onda kvinnor! Hat och vrede i skog och mark! Men hon är god. En god människa har stått i mitt hem. Då jag sitter här ensam, skall jag komma ihåg henne. Hon skall vara med mig på skogsvägen.»

Han böjde sig ned över Gösta, löste hans band och reste upp honom. Sedan tog han högtidligt hans hand.

»Förhatlig för Gud,» sade han och nickade, »det är just saken. Men nu är han det inte mer, och inte heller jag är det, sedan hon har stått i mitt hem. Hon är god.»

Nästa dag kom gamle Jan Hök till länsman Scharling. »Jag vill ta mitt kors,» sade han. »Jag har varit en ond man, därför fick jag onda söner.» Och han bad att få gå i häkte i stället för sin son, men detta kunde ju inte ske.

Den yppersta av gamla historier är den, som handlar om hur han följde sin son, vandrande bredvid fångkärran, hur han sov utanför hans fängelse, hur han inte övergav honom, förrän han hade lidit sitt straff. Den finner väl ock sin skildrare.

TRETTIOSJÄTTE KAPITLET.

Margareta Celsing.

DAGARNA FÖRE JUL kom majorskan resande ned till Lövsjö härad, men först på själva julaftonen kom hon till Ekeby. Under hela resan var hon sjuk. Hon hade lunginflammation och svår feber, dock hade man aldrig sett henne gladare eller hört flera vänliga ord av henne.

Brobyprästens dotter, som hade vistats hos henne på bruket i Älvdalsskogarna alltsedan oktober månad, satt vid hennes sida i släden och ville gärna påskynda resan, men hon kunde inte hindra den gamla från att hejda hästarna och kalla varje vandringsman fram till släden för att spörja om nyheter.

»Hur går det er härnere i Lövsjö?» frågade majorskan.

»Oss går det väl,» fick hon då till svar. »Bättre tider stunda. Den galna prästen därnere på Ekeby och hans hustru hjälpa oss alla.»

»En god tid är kommen,» svarade en annan. »Sintram är borta. Ekeby kavaljerer arbeta. Broby-

prästens pengar äro funna i Bro kyrktorn. De äro så många, att Ekeby ära och makt kunna upprättas med dem. De räcka också till att skaffa bröd åt de hungriga.»

»Vår gamla prost har vaknat upp till nytt liv och ny kraft,» sade en tredje. »Varje söndag talar han med oss om Guds rikes tillkommelse. Vem kan vilja synda mer? Det godas välde tillstundar.»

Och majorskan åkte långsamt vidare, frågande vem hon mötte: »Hur går det med er? Lider ni inte brist här på orten?»

Och feberhettan och den stickande smärtan i bröstet stillades, då de svarade henne: »Här finnas två goda, rika kvinnor, Marianne Sinclaire och Anna Stjärnhök. De hjälpa Gösta Berling med att gå ur hus i hus och se till, att ingen behöver svälta. Och numera kastas ingen säd i brännvinspannan.»

Det var, som om majorskan hade suttit där i släden och hållit en lång gudstjänst. Hon var kommen till ett heligt land. Hon såg gamla, fårade ansikten klarna, då det talades om de tider, som voro komna. Sjuklingarna glömde sina smärtor för att prisa glädjens dag.

»Vi vilja alla vara sådana, som den gode kapten Lennart,» sade de. »Vi vilja alla vara goda. Vi vilja tro alla om gott. Vi vilja inte skada någon. Sådant skall påskynda Guds rikes tillkommelse.»

Hon fann dem alla gripna av samma ande. På herrgårdarna hölls fri spisning för de mest behövande. Den, som hade ett arbete att utföra,

lät det nu ske, och på alla majorskans bruk var verksamheten i full gång.

Aldrig hade hon känt sig friskare, än då hon satt där och lät den kalla luften strömma in i sitt värkande bröst. Ingen gård kunde hon resa förbi utan att stanna och fråga.

»Nu är allt gott,» sade då husfolket. »Här var stor nöd å färde, men de goda herrarna från Ekeby hjälpa oss. Majorskan skall komma att förundra sig över allt, som har blivit utfört där. Nu är kvarnen nästan färdig, och smedjan är i gång, och det brända huset är upptimrat till takåsen.»

Det var nöden och de hjärteskakande händelserna, som hade förvandlat dem alla. Ack, det skulle väl bara räcka en liten tid! Men det var ändå gott att vända åter till ett land, där den ene tjänade den andre, och där alla ville göra det goda. Majorskan kände, att hon kunde förlåta kavaljererna, och hon tackade Gud därför.

»Anna Lisa,» sade hon. »Jag, gamla människa, sitter här och tror, att jag redan färdas in i de saligas himmel.»

Då hon äntligen kom fram till Ekeby och kavaljererna skyndade till för att hjälpa henne ur släden, kunde de knappt känna igen henne, ty hon var lika god och blid som deras egen unga grevinna. De äldre, som hade sett henne som ung, viskade till varandra: »Det är inte majorskan på Ekeby, det är Margareta Celsing, som kommer tillbaka.»

Stor var kavaljerernas glädje över att se henne komma så god och så fri från alla hämndtankar,

men snart byttes den i sorg, då de funno hur sjuk hon var. Hon måste genast bäras in i gästrummet i kontorsflygeln och bäddas ned. Men på tröskeln vände hon sig om och talade till dem.

»Det har varit Guds storm,» sade hon, »Guds storm. Jag vet nu, att allt har varit till det bästa.»

Därmed stängdes dörren till sjukrummet, och de fingo inte se henne mer.

Det är dock så mycket att säga till den, som håller på att dö. Orden trängas på tungan, då man vet, att i nästa rum ligger den, vars öra snart skall stängas för alltid. »Ack, min vän, min vän,» vill man säga, »kan du förlåta? Kan du tro, att jag har älskat dig, trots allt? Hur kunde det dock bliva så, att jag skulle vålla dig så mycken sorg, medan vi vandrade här tillsammans? Ack, min vän, tack för all glädje du har skänkt mig!»

Detta ville man säga och så mycket, mycket annat.

Men majorskan låg i brinnande feber, och kavaljerernas röst kunde inte nå henne. Skulle hon då aldrig få veta hur de hade arbetat, hur de hade upptagit hennes verk, hur de hade räddat Ekeby ära och glans? Skulle hon aldrig få veta det?

Kort därpå gingo kavaljererna ned till smedjan. Där var allt arbete avstannat, men de kastade nya kol och nytt tackjärn i ugnen och redde till en smälta. De kallade inte smederna, som hade gått hem för att fira jul, utan arbetade själva vid härden. Kunde blott majorskan få leva, tills hammaren

komme i gång, då skulle den tala deras sak hos henne.

Det blev kväll, och det blev natt under arbetet. Flera av dem tänkte på hur underligt det var, att de nu åter kommo att fira julnatt i smedjan.

Den mångförfarne Kevenhüller, som hade varit smedjans och kvarnens byggmästare under denna bråda tid, och Kristian Bergh, den starke kaptenen, stodo framme vid härden och skötte smältan. Gösta och Julius drogo kol. Av de övriga sutto några på städet under den upphissade hammaren, och andra hade slagit sig ned på kolkärror och tackjärnshögar. Lövenborg, den gamle mystikern, talade med farbror Eberhard, filosofen, som satt bredvid honom på städet.

»I natt dör Sintram,» sade han.

»Varför just i natt?» frågade Eberhard.

»Bror vet väl, att vi i fjol ingingo ett vad. Nu ha vi intet gjort, som inte har varit kavaljersmässigt, och därför har han förlorat.»

»Bror, som tror på sådant, vet väl då också, att vi ha gjort mycket, som inte har varit kavaljersmässigt. För det första hjälpte vi inte majorskan, för det andra började vi arbeta, för det tredje var det inte fullt riktigt, att Gösta Berling inte dödade sig, då han hade lovat det.»

»Jag har också tänkt på detta,» yttrade Lövenborg, »men jag förmenar, att bror inte uppfattar saken rätt. Att handla i tanke på egna, småaktiga fördelar var oss förbjudet, men inte att handla så,

som kärleken eller äran eller vår eviga salighet fordrade. Jag tror, att Sintram har förlorat.»

»Bror kan ha rätt.»

»Jag skall säga bror, att jag vet det. Jag har hört hans bjällror hela kvällen, men det är inga riktiga bjällror. Snart ha vi honom här.»

Och den lilla gubben satt och stirrade fram mot smedjeporten, som stod öppen, och mot det av glesa stjärnor besatta stycke blå himmel, som syntes genom den.

Om en stund for han upp.

»Ser bror honom?» viskade han. »Där kommer han nu insmygande. Ser inte bror honom i dörröppningen?»

»Ingenting ser jag,» genmälde farbror Eberhard. »Bror är sömnig, det är hela saken.»

»Jag såg honom så tydligt mot den ljusa himlen. Han hade sin långa vargskinnspäls och pälsmössan. Nu är han inne i mörkret där, och jag kan inte se honom. Se, nu är han framme vid ugnen! Han står tätt bredvid Kristian Bergh, men Kristian ser honom visst inte. Nu lutar han sig fram och kastar något i elden. Å, vad han ser stygg ut! Akta er, vänner, akta er!»

Som han sade detta, sköt en eldkvast ut ur ugnen och överhöljde smederna och deras hjälpare med slagg och gnistor. Det skedde dock ingen skada.

»Han ville hämnas,» viskade Lövenborg.

»Bror är för galen!» utbrast Eberhard. »Bror borde ändå ha haft nog av sådant.»

»Sådant kan man väl tänka och önska, men det hjälper föga. Ser inte bror hur han står där vid stolpen och grinar åt oss? Men sannerligen tror jag inte, att han lossar hammaren!»

Han for upp och ryckte Eberhard med sig. Ögonblicket därpå slog hammaren dånande mot städet. Det var bara en krampa, som hade lossnat, men Eberhard och Lövenborg hade med nöd undkommit döden.

»Ser bror, att han ingen makt har över oss!» sade Lövenborg triumferande. »Men det syns, att han vill hämnas.»

Och han ropade till sig Gösta Berling.

»Gå dit upp till kvinnorna, Gösta! Kanske visar han sig för dem också. De äro inte så vana som jag att se sådant. De torde bli rädda. Och ta dig i akt, Gösta, för han har mycket agg till dig, och kanske han har makt över dig för det där löftets skull. Kanske han har det.»

Sedermera fick man nog höra, att Lövenborg hade haft rätt, och att Sintram hade dött julnatten. Somliga sade, att han hade hängt sig själv i fängelset. Andra trodde, att rättvisans tjänare i all hemlighet hade låtit döda honom, ty rättegången syntes gå väl för honom, och det kunde ju inte gå an att åter släppa honom lös över folket i Lövsjö. Ännu andra var det, som trodde, att en mörk herre hade kommit resande i en svart vagn, dragen av svarta hästar, och tagit honom bort ur fängelset. Och Lövenborg var inte den ende, som såg honom under julnatten. Även på Fors vart

han sedd och i Ulrika Dillners drömmar. Många berättade om hur han hade visat sig för dem, ända tills Ulrika Dillner flyttade hans lik till Bro kyrkogård. Hon lät också driva bort de onda tjänarna från Fors och införde där ett gott regemente. Sedan spökar där inte mer.

*

Det sägs, att innan Gösta Berling hann upp till gården, hade en främmande kommit till kontorsflygeln och där avlämnat ett brev till majorskan. Ingen kände budbäraren, men brevet blev inburet och lagt på bordet bredvid den sjuka. Strax därpå blev hon helt oväntat bättre; febern stillades, smärtorna avtogo, och hon blev i stånd att läsa skrivelsen.

De gamla ville gärna tro, att denna förbättring berodde av mörka makters inflytande. Sintram och hans vänner kunde ha fördel därav, att majorskan läste detta brev.

Det var en urkund skriven med blod på svart papper. Kavaljererna skulle nog ha känt igen den. Den författades förra julnatten i smedjan på Ekeby.

Och majorskan låg där nu och läste, att eftersom hon hade varit en häxa och sänt kavaljerssjälar till helvetet, så dömdes hon att förlora Ekeby. Detta och annan dylik dårskap läste hon. Hon granskade datum och underskrifter och fann följande anteckning bredvid Göstas namn: »Därför

att majorskan har begagnat sig av min svaghet för att locka mig bort från ärligt arbete och behålla mig som kavaljer på Ekeby, därför att hon har gjort mig till Ebba Dohnas mördare genom att förråda för henne, att jag är en avsatt präst, skriver jag under.»

Majorskan vek långsamt tillhopa papperet och lade in det i omslaget. Sedan låg hon stilla och begrundade vad hon hade fått veta. Hon förstod med bitter smärta, att sådan var folkets tanke om henne. En häxa och trollpacka var hon för alla dessa, som hon hade tjänat, som hon hade givit arbete och bröd. Detta var hennes lön, sådant skulle hennes eftermäle varda. De kunde inte tro en äktenskapsbryterska om bättre.

Men vad räknade hon på dessa okunniga? De hade dock stått henne fjärran. Men dessa fattiga kavaljerer, som hade levat av hennes nåd och kände henne väl, även de trodde det eller låtsade tro det för att få en förevändning att rycka till sig Ekeby. Snabba gingo hennes tankar. Vild vrede och hämndlystnad lågade i hennes feberheta hjärna. Hon lät Brobyprästens dotter, som jämte grevinnan Elisabet vakade över henne, sända bud till Högfors efter förvaltaren och inspektoren. Hon ville göra sitt testamente.

Åter låg hon tänkande. Hennes ögonbryn sammandrogos, hennes anletsdrag förvredos hemskt av lidandet.

»Majorskan är mycket sjuk,» sade grevinnan sakta.

»Det är jag, sjukare än någonsin förr.»

Det blev åter tyst, men så talade majorskan med hård, sträv röst:

»Det är underligt att tänka, att även ni, grevinna, ni, som alla älska, skall vara en äktenskapsbryterska.»

Den unga kvinnan ryckte till.

»Ja, om inte i handling, så dock i tankar och begär, och det gör ingen skillnad. Jag, som ligger här, känner, att det inte gör någon skillnad.»

»Det vet jag, majorska.»

»Och dock är grevinnan nu lycklig. Grevinnan får äga den älskade utan synd. Det svarta spöket skall inte stå mellan er, då ni möts. Ni får tillhöra varandra inför världen, älska varandra på ljusan dag, gå sida vid sida genom livet.»

»Å, majorska, majorska!»

»Hur kan grevinnan våga stanna hos honom?» utropade den gamla med stigande häftighet. »Gör bot, gör bot i tid! Res hem till er far och mor, innan de komma och förbanna er! Vågar ni räkna Gösta Berling för er make? Res ifrån honom! Jag skall ge honom Ekeby. Jag skall ge honom makt och härlighet. Vågar ni dela detta med honom? Vågar ni ta emot lyckan och äran? Jag vågade det. Minns ni hur det gick mig? Minns ni julmiddagen på Ekeby? Minns ni häktet i länsmansgården?»

»Å, majorska, vi skuldbelastade gå här sida vid sida utan lycka. Jag går här för att vaka däröver, att ingen glädje skall bosätta sig vid vår

härd. Tror ni inte jag längtar hem, majorska? Å, bittert längtar jag efter hemmets skydd och stöd, men jag skall aldrig mer njuta det. Här skall jag bo i fruktan och bävan, vetande, att allt, vad jag gör, leder till synd och sorg, vetande, att om jag hjälper en, stjälper jag en annan. För svag och dåraktig för livet här och ändå tvungen att leva det, bunden av en evig botgöring.»

»Med sådana tankar dåra vi vårt hjärta!» utbrast majorskan. »Men detta är svaghet. Ni vill inte bort från honom, detta är enda orsaken.»

Innan grevinnan hann svara, kom Gösta Berling in i rummet.

»Kom hit, Gösta!» sade majorskan genast, och hennes röst blev än skarpare och hårdare. »Kom hit, du, som alla i Lövsjö prisa! Kom, du, som skall få ditt eftermäle som folkets räddare! Du skall nu höra hur det har gått din gamla majorska, som du lät föraktad och övergiven gå kring landet.

Jag vill först säga dig hur det gick i våras, då jag kom hem till min mor, ty du bör känna slutet av den historien.

I mars månad kom jag vandrande upp till bruket i Älvdalsskogarna, Gösta. Föga bättre än en tiggarkäring såg jag då ut. Man sade mig, då jag var framme, att min mor var i mjölkkammaren. Dit gick jag då in och stod länge tyst nere vid dörren. Runtom rummet gingo långa hyllor, och på dem stodo blanka kopparbunkar, fyllda med mjölk. Och min mor, som var över nittio år, tog ner bunke efter bunke och skummade av

grädden. Hon var rask nog, den gamla, men väl märkte jag hur det kostade på henne att räta upp ryggen för att nå bunkarna. Jag visste inte om hon hade sett mig, men om en stund talade hon till mig med besynnerlig, gäll röst.

'Så har det gått dig, som jag har velat det!' sade hon. Jag ville tala och bedja henne förlåta mig, men det lönade inte mödan. Hon hörde inte ett ord av det: hon var stendöv. Men om en stund talade hon igen: 'Du kan komma och hjälpa mig,' sade hon.

Då gick jag fram och skummade mjölken. Jag tog ner bunkarna i rätt ordning och satte allt på sin plats och tog lagom djupt med skumsleven, och hon vart nöjd. Till ingen tjänare hade hon kunnat anförtro att skumma mjölken, men jag visste ju av gammalt hur hon ville ha det.

'Nu kan du åta dig det här arbetet,' sade hon. Och därmed visste jag, att hon hade förlåtit mig.

Och sedan var det med ens så, som om hon inte hade mäktat arbeta mer. Hon satt stilla i sin länstol och sov mest hela dagarna. Så dog hon ett par veckor före jul. Jag skulle gärna ha velat komma förr, Gösta, men jag kunde inte fara ifrån den gamla.»

Majorskan höll inne. Hon började åter få svårt att andas, men hon bemannade sig och talade vidare:

»Det är sant, Gösta, att jag gärna hade dig här hos mig på Ekeby. Det är så med dig, att

alla glädjas åt att vara i ditt sällskap. Om du hade velat bli en stadgad man, skulle jag ha givit dig mycken makt. Mitt hopp var alltid, att du skulle finna en god hustru. Först trodde jag, att det skulle bli Marianne Sinclaire, för jag såg, att hon älskade dig, redan då du levde som vedhuggare i skogen. Sedan trodde jag, att det skulle bli Ebba Dohna, och jag for en dag över till Borg och sade henne, att om hon toge dig till man, skulle jag låta dig ärva Ekeby. Om jag handlade illa i detta, må du förlåta mig det.»

Gösta låg på knä vid sängen med pannan mot sängkanten. Han uppgav ett tungt stönande.

»Säg mig nu, Gösta, hur du ämnar leva! Hur skall du försörja din hustru? Säg mig det! Du vet ju, att jag alltid har velat ditt bästa.» Och Gösta svarade henne leende, medan hans hjärta ville brista av sorg:

»I forna dagar, då jag försökte bli arbetare här på Ekeby, gav mig majorskan ett eget torp att bo på, och det är ännu mitt. I höst har jag gjort allt i ordning där. Lövenborg har hjälpt mig, och vi ha kritstrukit taken och klätt väggarna med papper och målat dem. Det inre, lilla rummet kallar Lövenborg för grevinnans kabinett, och han har sökt i alla bondgårdarna häromkring efter möbler, som ha kommit dit från herrgårdsauktionerna. Dem har han köpt, så att därinne nu finnas högkarmade länstolar och dragkistor med glänsande beslag. Men i det yttre, stora rummet stå unga fruns vävstol och min svarvstol. Hus-

geråd och allehanda saker finnas där, och där ha Lövenborg och jag redan suttit många kvällar och talat om hur unga grevinnan och jag skola ha det i torpstugan. Men min hustru får först nu veta detta, majorska. Vi ville säga henne det, när vi fingo lämna Ekeby.»

»Fortsätt, Gösta!»

»Lövenborg talade alltid om hur väl det kunde behövas en piga i huset. 'Om sommaren är det välsignat vackert här på björknäset,' brukade han säga, 'men på vintern blir här för ensamt för unga frun. Du får lov att ha en piga, Gösta.'

Och jag höll nog med honom, men inte visste jag hur jag skulle få råd att hålla en sådan. Då kom han en dag och bar ner sina noter och sitt bord med de målade tangenterna och ställde det i stugan. 'Det är nog du, Lövenborg, som skall bli piga,' sade jag då till honom. Han svarade, att han nog skulle komma att behövas. Menade jag, att unga grevinnan skulle laga mat och bära ved och vatten? Nej, jag hade inte menat, att hon skulle göra någonting alls, så länge jag hade ett par armar att arbeta med. Men han tyckte ändå, att det vore bäst, att vi vore två, så att hon kunde få sitta dagen om i sitt soffhörn och sy tambursöm. Aldrig kunde jag veta hur mycken uppassning ett sådant där litet kvinnfolk behövde, sade han.»

»Fortsätt!» sade majorskan. »Detta lindrar mina plågor. Trodde du, att din unga grevinna skulle vilja bo i en torpstuga?»

Han undrade på hennes hånfulla ton, men fortsatte:

»Å, majorska, inte vågade jag tro det, men det skulle ha varit så härligt, om hon hade velat. Här är ju fem mil till någon doktor. Hon, som har en lätt hand och ett ömt hjärta, skulle få arbete nog med att sköta sår och stilla febrar. Och jag tänkte, att alla bedrövade skulle finna vägen till den fina frun i torpstugan. Det är så mycken sorg bland de fattiga, som goda ord och ett vänligt hjärtelag kunna hjälpa.»

»Men du själv, Gösta Berling?»

»Jag skall ha mitt arbete vid hyvelbänken och svarvstolen, majorska. Jag skall hädanefter leva mitt eget liv. Om min hustru inte vill följa mig, så får det bli därvid. Om man nu skulle bjuda mig all världens rikedomar, skulle de inte locka mig. Jag vill leva mitt eget liv. Nu skall jag vara och förbli en fattig man bland bönderna och hjälpa dem med vad jag kan. De behöva någon, som spelar polska för dem på bröllop och julgillen, de behöva någon, som skriver breven till de bortresta sönerna, och det får väl bli jag, det. Men fattig måste jag vara, majorska.»

»Det blir ett dystert liv för er, Gösta.»

»Ånej, majorska, det skulle det inte bli, om vi bara vore två, som hölle ihop. De rika och glada skulle nog komma till oss likaväl som de fattiga. Vi skulle ha muntert nog i vår stuga. Gästerna skulle inte bry sig om, att maten lagades till mitt-

för deras ögon, eller stöta sig på att de måste äta två och två på samma tallrik.»

»Och vad skulle du då göra för nytta med allt detta, Gösta? Vad beröm skulle du vinna?»

»Stor vore min berömmelse, majorska, om de fattiga ville minnas mig ett par år efter min död. Nytta nog hade jag gjort, om jag hade planterat ett par äppleträd vid husknutarna, om jag hade lärt bondspelmännen ett par av de gamla mästarnas melodier, och om vallbarnen hade fått lära några goda sånger att sjunga på skogsstigen.

Majorskan kan tro mig, jag är densamma galna Gösta Berling, som jag fordom var. En bondspelman är allt jag kan bli, men det är nog. Jag har mycken synd att gottgöra. Gråta och ångra är inte för mig. Jag skall göra de fattiga glädje, det är min botgöring.»

»Gösta,» sade majorskan, »detta är för ringa liv för en man med dina krafter. Jag vill ge dig Ekeby.»

»Å, majorska,» utbrast han med förskräckelse, »gör mig inte rik! Lägg inga sådana plikter på mig! Skilj mig inte från de fattiga!»

»Jag vill ge Ekeby till dig och kavaljererna,» upprepade majorskan. »Du är ju en dygdig man, Gösta, som folket välsignar. Jag säger som min mor: 'Du får äta dig det här arbetet'.»

»Nej, majorska, vi kunna inte ta emot sådant. Vi, som ha misskänt majorskan och vållat majorskan sådan sorg!»

»Jag vill ge er Ekeby, hör du.»

Hon talade strävt och hårt utan all vänlighet. Han greps av ångest.

»Ställ inte fram en sådan frestelse för de gamla, majorska! Detta skulle ju omigen göra dem till lättingar och drinkare. Gud i himlen, rika kavaljerer! Vad skulle det bli av oss?»

»Jag vill ge dig Ekeby, Gösta, men då skall du lova att ge din hustru fri. Ser du, en sådan fin liten kvinna är inte för dig. Hon har fått lida för mycket här i björnlandet. Hon längtar åter till sin ljusa hembygd. Du skall låta henne gå. Det är därför jag ger dig Ekeby.»

Men nu kom grevinnan Elisabet fram till majorskan och knäböjde vid sängen.

»Jag längtar inte mer, majorska. Han, som är min man, har löst gåtan och funnit det liv, som jag kan leva. Inte mer skall jag behöva gå sträng och kall bredvid honom och påminna honom om ånger och bot. Fattigdomen och nöden och hårt arbete skola fullgöra det värvet. De vägar, som leda till de fattiga och sjuka, skall jag kunna gå utan synd. Jag fruktar inte mer för livet häruppe i norden. Men gör honom inte rik, majorska! Då vågar jag inte stanna.»

Majorskan reste sig i bädden.

»All lycka fordrar ni för er,» ropade hon och hotade dem med knutna nävar, »all lycka och välsignelse! Nej, må Ekeby bli kavaljerernas, på det att de må fördärvas! Må man och hustru skiljas, så att de må fördärvas! En häxa är jag, en trollpacka är jag, till ont skall jag hetsa er. Sådan, som mitt rykte är, skall jag själv vara.»

Hon grep brevet och slängde det i Göstas ansikte. Det svarta papperet fladdrade ut och sjönk till golvet. Gösta kände det nog.

»Du har synd mot mig, Gösta. Du har misskänt den, som har varit en andra mor för dig. Vågar du neka att ta ditt straff av mig? Du skall ta emot Ekeby, och detta skall fördärva dig, ty du är svag. Du skall sända hem din hustru, så att ingen skall kunna rädda dig. Du skall dö med ett namn lika förhatat som mitt. Margareta Celsings eftermäle är en häxas. Ditt skall varda en slösares och bondeplågares.»

Hon sjönk åter ned på kuddarna, och allt vart tyst. Genom denna tystnad ljöd då ett dovt slag, så ett och ännu ett. Stångjärnshammaren hade börjat sin vitt dånande gång.

»Hör!» sade då Gösta Berling. »Så ljuder Margareta Celsings eftermäle! Detta är inte druckna kavaljerers galna upptåg. Detta är arbetets segerhymn, uppstämd till ära för en god gammal arbeterska. Hör majorskan vad hammaren talar? 'Tack,' säger den, 'tack för gott arbete, tack för brödet, som du har gett de fattiga, tack för väg, som du har röjt, för bygd, som du har brutit! Tack för glädjen, som du har låtit råda i dina salar!' — 'Tack,' säger den, 'och sov i ro! Ditt verk skall leva och bestå. Din gård skall alltid vara en fristad för det lyckobringande arbetet.' — 'Tack,' säger den, 'och döm inte oss, som ha farit vill! Du, som nu anträder resan till fridens ängder, tänk blida tankar om oss, som ännu leva!'»

Gösta tystnade, men stångjärnshammaren fortfor att tala. Alla röster, som gott och vänligt hade talat till majorskan, blandades in i hammarklangen. Så småningom försvann spänningen ur hennes drag. De blevo slappa, och det var, som om dödens skugga hade fallit över henne.

Brobyprästens dotter kom in och underrättade därom, att herrarna från Högfors voro komna. Majorskan lät dem gå. Hon ville inte sätta upp något testamente.

»Å, Gösta Berling, man av många bragder,» sade hon, »så har du då segrat än en gång! Böj dig ned och låt mig välsigna dig!»

Febern kom nu tillbaka med fördubblad styrka. Dödsrosslingarna begynte. Kroppen släpades hän genom tungt lidande, men själen visste snart intet därom. Den började skåda in i de himlar, som öppnas för de döende.

Så gick en timme, och den korta dödskampen var slut. Då låg hon där så fridfull och skön, att de omkringstående djupt rördes.

»Min kära gamla majorska,» sade Gösta då, »sådan såg jag dig en gång förr! Nu är Margareta Celsing kommen åter till livet. Nu skall hon aldrig mer vika för majorskan på Ekeby.»

*

Då kavaljererna kommo in från smedjan, mötte dem budskapet om majorskans död.

»Hörde hon hammaren?» frågade de.

Det hade hon gjort, och därmed fingo de vara nöjda.

De fingo sedermera veta, att hon hade ämnat skänka Ekeby åt dem, men att testamentet aldrig hade blivit uppsatt. Detta höllo de för en stor ära och berömde sig sedan därav, så länge de levde. Men ingen hörde dem någonsin klaga över de rikedomar de hade förlorat.

Det säges också, att denna julnatt stod Gösta Berling vid sin unga makas sida och höll sitt sista tal till kavaljererna. Han var bedrövad över deras öde, då de nu alla skulle draga bort från Ekeby. Ålderdomens krämpor väntade dem. En kall välkomst möter den gamle och trumpne hos gästvännen. Den fattiga kavaljeren, som har blivit tvungen att inackordera sig i bondgårdarna, har inga glada dagar: skild från vänner och äventyr, förtvinar den ensamme.

Och så talade han till dem, de sorglösa, de mot alla lyckans omkastningar härdade. Än en gång kallade han dem för gamla gudar och riddersmän, som hade uppstått för att införa glädjen i järnets land och järnets tid. Dock klagade han nu över att den lustgård, där den fjärilvingade glädjen svärmar, uppfylles av förstörande larver och att dess frukter förkrympas.

Väl visste han, att glädjen vore ett gott för jordens barn, och att den måste finnas. Men som en tung gåta låge alltjämt över världen spörsmålet om hur en man skulle kunna vara både glad och god. Den lättaste sak och dock den svåraste

kallade han detta. Hittills hade de inte kunnat lösa gåtan. Nu ville han tro, att de hade lärt det, att de alla hade lärt det under detta glädjens och nödens och lyckans och bedrövelsens år.

*

Ack, ni goda herrar kavaljerer, även för mig ligger avskedets bitterhet över denna stund! Detta är den sista natt vi tillsammans ha genomvakat. De lustiga skratten skall jag inte mer höra och inte de muntra visorna. Från er och alla de glada människorna på Lövens strand skall jag nu skiljas.

Ni kära gamla! I forna tider gåven I mig goda gåvor. Till den i stor ödslighet levande bragten I det första budskapet om livets rika växlingar. Väldiga Ragnaröksstrider såg jag er utkämpa runtom mina barndomsdrömmars sjö. Men vad har jag givit er?

Kanske det dock skall fröjda er, att era namn åter ljuda i samband med de älskade gårdarnas? Må all glans, som har tillhört ert liv, åter falla över den trakt, där I han levat! Ännu står Borg, ännu står Björne, ännu ligger Ekeby kvar vid Löven, härligt omkransat av fors och sjö, av park och leende skogsängar, och då man står på de breda altanerna, svärma sägnerna omkring en som sommarens bin.

Men på tal om bin, låt mig berätta ännu en gammal historia! Den lille Ruster, vilken som

trumslagare gick i spetsen för svenska arméen, då den 1813 ryckte in i Tyskland, kunde sedan aldrig tröttna att berätta historier om det underbara landet i södern. Människorna där voro höga som kyrktorn, svalorna voro stora som örnar, bina som gäss.

»Nå, men bikuporna då?»

»Bikuporna voro som våra vanliga bikupor.»

»Hur kommo då bina in i dem?»

»Ja, det fingo de se sig om,» sade den lille Ruster.

Kära läsare, måste jag inte säga detsamma? Här ha nu fantasiens jättebin svärmat omkring oss under år och dag, men hur de skola komma in i verklighetens kupa, det få de sannerligen se sig om.

Innehåll.

Karta över. Lövsjö härad i Värmland.

